T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR) ANABİLİM DALI

İNGİLİZCE KUR'AN ÇEVİRİLERİNDE EŞDEĞERLİK SORUNU: M.A.S. ABDEL HALEEM ve TARIF KHALIDI ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Merve PALANCİ

Ankara-2017

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR) ANABİLİM DALI

İNGİLİZCE KUR'AN ÇEVİRİLERİNDE EŞDEĞERLİK SORUNU: M.A.S. ABDEL HALEEM ve TARIF KHALIDI ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Merve PALANCİ

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Esra GÖZELER

Ankara-2017

TEZ ONAY SAYFASI

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR) ANABİLİM DALI

İNGİLİZCE KUR'AN ÇEVİRİLERİNDE EŞDEĞERLİK SORUNU: M.A.S. ABDEL HALEEM ve TARIF KHALIDI ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Esra GÖZELER

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Yrd. Doç. Dr. Esra GÖZELER (danışman)	
Prof. Dr. Halis ALBAYRAK	
Prof. Dr. İsmail SALUKAN	

Tez Sınavı Tarihi ...26/01/17...

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(..../…./2017)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı
Merve PALANCİ

……

İmzası

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR **VII**
TRANSLİTERASYON SİSTEMİ **VIII**
ÖNSÖZ **IX**

GİRİŞ
1. Araştırmanın Konusu ve Önemi 11
2. Metod ve Kaynaklar 16

BİRİNCİ BÖLÜM
İNGİLİZCE KUR'AN ÇEVİRİLERİ **22**

1. 17. Yüzyıl'da İngilizce Kur'an Çevirileri: Alexander Ross (1590-1654) 23
2. 18. Yüzyıl'da İngilizce Kur'an Çevirileri: George Sale (1697-1736) 26
3. 19. Yüzyıl'da İngilizce Kur'an Çevirileri 29
   3.1. Edward Henry Palmer (1840-1882) 29
   3.2. John Medows Rodwell (1808-1900) 30
4. 20. Yüzyıl'da İngilizce Kur'an Çevirileri 31
   4.1. Abdullah Yusuf Ali (1872-1953) 31
   4.2. Arthur John Arberry (1905-1969) 33
   4.3. Richard Bell (1876-1952) 34
   4.4. Muhammad Ali (1874-1951) 35
   4.5. M.M. William Pickthall (1875-1936) 36
   4.6. Muhammad Asad (1900-1992) 36
   4.7. Muhammad Taqui al-Din al-Hilali (1893-1987) 37
   4.8. Thomas Ballantyne Irving (1914-2002) 38
   4.9. 20. Yüzyıl'da Yazılmış Diğer İngilizce Kur'an Çevirileri 39
5. 21. Yüzyıl'da İngilizce Kur'an Çevirileri: Laleh Bakthiar (1938-) 46

İKİNCİ BÖLÜM
ÇEVİRİ LİTERATÜRÜNDE EŞDEĞERLİK KURAMI **48**

1. Eugene Nida'ya ait Eşdeğerlik Kuramı 52
2. Mona Baker'a ait Eşdeğerlik Kuramı 55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
M.A.S. ABDEL HALEEM ve TARIF KHALIDI'NİN İNGİLİZCE KUR'ÂN ÇEVİRİLERİNİN EŞDEĞERLİK SORUNLARI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ **61**

1. M.A.S. Abdel Haleem: *The Qur'an* 61
2. Tarif Khalidi: *The Qur'an* 75
3. Mona Baker'a Göre Eşdeğerlik Sorunları 85
   3.1. Kelime Düzeyinde Eşdeğerlik Sorunları 85
      3.1.1. Kültürel Kavramlar 85
      3.1.2. Kaynak Dile Ait Kelimenin Karmaşık Semantik Yapıda Oluşu 100
      3.1.3. Üst ve Alt Anlamlı Kelimeler 118
   3.2. Kelime Üstü Düzeyde Eşdeğerlik Sorunları 125
      3.2.1. Deyimler 126
      3.2.2. Mecazlar 134
      3.2.3. Eşdizimli Yapılar 145

SONUÇ **152**
EK: İNGİLİZCE SURE İSİMLERİ **156**
BİBLİYOGRAFYA **159**
ÖZET **168**
ABSTRACT **169**

KISALTMALAR

a.s.	: Aleyhisselam
AÜİFD	: *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
d.	: Doğum
DEÜİFD	: *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*
DİA	: *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansklopedisi*
ed.	: Editör
H./h.	: Hicri
M./m.	: Miladi
ö.	: Ölüm
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
tsz.	: Tarihsiz
v.	: Volume
v.dğr.	: ve diğerleri

TRANSLİTERASYON SİSTEMİ

Arapça	Türkçe	Arapça	Türkçe
ء	’	ض	Ḍ/ḍ
ب	B/b	ط	Ṭ/ṭ
ت	T/t	ظ	Ẓ/ẓ
ث	S̲/s̲	ع	‘
ج	C/c	غ	Ġ/ġ
ح	Ḥ/ḥ	ف	F/f
خ	Ḫ/ḫ	ق	Ḳ/ḳ
د	D/d	ك	K/k
ذ	Z̲/z̲	ل	L/l
ر	R/r	م	M/m
ز	Z/z	ن	N/n
س	S/s	ه	H/h
ش	Ṣ/ṣ	و	V/v
ص	Ṣ/ṣ	ي	Y/y

Hareke	Kısa	Uzun
fetḥa	e/a	ا = ā
ḍamme	u	و = ū
kesra	i	ي = ī

ÖNSÖZ

Kur'an'ın başka dillere tercümesi, nuzûlünden bugüne her dâim bir ihtiyaç olmakla birlikte, "Kur'an'ın tercüme edilemezliği" görüşünü ve çeviri sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Kur'an tercümeleri, ana dili Arapça olmayan birey ve toplumlar için Kur'an'ın mesajını iletmede bir köprü görevi üstlenir. Dolayısıyla, yapılan tercümelerin doğruluğu ile kaynak dil olan Arapçadan hedef kitleye bu köprü aracılığıyla iletilen mesajın sıhhati doğru orantılıdır.

Kur'an tercümelerine yönelik yapılan çalışmalar, hem tefsir ilmi hem de çeviribilim açısından büyük önemi haizdir. Modern dönemde yazılmış iki İngilizce Kur'an çevirisini karşılaştırmalı olarak incelemekteki amacımız, Kur'an'ın İngilizce tercümelerinde gelinen son noktayı ve aksayan yanları tespit ederek, yapılan tercümelerde Kur'an'ın mesajının daha doğru iletilmesini sağlayacağını düşündüğümüz önermeler sunmaktır.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tespit edebildiğimiz İngilizce Kur'an çevirileri kronolojik olarak ele alınmıştır. İkinci bölümde ise çeviri literatünde eşdeğerlik kuramına değinilerek Mona Baker ve Eugene Nida'nın eşdeğerlik kuramları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise M.A.S. Abdel Haleem ve Tarif Khalidi'nin İngilizce Kur'an çevirileri genel hatlarıyla tanıtılarak, ilgili Kur'an tercümeleri kelime düzeyinde ve kelime düzeyi üstünde eşdeğerlik sorunları bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmamız Kur'an çevirilerindeki eşdeğerlik sorunlarının tespit, tasnif ve seçilen çeviri yöntemi ile ilişkilendirilmesiyle son bulmaktadır.

Yüksek lisans eğitimimin henüz daha başındayken beni bu alanda çalışmaya teşvik eden merhum hocam Prof. Dr. Salih Akdemir'i rahmetle ve özlemle anıyorum. Bu çalışma kıymetli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Esra Gözeler'in desteği sayesinde ortaya çıkmıştır. İlmî çalışmalarının yoğunluğuna rağmen, vaktini benden esirgemeden tezimin şekillenmesine sağladığı katkı ve emeğinden ötürü kendisine şükranlarımı sunuyorum. Tefsir alanında literatür bilgimin oluşmasında büyük katkıları olan Prof. Dr. Halis Albayrak, Prof. Dr. Ahmet Nedim Serinsu, Prof. Dr. Mehmet Akif Koç ve Prof. Dr. Mesut Okumuş'a ve bu çalışmanın son halini almasında büyük katkıları olan Prof. Dr. İsmail Çalışkan'a şükranlarımı sunuyorum. Son olarak, bu çalışmanın hazırlanması sürecinde her daim desteklerini arkamda hissettiğim annem Emeti Kurt ve babam Mustafa Kurt, ablam Melek Bozdağ ve değerli dostum Fatmanur Erdoğan'ın isimlerini zikretmeyi kendime bir borç bilirim.Uygun çalışma ortamı oluşması için oğlumuz Kudüs'le baş etmeyi göze alan eşim Mehmet Can Bey'e de sevgilerimi sunuyorum.

Merve Palanci
Ankara 2017

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Bu çalışma, İngilizce Kur'an çevirilerinde, kelime düzeyinde ve kelime üstü düzeyde eşdeğerlik sağlamayı güçleştiren unsurları tespit etmek üzere iki farklı müellife ait Kur'an çevirilerini karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Tezimizin teorik çerçevesi, Mona Baker (d.1953) tarafından sistemleştirilmiş olan çeviride eşdeğerlik tipolojisi esas alınarak tesis edilmiştir. Baker'ın oluşturduğu bu kuram uyarınca M.A.S. Abdel Haleem (d. ?) ve Tarif Khalidi'nin (d.1938) kaleme aldığı İngilizce Kur'an çevirileri, çeviride eşdeğerlik sorunları bağlamında analiz edilmiştir.

Diller arası çeviride amaçlanan, kaynak metinde verilen mesajın doğru ve eksiksiz biçimde hedef dile iletilmesidir. Bu yolla iletilen mesaj, kendisine muhatap kitlenin zihin dünyasında, tıpkı kaynak dilde olduğu gibi karşılığını bulur. Ancak, her bir dilin oluşum süreci, içinden neşv-ü neva bulduğu kültür ve etkilendiği sosyolojik unsurlar göz önünde bulundurulduğunda, herhangi bir dilde hâzır olan kimi kelime, kavram veya yapıların diğer dilde birebir karşılığının olmama ihtimali kaçınılmazdır. Bu nedenle, söz konusu mesajın her zaman doğru ve eksiksiz olarak iletilmesi mümkün olmayabilir.

Kur'an çevirilerinin hangi dilde yapılmış olursa olsun, hedef kitleye Kur'an'ın mesajını anlaşılır kılmak amacına matuf olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, yapılan çevirilerin bu "anlaşılırlık" vasfını kazanmasını güçleştiren en önemli hususun çeviride eşdeğerlik sorunları ve bu sorunların yol açtığı anlam kayıpları olduğu kanısındayız. Bu düşünceden hareketle tezimize konu olan eşdeğerlik

sorunlarını incelemeyi, bu alanda yapılmış bilimsel çalışmalara katkı sağlamak açısından gerekli gördük.

Klasik dönemde, Kur'an'ın kısmî veya bütüncül tercümesi ile ilgili tartışmalar, itikadî meseleler etrafında sürdürülmekte, yapılan tercümenin Kur'an olup olmayacağı sorgulanmaktaydı. Esasında, Kur'an'ın başka dillere çevrilmesinin mümkün olup olmadığı tartışılmış ise de bunun mümkün olmadığını öne süren görüşler temelde Kur'an'ın mahiyetine dair kelamî ön kabullere dayanmaktaydı. Bunu takip eden asırlarda ise fetihler yoluyla İslam toplumunun farklı bölgelere yayılması, böylelikle Kur'an'ın Arapça bilmeyen kitlelere ulaşması sonucunda, Kur'an metninin tercüme edilmesine yönelik girişimler oldu.[1]

Kur'an'ın öz Türkçeye tercüme edilmesine dair yaklaşımlar ülkemizde 20. yüzyıla gelindiğinde siyasî alandaki çekişmelerin, dinî mevzulara sîrayet ederek ibâdet diline dair tartışmaların başlatmasıyla ortaya çıktı Bu da beraberinde Kur'an'ın ana dile tercüme edilmesi düşüncesini doğurdu.[2]

Bu amaçla yapılmış tercümelerin, dönemin Diyanet İşleri Reisi ve Müşavere Heyeti azası olan kişilerce ciddi tenkitlere uğraması sonucu Kur'an tercümesinin ilmî ehliyet sahibi mütehassıs bir heyet tarafından yapılması gerektiğine karar verildi.[3] İşte böyle bir saikle, Elmalılı Hamdi Yazır (ö.1942) ile Mehmet Akif Ersoy (ö.1936), Kur'an'ı hakkıyla tercüme etmenin mümkün olmadığını peşinen kabul ederek,

[1] Mustafa Öztürk, *Meal Kültürümüz* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014), s.37.

[2] Orhan Atalay, "Kur'an'ın Başka Dillere Çevrilmesi Ekseninde Ortaya Çıkan Tartışmaların Tarihsel Arka Planı," *Kur'an Mealleri Sempozyumu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010), c.1, s.38.

[3] Öztürk, *Meal Kültürümüz,* s.32.

kendilerine verilen bu görevi, "tercüme" yerine "meal" kavramlaştırması üzerinden üstlendiler.[4]

Avrupa'da ise Kur'an'ın ilk şerhi Latince olarak, Fransa'nın doğusunda bulunan Cluny kenti başrahibi Peter the Venerable'ın emri üzerine Robert of Ketton tarafından 1143 yılında tamamlandı. Ketton'un yaptığı bu çalışma Orta Çağ'da bu alanda yazılmış birkaç çalışmaya daha temel teşkil etmiştir. Nitekim Modern Avrupa dillerinde yazılmış ilk Kur'an çevirisi olma vasfını taşıyan miladi 1547 yılında Andrea Arrivabene tarafından kaleme alınmış İtalyanca tercüme de Robert of Ketton'un Latince tercümesinden çevrilmiştir.[5] Bunu takip eden yıllarda İngilizce de dâhil olmak üzere diğer Avrupa dillerinde Kur'an tercümeleri hız kazandı.

Batı'da Kur'an'ın hatalı tercümelerinin yanı sıra Kur'an'ın yanlış anlaşılmasının önüne geçmeyi amaç edinmiş, bazı Müslüman veya sonradan Müslüman olmuş müelliflerin kaleminden çıkan tercümeler de ortaya kondu. Bunların İngilizce olanlarına Muhammed Khan'ın 1905'te, Mirza Hairat Delhi'nin 1919'da, Hafız Gulam Sarwar'in ve İngiliz Müslüman Marmaduke Pickthall'in 1930'da yaptığı Kur'an çevirileri örnek verilebilir.[6]

Böylelikle Orta Çağ'dan beri hız kazanarak devam eden Kur'an'ı Batı dillerine tercüme etme faaliyetleri, geride farklı dillerde kaleme alınmış pek çok tercüme bırakmıştır. Ancak, günümüze gelindiğinde bu çevirilerin pek çoğunun arzu edilen düzeyde olduğunu söylemek güçtür. Çünkü Kur'an'ı Arapça'dan diğer dillere

[4] Meâl tabirinin tedavüle girişiyle ilgili geniş bilgi için bkz. Öztürk, *Meal Kültürümüz*, ss.31-40.

[5] Madelung, *Encyclopedia of Islam,* s.433.

[6] Hussein Abdul Raof, *Quran Translation Discourse Texture and Exegesis* (Oxon: Routledge, 2001), s.20.

çevirmek pek çok linguistik problemi beraberinde getirmiştir. Edebî uslûbu ile Arap dilinin eşsiz bir timsali olan Kur'an bu uslûbunun yanı sıra sentaktik, semantik ve leksikal açıdan da çevrilmesi güç yapı ve kavramları içermektedir. Salih Akdemir (ö.2014), bu hususu şöyle ifade etmiştir:

> Bu çevirilerden özellikle İngiliz dilinde olanlarının birçoğu, kullanmış olduğu dil bakımından gereksinimlere yanıt vermekten uzak bulunmaktadır. Diğer taraftan bu çalışmalar, çeviri kuramı açısından değerlendirildiklerinde, Dilbilim ve Hermönetik konularındaki gelişmeleri genelde dikkate almadıkları görülmektedir.[7]

Önceleri dilbilimin bir cüz'ü iken, son zamanlarda müstakil bir ilim hüviyeti kazanmış olan çeviri bilim bünyesinde oluşturulmuş kuramlar çerçevesinde İngilizce Kur'an çevirilerini inceleme maksadımız, yukarıda değinilen eksikliği gidermeye katkıda bulunma iştiyâkımızdan kaynaklanmaktadır. Şunu belirtmek isteriz ki, bunu yaparken çoğunlukla Batılı kuramcılara atıfta bulunma nedenimiz, ilim mîrasını Doğu ve Batı diye nitelemelerin çok üstünde bir mefhum olarak görüşümüzdendir. Diğer bir etken ise İslâm bilim içinden yetişmiş âlimlerin bu konuda söyledikleri sözün, ne yazık ki kayda değer oranda olmayışındandır.[8]

Kur'an çevirilerinde eşdeğerlik problemlerini incelemeyi gaye edinmiş olan tezimiz, aynı zamanda şu sorulara cevap verebilmeyi de amaçlamaktadır:

1. Kur'an çevirisi ile Kur'an metni arasında eşdeğerlik sağlamak mümkün müdür?

[7] Salih Akdemir, *Son Çağrı Kur'an* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2009), s.XIV.

[8] Klasik Arap geleneğindeki el-Câhız ve es-Safedî'nin tercüme yaklaşımları için bkz. Mehmet Hakkı Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak* (İstanbul: Say Yayınları, 2013), ss.63-67.

2. Kur’an çevirilerinde eşdeğerliği güçleştiren başat unsurlar nelerdir?
3. Kur’an çevirisinde eşdeğerliği sağlamaya yönelik genel kabul görmüş bir yöntemin keşfi mümkün müdür?
4. İngilizce Kur’an çevirileri eşdeğerlik hususunu ne derece gözetmişlerdir?
5. Eşdeğerlik derecesi lafzî (*literal*) veya serbest (*free*) çeviri teknikleri uyarınca değişiklik gösterir mi?
6. Çeviride eşdeğerlik ile anlam kayıpları (*semantic gaps*) arasındaki ilişki nedir?
7. Teze konu olan İngilizce Kur’an çevirileri, lafzî açıdan mı yoksa semantik açıdan mı eşdeğerlik sağlamayı öncelemişlerdir?

Bugüne dek İngilizce Kur’an çevirilerinde eşdeğerlik sorunu üzerine bütüncül bir çalışma, tespit edebildiğimiz kadarıyla yapılmamıştır. Bunun yerine muhtelif Kur’an mealleri ve müelliflerinin yaklaşımları incelenmiş, ayrıca Kur’an çevirilerinde yöntem sorunu üzerine çalışmalar yapılmıştır. Eşdeğerlik kuramını Kur’an çevirilerinden ziyade Arapça-Türkçe dil çiftinde yapılan çeviriler düzeyinde inceleyen çalışmalar da olmuştur.

Bu sorulardan hareketle, tezimiz çeviri bilim kuramcıları tarafından sistemleştirilmiş eşdeğerlik kuramının, İngilizce Kur’an çevirileri bağlamında pratik alanda uygulanabilirliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylelikle, karşılaşılan sorunlar deşifre edilip, bu sorunların bertaraf edilmesi için alternatif çeviri seçimleri sunulacaktır. Bu yöntemle yapılacak bir çalışmanın, hem çeviri bilim, hem de tefsir literatürüne katkı sağlayacağı kanısındayız.

2. Araştırmanın Metodu ve Kaynaklar

Tezimiz, mukayese ve tahlil metodları ile İngilizce Kur'an çevirilerinin eşdeğerlik sorunları kapsamında değerlendirilmesi amacıyla, son dönemde yayımlanmış iki İngilizce Kur'an çevirisinin, klâsik tefsir kaynaklarından istifade edilerek karşılaştırılmasına dayanır.

Çalışmamıza başlamadan önce, ülkemizde Kur'an mealleri üzerine yazılmış makale ve yapılmış sempozyumlara göz attık. Bunlar:

İsmail Çalışkan, "Modern Zamanlarda Tefsirin Rotası ve Muhammed Esed Örneği"[9]
İsmail Çalışkan, "Kur'an/Tefsir İlmi Hakkında İlmi Toplantılar ve Tefsir Akademisyenleri Zümre Toplantıları"[10]
Muhammet Abay, "Türkçedeki Kur'an Meallerinin Tarihi ve Kronolojik Bibliyografyası"[11]
Kur'an Mealleri Sempozyumu[12]
1. Kur'an Sempozyumu[13]
2. Kur'an Sempozyumu[14]

Ayrıca çalışmamızın teorik temelinin oluşturulması amacıyla çeviride eşdeğerlik sorunlarını konu edinmiş çeviri kuramı eserleri incelenmiştir. Konuyla ilgili başvurduğumuz eserler şunlardır:

---

[9] İsmail Çalışkan, "Modern Zamanlarda Tefsirin Rotası ve Muhammed Esed Örneği," *Eski Yeni Dergisi*, Sayı 17 (2010).

[10] İsmail Çalışkan, "Kur'an/Tefsir İlmi Hakkında İlmi Toplantılar ve Tefsir Akademisyenleri Zümre Toplantıları," *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Sayı 19 (2012) ss.437-456.

[11] Muhammet Abay, Türkçe'deki Kur'an Meallerinin Tarihi ve Kronolojik Bibliyografyası, *Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı 19 (2012) ss.231-301.

[12] Heyet, *Kur'an Mealleri Sempozyumu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010).

[13] Heyet, *1. Kur'ân Sempozyumu* (Ankara: Bilgi Vakfı Yayınları, 1994).

[14] Heyet, *2. Kur'ân Sempoyumu* (Ankara: Bilgi Vakfı Yayınları, 1996).

Eugene A. Nida, *Towards a Science of Translating*[15]

Eugene A. Nida ve C.R. Taber, *The Theory and Practice of Translation*[16]

Jeremy Munday, *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*[17]

Mona Baker, *In Other Words*[18]

Peter Newmark, *A Textbook of Translation*[19]

Roman Jacobson, *On Linguistic Aspects of Translation*[20]

Susan Bassnet, *Translation Studies*[21]

Arapça'da eşdeğerlik konusunda sıkça atıfta bulunduğumuz kaynak ise Mehmet Hakkı Suçin'e ait olan *Öteki Dilde Var Olmak* [22] adlı kitaptır.

İngilizce Kur'an çevirilerinin kronolojisini oluşturmada başvurduğumuz temel kaynak ise aşağıdaki eserdir:

İsmet Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations of the Meanings of the Holy Quran: 1515-1980*[23]

İlk İngilizce Kur'an çevirisinin mahiyetine ilişkin içerdiği bilgilerden yararlandığımız makaleler ise şunlardır:

Nabil Matar, "Alexander Ross and The First English Translation of The Qur'an"[24]

---

[15] Eugene A. Nida, *Towards a Science of Translating* (Leiden: E. J. Brill, 1964).

[16] Eugene A. Nida ve C.R. Taber, *The Theory and Practice of Translation* (Leiden: E. J. Brill, 1969).

[17] Jeremy Munday, *Introducing Translation Studies: Theories and Applications* (London: Routledge, 2001).

[18] Mona Baker, *In Other Words* (London: Routledge, 2011).

[19] Peter Newmark, *A Textbook of Translation* (London: Prentice Hall International, 1988).

[20] Roman Jacobson, *On Linguistic Aspects of Translation* (Cambridge: Harvard University Press, 1959).

[21] Susan Bassnet, *Translation Studies* (London/New York: Routledge, 2002).

[22] Mehmet Hakkı Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak-Arapça Çeviride Eş değerlik* (İstanbul: Say Yayınları, 2013).

[23] İsmet Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations of the Meanings of the Holy Quran: 1515-1980*, Ekmeleddin İhsanoğlu (ed.), (İstanbul: IRCICA, 1986).

Mordechai Feingold, "The Turkish Alcoran: New Light on the 1649 English Translation of the Koran"[25]

Noel Malcolm, "The 1649 English Translation of the Koran: Its Origins and Significance"[26]

İngiliz dili dışındaki dillerde yapılmış Kur'an çevirilerine çeviribilim kuramları açısından yaklaşmış bir çalışmaya[27] da başvurduk.Kur'an çevirilerinini karşılaştırmalı olarak ele alan ve tezimizin içeriğini oluştururken göz önünde bulundurduğumuz kaynak ise şudur:

Raed Al-Jabari, *Reasons for the Possible Incomprehensibility of Some Verses of Three Translations of the Meaning of the Holy Quran into English*[28]

Kur'an linguistiğindeki kavramların İngilizce karşılıklarını oluşturmada büyük ölçüde şu eserden faydalandık:

Hussein Abdul Raof, *Qur'ân translation, Discourse, Texture and Analysis*[29]

---

[24] Nabil Matar, "Alexander Ross and The First English Translation of The Qur'an," *The Muslim World* LXXXVIII:1 (1998), ss. 81-92.

[25] Mordechai Feingold, "The Turkish Alcoran: New Light on the 1649 English Translation of the Koran," *Huntington Library Quarterly* 75:4 (2013), ss. 475-501.

[26] Noel Malcolm, "The 1649 English Translation of the Koran: Its Origins and Significance," *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 75 (2012), ss. 261-295.

[27] Mursal Atamov, Rus Dilinde Yayınlanan Kur'ân-ı Kerîm Çevirilerinin Çeviribilim Açısından İncelenmesi(Başarılı bir Rusça Kur'an Çevirisinin Oluşturulmasına Katkı), Doktora Tezi, (Ankara Üniversitesi: Ankara, 2013).

[28] Raed Al-Jabari, *Reasons for the Possible Incomprehensibility of Some Verses of Three Translations of the Meaning of the Holy Quran into English*, Doktora Tezi, (University of Salford: Salford, 2008).

[29] Hussein Abdul Raof, *Qur'ân translation, Discourse, Texture and Analysis* (Oxon: Routledge, 2001).

Tezimizde eşdeğerlik sorunları çerçevesinde ele aldığımız ayetlerde geçen kelimelerin anlamını belirlemede başvurduğumuz başlıca klasik ve modern dönem tefsir ve usul eserleri ile lugâtları aşağıdaki gibidir:

Ṭaberī, *Cāmiʿu'l- Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l- Ḳurʾān*[30]
Zemaḫşerī, *el-Keşşāf ʿan Ḥaḳāʾi't-Tenzīl ve ʿUyūni'l-Eḳāvīl fī Vucūhi't-Teʾvīl*[31]
Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*[32]
Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*[33]
Rāġıb el-Iṣfahānī, *el-Müfredat*[34]
İbn Manẓūr, *Lisānu'l Arab*[35]

İngilizce Kur'an çevirileri içinde Batı'da en çok kabul gören ve en yaygın kullanılan çeviri olması sebebiyle Arthur J. Arberry'nin *The Koran Interpreted*[36] adlı Kur'an tercümesini esas aldık. Ayetlerin Türkçe meallendirmesi için ise Diyanet Vakfı tarafından oluşturulmuş heyetin hazırladığı *Kur'an-ı Kerîm Açıklamalı Meali*'ni[37] temel aldık.

Eşdeğerlik sorunlarını tespit etmek amacıyla incelenen ayetlerin Arapça, Türkçe ve İngilizce karşılıklarının; kimi zaman tamamını, bazen de yalnızca ilgili başlık altındaki eşdeğerlik sorununu barındıran, kelime veya cümle yapılarını

[30] Ṭaberī, *Cāmiʿul- Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l- Ḳurʾān,* tah. 'Abdulmuḥsin et-Turkī (Kahire: Hecr, 2001).

[31] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf ʿan Ḥaḳāʾi't-Tenzīl ve ʿUyūni'l-Eḳāvīl fī Vucūhi't-Teʾvīl*, tah. ʿĀdil Aḥmed ʿAbdulmevcūd v.dğr. (Riyad: Mektebetu'l- 'Ubeykān, 1988).

[32] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān,* tah. Muṣṭafa 'Abdul-Ḳādir 'Aṭā (Beyrut: Dār-Al Kutub Al-Alemiyyeh, 1971).

[33] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili* (İstanbul: Zehraveyn, 1979).

[34] Rāġıb el-Iṣfahānī, *el-Müfredat*, terc. Abdülbaki Güneş ve Mehmet Yolcu (İstanbul: Yarın Yayınları, 2015).

[35] İbn Manẓūr. *Lisānu'l Arab* (Beyrut: Dāru İhyā, 1999).

[36] Arthur J. Arberry, *The Koran Interpreted* (Oxford: Oxford University Press, 2008).

[37] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2015).

vermekle yetindik. Bu nedenle ilgili ayetin eksiltili cümle olarak verildiği ve tercümelerde cümlenin devam ettiği durumlarda üç nokta kullandık.

Çalışmamız giriş, üç ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde, tespit edilebilen İngilizce Kur'an çevirileri kronolojik olarak sınıflandırılmış, ikinci bölümde, eşdeğerlik kuramı incelenmiş, üçüncü bölümde ise teze konu olan her iki İngilizce Kur'an çevirisi hakkında detaylı bilgi sunulmuş, son olarak, eşdeğerlik sorunları kapsamında M.A.S. Abdel Haleem ile Tarif Khalidi'nin İngilizce Kur'an çevirileri mukayeseli olarak analiz edilmiştir.

"İngilizce Kur'an Çevirilerinin Kronolojisi" başlıklı ilk bölümde, yazılmış ilk İngilizce Kur'an çevirisi olan Alexander Ross'un çevirisinden itibaren, günümüze değin yapılan ve etkileri bakımından ön plana çıkan belli başlı İngilizce Kur'an çevirileri hakkında genel olarak bilgi verilmiştir. Burada belirtilmesi gereken nokta, tüm İngilizce Kur'an çevirilerinin ayrıntılı olarak incelenmesi mümkün olmadığından, özellikle bilimsel çevrelerce kabul görmüş veya geniş kitleler üzerine uzun süreli etki etmiş Kur'an çevirilerinin ön plana çıkartıldığıdır. Bu nedenle kimi çeviriler hakkında detaylı bilgi verilirken, bazıları da muhtasar şekilde ele alınmıştır. Bu bölümde kullanılan kaynaklar arasında, birincil kaynaklar olan söz konusu çevirilerin kendisi ve/veya bu çeviriler hakkında yazılmış kitap, kitap eleştirileri ve dergi makaleleri yer almaktadır.

"Çeviri Literatüründe Eşdeğerlik Kuramı" başlıklı ikinci bölümde çeviri biliminde eşdeğerlik kuramına ilişkin literatür taraması yapılmış, tezin içeriğinde Eugene Nida ve Mona Baker'ın eşdeğerlik kuramlarına sıkça atıf yapıldığından, bu kuramlar müstakil olarak ele alınmıştır. Bu bölümde yararlanılan temel kaynaklar

Jeremy Munday'in *Introducing Translation Studies*, Eugene Nida'nın *Toward a Science of Translating* ve Mona Baker'ın *In Other Words* adlı eserleri olmuştur. Bunun dışında eşdeğerlik kavramına ilişkin görüşlere ulaşmada diğer çeviri bilim kuramcılarının eserleri kaynak olarak kullanılmıştır.

İngilizce Kur'an çevirilerinin kronolojik olarak sıralanması ve eşdeğerlik kuramı çerçevesinde tezin teorik kısmının ele alınmasının ardından bu bölümde Abdel Haleem ve Khalidi'nin çevirileri genel hatlarıyla incelenmiş, müelliflerin hayatına dair genel bilgi verilmiştir. Burada kullanılan kaynaklar teze konu olan çevirilerin kendisidir.

M.A.S Abdel Haleem ile Khalidi'nin Kur'an çevirilerinin mukayesesi yapılmıştır. Bu doğrultuda, Mona Baker tarafından sistemleştirilen eşdeğerlik sorunları kapsamında kelime düzeyinde ve kelime üstü düzeyde eşdeğerlik sorunları olmak üzere iki ana başlık altında toplanmış parametreler uyarınca Abdel Haleem ve Khalidi'nin çevirilerinden alınan örnekler mukayeseli olarak incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNGİLİZCE KUR'ÂN ÇEVİRİLERİ

Ana dili Arapça olmayan toplumların zaman içinde İslâm'ı benimsemesi ve İslâm coğrafyasının farklı dillerin konuşulduğu bölgelere uzanmasıyla birlikte Kur'ân çevirilerine olan ihtiyaç artmıştır. Avrupa'da Kur'ân'ın ilk tercümesi Latince olarak, Fransa'nın doğusunda bulunan Cluny kenti başrahibi Peter the Venerable'ın emri üzerine Robert of Ketton tarafından 1143 yılında tamamlandı. Robert of Ketton'un yaptığı bu çalışma Orta Çağ'da bu alanda yazılmış birkaç çalışmaya daha temel teşkil etmişti. Modern Avrupa dillerinde yazılmış ilk Kur'ân çevirisi olma vasfını taşıyan ve 1547 yılında Andrea Arrivabene tarafından kaleme alınmış İtalyanca tercüme de Robert of Ketton'un Latince tercümesinden çevrilmişti. Bu tercüme ise Solomon Schweigger tarafından yazılmış Almanca tercüme için kullanıldı. Ayrıca 1641 yılında anonim olarak basımı yapılan Flemenkçe Kur'ân çevirisine de temel teşkil etmişti.[38] Kur'ân'ın Arapçadan Fransızca'ya ilk çevirisi ise Malezair Lordu Sieur Du Ryer tarafından Alexandria'da basılmıştır. Bu çeviri, İngilizce Kur'ân çevirilerinin ilkine kaynak teşkil etmesi bakımından önemlidir.[39]

Aşağıda, tesbit edebildiğimiz kadarıyla 17. yüzyıl ila 21. yüzyıl arasında yapılan başlıca İngilizce Kur'ân tercümeleri hakkında bilgi verilmiştir.

[38] Madelung, *Encyclopedia of Islam,* s.431.

[39] Madelung, *Encyclopedia of Islam,* s.431.

1. 17.Yüzyıl'da İngilizce Kur'ân Çevirileri: Alexander Ross (1590-1654)

Kur'ân-ı Kerîm'in mütercimi belli olmayan ve yalnızca bazı süreleri kapsayan ilk İngilizce çevirisi 16. yüzyılın başlarında gerçekleştirilmiştir. Ancak, Kur'ân'ın İngilizce'ye bütünüyle ilk çevirisi 1648 yılında *The Alcoran of Mahomet* adıyla Londra'da basılmıştır. Esasında bu çeviri, Du Ryer'in Fransızca çevirisinden İngilizce'ye yapılmış bir çalışmadır.[40] Noel Malcolm bu çevirinin dönemin İngiliz parlamentosundaki yansımasını şöyle ifade etmiştir:

> 19 Mart 1949 tarihinde İngiliz Avam Kamarası, Albay Antony Weldon tarafından yazılmış bir dilekçe alır. Bu dilekçe, meclis üyelerini Londra'da "Turkish Alcoran" adıyla basılmakta olan kitaba karşı uyarıyor, basımının bitmek üzere olduğunu, derhal kitaba el konulması ve yakılması gerektiğini belirtiyordu… Daha sonra ülkenin yasama organı meclis tarafından alınan kararla, kitabın basımında yer alanlara "ihtar" yayınlandı, herhangi bir yasaklama getirilmedi.[41]

Burada sözü edilen çeviri daha sonraları Alexander Ross ile anılagelen *Alkoran of Mahomet* adlı İngilizce Kur'ân çevirisidir. Kitapta yer alan "The *Alkoran of Mahomet*, Malezair Lordu Sieur Du Ryer tarafından Alexandria'da Arapçadan Fransızcaya tercüme edildi. Şimdi ise Türklerin saçmalıklarını merak edenler için İngilizce versiyonu sizlerle…"[42] ifadeleri yapılan çevirinin dönemin siyasi koşullarının etkisinde kalmış bir zihnin ürünü olduğunu açıkça göstermektedir.

---

[40] İsmet Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations of the Meanings of the Holy Quran: 1515-1980*, Ekmeleddin İhsanoğlu (ed.), (İstanbul: IRCICA, 1986), içinde, ss.110-112.

[41] Noel Malcolm, "The 1649 English Translation of the Koran: Its Origins and Significance," *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 75 (2012), ss.261-262.

[42] Malcolm, *The 1649 English Translation of the Koran*, s.263.

Kısa bir önsözün ardından "Çevirmenden Hıristiyan Okuyucuya" adında bir bölüm, ardından Du Ryer'ın önsözünden kısımlar ve orijinal Fransızca metinde olmayan, sûre isimlerinin sıralandığı içindekiler kısmını içermektedir. Çevirinin sonunda ise "Türklerin Peygamberi ve Kur'ân'ın Yazarı Muhammed'in Yaşamı ve Ölümü" başlıklı başka bir bölüm daha mevcuttur. Ayrıca çeviriye "Kur'an'ı okumaktan fayda veya zarar gelip gelmeyeceğini merak edenlere gerekli ihtar" başlıklı, Alexander Ross tarafından yazılmış bir bölüm bulunmaktadır.[43] Alexander Ross, "*needfull caveat*" yani "gerekli ihtar" tabiriyle kaleme aldığı bu bölümde, "Bu kitabı yalnızca eğitimli, muhakeme yeteneği olan ve erdemli Hıristyanların okuması tehlikeli değildir"[44] notunu düşmüştür. Malcom'a göre çeviriye eklenen bu dört bölümden üçü Kur'ân'a dair menfî yorumlarla doludur.[45]

Ross'un adı "gerekli ihtar" bölümünde geçmesine rağmen kitabın başlık sayfası bir yayıncı veya dağıtıcı adı içermemektedir.[46] Bu da kitabın gerçek müellifinin kim olduğuna dair sorular uyandırmaktadır. İlk İngilizce Kur'ân çevirisi olma vasfını taşıyan bu çevirinin müellifi konusunda Nabil Matar, Noel Malcolm ve Mordechai Feingold fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Matar, hem "gerekli ihtar" başlıklı bölümü, hem de çevirinin kendisini Alexander Ross'a isnad eder. Ona göre Alexander Ross bu çeviriyi kraliyet himayesini kazanmak için yapmıştır.[47]

---

[43] Malcolm, *The 1649 English Translation of the Koran*, s.263.

[44] Malcolm, *The 1649 English Translation of the Koran*, s.264.

[45] Malcolm, *The 1649 English Translation of the Koran*, s.264.

[46] Malcolm, *The 1649 English Translation of the Koran*, s.264.

[47] Nabil Matar, "Alexander Ross and The First English Translation of The Qur'an," *The Muslim World* LXXXVIII:1 (1998), s.91.

Malcolm'a göre bu çeviri esasında doğrudan herhangi bir politik veya dinî amaçla yazılmamıştır. Yazarının kim olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, var olan kanıtlardan hareketle bu kişi Hugh Ross'tur, Kur'ân'ın İngilizce'ye tercümesi ve bu dilde basılması dönemin siyasi atmosferinden bağımsız, ideolojik olmayan bir girişim olsa da 1949 yılının İngiliz halkı için büyük önemi haizdir.[48]

Feingold ise söz konusu çeviriye eklenmiş şerhte Alexander'ın kendinden ayrı bir kişi olan çevirmene açıkça atıfta bulunduğunu belirtmiştir. Bu görüşü desteklemek için, Moses Wall'dan nakledilen, söz konusu çevirmenin başka Fransızca eserleri de İngilizce'ye çevirdiği bilgisinden hareketle, Alexander Ross tarafından yapılmış bu tür çeviriler olmadığını, dolayısıyla *Al Koran of Mahomet*'in çevirmeninin Alexander Ross değil, o yıllarda hem siyasi hem de edebiyat kariyerinin başlangıcında olan Thomas Ross olduğunu belirtmiştir.[49]

Malcolm'un söylediğinin aksine Kur'ân'ın diğer dillere tercüme edilmesi, çevrildiği döneme ait tarihi arka plan ve sosyo-kültürel unsurlardan bağımsız değildir. Bu nedenle yapılan çeviriler büyük ölçüde kendi döneminin sosyo-kültürel unsurlarının bir ürünü olmuş veya söz konusu sosyo-kültürel unsurları oluşturmada bir etken olmuştur.[50] Özetle müellifinin kim olduğuna dair son dönemde yukarıda zikredilen çeşitli görüşlerin öznesi olan ilk İngilizce Kur'ân çevirisi 17.yüzyılda İngilizce olarak yapıldığı bilinen tek çeviridir.

---

[48] Malcolm, *The 1649 English Translation of the Koran*, s.295.

[49] Mordechai Feingold, " "The Turkish Alcoran": New Light on the 1649 English Translation of the Koran," *Huntington Library Quarterly* 75:4 (2013), ss.476-477.

[50] Ahmad von Denffer, *History of Translation of the Meanings of the Qur'an in Germany up to the year 2000: A Bibliographic Survey* (Munich: Islamic Centre, tsz.) ss.5-58.

2. 18.Yüzyıl'da İngilizce Kur'ân Çevirileri: George Sale (1697-1736)

18. yüzyılda, geçen yüzyılın aksine üçüncü bir dil olmadan Arapça Kur'ân metninden İngilizceye doğrudan yapılan Kur'ân çevirileri olmuştur. Alexander Ross'dan bir asır sonra George Sale'in müellifi olduğu İngilizce Kur'ân çevirisi 1734 yılında *A Comprehensive Commentary on the Qur'an* adıyla yayınlandı. Bu çeviri yüzyıllar boyunca hem Birleşik Krallık hem de Amerika Birleşik Devletleri'nde en başarılı çevirilerden biri olarak kabul gördü ve 20. yüzyılın ilk yarısına dek basımı devam etti.[51] Avrupa dillerinden pek çoğuna çevirisi yapılan bu kitap Mısır'daki Protestan misyonerler tarafından Arapçaya da çevrilmişti.[52]

Sale'in İngilizce Kur'ân çevirisindeki açıklamalı bilgiler, benzer yapı ve dilbilgisi tercihleri, Sale'in bu çeviriyi L. Maracci'nin Latince çevirisinden[53] doğrudan çeviri yoluyla yazdığını göstermektedir.[54] L. Maracci'yi bir temel ve model olarak kullanan Sale, aynı zamanda Maracci'nin belirttiği Müslüman müfessirlere ve geleneksel Kur'ân tefsirinin örneklerine ilişkin ayrıntılı yorum ve notlardan da faydalanmıştır.[55]

L. Maracci'nin 1698 yılında Latince kaleme aldığı Kur'ân çevirisi, Sale'in çevirisinden 36 yıl önce basılmıştır. Sale, kendi çevirisinin ön sözünde bu çeviriden övgüyle söz etmektedir. Edward Ross 1979 yılında Sale'in Kur'ân çevirisinin giriş bölümünde şunları söylemiştir: "Sale'in çevirisinde yer verdiği '…Bu çalışma

[51] M.A.S.Abdel Haleem, *The Quran* (New York: Oxford University Press, 2004), s.XXVI.

[52] Madelung, *Encyclopedia of Islam*, s.432.

[53] L. Maracci, *Refutatio Alcorani* (Patavii: Typographia Seminarii, 1698).

[54] Omer A. Sheikh Al-Shabab, "Textual Source and Assertion: Sale's translation of the Holy Quran," *Journal of King Saud University* 24 (2012), s.1.

[55] Al-Shabab, *Textual Source and Assertion*, s.8.

(Maracci'nin çevirisi), tüm hatalarına rağmen değerlidir ve ben (Sale) ona olan minnet borcumu dile getirmesem nankörlük etmiş olurum" ifadeleri Sale'in Maracci'ye karşı sorumluluk duyduğunun göstergesidir, ancak Sale bundan öteye gitmemiştir."[56]

Omer A. Sheikh al-Shabab ayrıca George Sale'in yetersiz Arapçasına rağmen yaptığı bu çeviriyi, kaynak metin olan Kur'ân'ı saptırarak kendi basit fikirlerine dayanak sağlamak için kullandığını, Latince çeviriyi ise bu amaç doğrultusunda esas aldığını belirtmiştir.[57] Sale'in Kur'ân çevirisine bakıldığında İslâm'a ve Müslümanlara yönelik pejoratif bir söylem benimsediği görülür. Aşağıdaki ifadeler buna örnek niteliğindedir:

> Mahommedism was no other than a human invention [Muhammedcilik beşer icadından öte bir şey değildi.][58]

> Mohammed had a violent desire of being reckoned an extraordinary person, which he could attain to by no means more effectively, than by pretending to be a messenger sent from God, to inform mankind of his will."[59] [Muhammed'in olağanüstü bir insan olarak tanınmaya yönelik derin bir iştiyakı vardı. Bunu ise Tanrı'nn gönderdiği bir elçi rolüne bürünmekten daha etkili şekilde hiçbir yolla başaramazdı.] [60]

---

[56] Al-Shabab, *Textual Source and Assertion*, s.6.

[57] Al-Shabab, *Textual Source and Assertion*, s.8.

[58] E.M.Wherry, *A Comprehensive Commentary on the Quran: Comprising Sale's Translation and Preliminary Discourse Vol. II* (London: Trübner's Oriental Series, 1884), s.38.

[59] George Sale, *Alcoran of Mohammed (*London: National Library of Scotland, 1877), s.21.

[60] Diğer pejoratif ifadeler için bkz. Muhammad Sultan Shah, "Edward William Lane on interpreting the Holy Qur'an," *Islam and Christian–Muslim Relations* 21:3 (2010), ss.287-297.

Bu ve benzeri ifadelere Sale'in çevirisinde sıkça rastlamak mümkündür. Arapçaya yeteri düzeyde vakıf olmayan ve yaptığı çeviride çoğunlukla Arap dilinde yazılmamış el yazmaları ve kaynakları kullanan müellifin[61] ortaya koyduğu bu çeviriye Batı'da hâlâ itibar ediliyor olması şaşırtıcıdır.

[61] Al-Shabab, *Textual Source and Assertion*, s.9.

3. 19. Yüzyıl'da İngilizce Kur'ân Çevirileri

19. yüzyıl, önceki üç dört asır boyunca Batı dünyasında yaşanan bir dizi gelişmenin evrensel ölçekte yaygınlık kazandığı[62] bir dönemdir. Bu dönemde matbaanın yaygın olarak kullanılıyor olması sebebiyle tercüme faaliyetleri artmış, İngilizce Kur'ân çevirileri de böylelikle hız kazanmıştı.

3.1. Edward Henry Palmer (1840-1882)

Bu dönemde Edward Henry Palmer'ın müellifi olduğu *The Qur'an* adlı çeviri iki cilt halinde 1880 yılında ilk olarak Oxford'da yayınlanmıştır. Bu çeviri Arap bedevî diline uygun yapıldığından daha öncekilerin en iyisi olarak kabul görmektedir. Çevirinin iç tutarlılığından dolayı geçmişin ölü Arapçasının dili gibi değil, yaşayan Arabın konuştuğu bir dil gibi okunmaktadır. Çevirmen, Hz. Muhammed'in ortaya çıkış zamanındaki Arabistan ve Araplardan, onların dinî ve siyasi durumundan, onun hayatı ve öğretisinden Kur'ân-ı Kerim ve İslâm'ın temel kaynaklarına dayanarak detaylı bir giriş, ayrıca 114 sûrenin özetini içeren bir ek de yazmıştır. İlk baskısı Oxford'da 1880 yılında yapılmış, 1965'e kadar dünyanın değişik ülkesinde 116 kez basılmıştır.[63]

Palmer yaptığı çevirinin önsözünde Kur'ân üzerine bir çalışma yapmak isteyen kişinin öncelikle onu vahyedildiği dönemin siyasi ve sosyal şartlarına, insanların yaşayış biçimlerine ve o coğrafyadaki mevcut dinler ile Peygamber'in hayatına dair geniş bilgiye sahip olması gerektiğini belirterek, okuyucuya tüm bu hususlar hakkında muhtasar bilgiler sunmuştur. Ardından, Hz.Muhammed'in fiziksel ve

[62] Atalay, *Kur'ân Mealleri Sempozyumu*, s.29.

[63] Hüseyin Yaşar, *Batı'nın Kur'an Algısı* (İstanbul: Yeni Akademi Yayınları, 2008), s.101.

ruhsal yönüne ilişkin, ismini zikretmediği tarihçilerden bilgiler nakleder. Ona göre peygamber epilepsi hastası, sık sık halüsülasyonlar gören, mental faaliyetleri iyi olmayan, yalnızlığı seven birisidir.[64] Müellif bu ifadelerle yetinmeyerek, Kur'ân'da geçen İsrâ olayını da mental rahatsızlık olarak tanımlamıştır.[65] Ayrıca besmeleyi Pers Mecusî inancındaki bazı ifadelerle özdeşleştirmiştir.[66] Müellifin *The Qur'an* adlı çevirisinin önsözüne yazdığı bu ifadeler oryantalistlere ait bilindik Kur'ân ve Peygamber tasavvurundan ayrı değildir. Dolayısıyla yapılan çeviri eleştiriye açıktır.

3.2. John Medows Rodwell (1808-1900)

John Medows Rodwell'e ait 1861'de Londra'da basılan *The Koran* adlı tercüme ise şiir dilinde, nüzûl sırasına göre yapılmıştır. Ancak Rodwell, nüzûl tertibinde hatalı davranmış, rivayetleri dikkate almamıştır. Ayrıca kimi ayetlerin Kur'ân metnine sonradan eklendiğine, İslâm'ı yalnızca kölelerin benimsediğine ilişkin yorumları da mevcuttur. [67]

[64] Edward Henry Palmer, *The Quran* (Oxford: Clarendon Press, 1880), s.XXI.

[65] Palmer, *The Quran,* s.XXII.

[66] Palmer, *The Quran,* s.XIX.

[67] Ghulam Sarwar, "A Review of the Previous Translations of the Holy Quran," in his *Translation of the Holy Quran* (Karachi: National Book Foundation, 1973), ss.XXI-XXVII. https://englishqurantranslations.wordpress.com/2014/12/03/rodwell-john-meadows/ (25.08.2016).

4. 20. Yüzyıl'da İngilizce Kur'ân Çevirileri

4.1. Abdullah Yusuf Ali (1872-1953)

Abdullah Yusuf Ali tarafından Kur'ân ilimleri alanında Batılı araştırmacılara ait eserlerin açtığı yaraları kapatmak amacıyla kaleme alınan[68] İngilizce Kur'ân çevirisi *The Holy Qur'an* adıyla Shaikh Muhammad Ashraf Yayınevi tarafından 1934-1937 yıllarında Lahore'da iki cilt halinde yayınlanmıştır. Aynı eserin Delhi, Cambridge, New York, Washington ve Beyrut basımlarını bulmak mümkündür. Ayrıca aynı müellif tarafından kaleme alınmış *The Illustrious Quran* adlı çalışma da 1944 yılında Lahora'da iki cilt halinde, 1946 yılında New York'ta, 1972 yılında Beyrut'ta ve bunu izleyen yıllarda Londra ve Washington'da da basılmıştır. Bununla birlikte, aynı eserin yeni baskısı *The Glorious Kuran* ismiyle 1973 yılında, 1938 Libya'da yapılmıştır. Abdullah Yusuf Ali'nin vefatından sonra ise *An Interpretation of the Holy Quran* adıyla Arapça, Urduca ve İngilizce metinleri içeren bir çeviri de 1979 yılında Lahore'da neşredilmiştir.[69]

Abdullah Yusuf Ali, çevirinin içindekiler bölümüne her bir sûrenin içeriğine ilişkin kısa bilgi notu yazmıştır. Ayrıca her sûre öncesi, ilgili sûre hakkında bilgiler vermiştir. Gerekli gördüğü sûrelerin sonunda ise ek bölümler ile geniş açıklamalar yapmıştır. Oldukça detaylı dipnotlar ile de ayetlerin çevirisini desteklenmiştir. Abdullah Yusuf Ali çevirisini yaparken literal tercüme tekniğini kullanmıştır. Çevirisinde kullandığı dil arkaik olsa da özellikle kıssaların tefsirinde İslâmî

[68] Kadir Polater, "Abdullah Yusuf Ali'ye Göre Kur'ân'da Zülkarneyn Kıssası," *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* VI:2 (2006), s. 95.

[69] Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations*, ss. 65-72.

kaynakların yanı sıra sosyal bilimlere ait kaynaklardan da yararlanmıştır.[70] Ayrıca israiliyyâtın Kur'ân tefsirine sokulmasını şiddetle eleştirip, kendi tercümesinde bunlara yer vermekten kaçındığını belirtmiştir.[71]

Müellif Kur'ân'ın yalnızca belli bir coğrafyaya inmediğini, bütün zaman ve mekanları ilgilendirdiği görüşündedir. Ayrıca Kur'ân'da bilimsel ayetlerin bulunduğunu, müteşabih ayetlerin ise pozitif bilimler aracılığıyla açıklanabileceği görüşündedir.[72] Abdullah Yusuf Ali'nin İngilizce Kur'ân tercümesinde dikkat ettiği diğer bir husus ise Kur'ân'da geçen kelime ve kavramlara Hz. Peygamber ve onun ashabı tarafından anlaşılan manâların verilmesinin gerektiğidir. Müellif bu yaklaşımdan hareketle Kur'ânî kavram ve kelimelerin zaman içinde kazandıkları teknik (fıkhî) manâların tercümeye sokulmasını yanlış görmüştür.[73]

Abdullah Yusuf Ali'ye göre Kur'ân kıssaları alegoriktir. Dolayısıyla coğrafi ve tarihi unsurlar kıssaları ilgilendirmemektedir. Ancak, kıssaları alegorik olarak değerlendirişi, onun kıssaların tarihsel gerçekliğine inanmadığını göstermemektedir. Nitekim bazı ayetlerin dipnotlarında ilgili ayete ilişkin tarihi bilgiler vermeyi ihmal etmemiştir.[74]

---

[70] Polater, *Abdullah Yusuf Ali'ye Göre Kur'ân'da Zülkarneyn Kıssası*, s. 100.

[71] Abdullah Yusuf Ali, *The Glorious Qur'ân Translation and Commentary* (Lahore: Qashmiri Bazar, 1934), s.36.

[72] Polater, Abdullah *Yusuf Ali'ye Göre Kur'ân'da Zülkarneyn Kıssası*, s. 97.

[73] Polater, *Abdullah Yusuf Ali'ye Göre Kur'ân'da Zülkarneyn Kıssası*, s.106.

[74] Polater, *Abdullah Yusuf Ali'ye Göre Kur'ân'da Zülkarneyn Kıssası*, s.108.

4.2. Arthur John Arberry (1905-1969)

Arthur John Arberry tarafından hayata geçirilmiş *The Koran Interpreted* eserinin 1955 yılında New York ve Londra'da basımı yapılmıştır. 1964'te ise Karaçi'de basılan bu eserin günümüze dek pek çok baskısı yapılmış olması hasebiyle, eser güncelliğini korur niteliktedir. Söz konusu eserin İngilizce Kur'ân çevirileri içindeki önemi aşikârdır.[75]

Arberry, Kur'ân'ın kendine has diline ve belagat özelliklerine ihtimam ile yaklaşarak çevirisini dilbilgisel olarak Arapça orjinaline en yakın biçimde yapmıştır. Dipnot kullanmayışı sebebiyle bazı ifadeler okuyucu açısından anlaması güç olsa da bu eser akademik çevreler arasında büyük önemi haizdir.[76] Arberry, bu çeviriyle Kur'ân'da verilen derin mesajın yanı sıra Kur'ân'ın eşsiz retoriğini de yansıtabilmeyi amaçladığını ve bunun için çok çaba sarf ettiğini belirtmiştir. Bu nedenle, kendinden önce yapılan çevirilerde Kur'ân'ın uslub özelliklerinin dikkate alınmayışından yakınan yazar, onun ne nazım ne de nesir olduğunu, dolayısıyla bu hususun çeviriye de yansıtılması gerektiğinin altını çizmiştir.[77]

Arberry'nin çevirisi incelendiğinde, çeviriye hakim olan tekniğin literal tercüme tekniği olduğu görülür. Nitekim müellif literal çevirisi yapıldığında hedef

[75] Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations,* ss.76-80.

[76] Abdel Haleem, *The Quran,* s.XXV.

[77] Arthur. J. Arberry, *The Koran* (Oxford: Oxford University Press, 2008), s.10.

dilde anlaşılması güç olan deyimleri bile lafzî olarak çevirmiş, bu da çevirinin anlaşılırlık vasfını yer yer zedelemiştir.[78]

4.3. Richard Bell (1876-1952)

Richard Bell, 1937-1939 yıllarında *The Qur'an* adlı eserini Edinburg'da yayınlamıştır. Bu çeviride, müellif sûrelerin tertip sırasını değiştirmekle kalmamış aynı zamanda ayetlerin sıralanışına da müdahalede bulunmuştur.

Bell, hem Kur'ân'ın hem de Hz.Muhammed'in aldığı yolun, peygamberin kendinden önceki kutsal kitaplara vukufiyeti sayesinde olduğunu, Kur'ân'ın peygamber tarafından zihnen yeniden yapılandırmaya tabi tutulduğunu savunur.[79] Ona göre Hz. Peygamber yaşamı süresince karşılaştığı olgular karşısında değişik amaçlar doğrultusunda Kur'ân'ı revize etmiştir. Bell, bu fikrine dayanak olarak Kur'ân'ın belagat özelliklerinden olan kafiye tekrarları, özneler arası geçiş ve dilbilgisel unsurlar arasındaki kopukluğu delil göstermiş,[80] Kur'ân'ın sözlü olarak ve tek bir seferde değil, uzun bir zaman diliminde vahyedildiği gerçeğini göz ardı etmiştir.

Rippin'e göre Bell'in çevirisi, Kur'ân metninin anlamını doğrudan iletmek yerine kendi Kur'ân teorisini desteklemek amacıyla yazıldığından, bu çevirinin okunması ve anlaşılması oldukça güçtür. Bu nedenle Bell'in çevirisi temel kaynak

---

[78] Arberry'nin lafzî olarak tercüme ettiği deyimlerin bir örneği için bkz. İsra 13.ayet. Arberry, *The Koran*, s.275.

[79] Andrew Rippin, "Reading The Qur'ân wih Richard Bell," *American Oriental Society* 112:4 (1992), s.640.

[80] Rippin, *Reading The Qur'ân wih Richard Bell*, s.641.

olarak kabul görmemiş, Arberry'nin çevirisi İngiliz okuyucusu için bir nimet olmuştur.[81]

4.4. Muhammad Ali (1874-1951)

Muhammad Ali'ye ait olduğu bilinen İngilizce Kur'ân çevirisi ise *Translation of the Holy Qur'an* adıyla 1917'de Londra'da yayınlanmıştır. Bu eserin 1917 Lahore baskısını da bulmak mümkündür. Muhammed Ali, Gulâm Ahmed'in tavsiyesi üzerine hazırladığı bu Kur'ân çevirisinin Batı'da ve İngilizce konuşulan diğer toplumlarda hakim olan İslâm'a karşı ön yargıları kıracağını, aynı zamanda İslâm'a karşıt düşüncedeki insaf sahibi akıllara İslâm'ın sahici bir portresini çizeceğini söylemiştir.[82]

Muhammad Ali'nin çevirisine bakıldığında, bazı yönlerden diğer Müslüman mütercimler ile ayrıştığı görülür. Bunlardan biri, Ali'nin cennet ve cehennem hayatının dünyada başlayıp daha sonra ahirette devam edeceği görüşüdür. Müellif Bakara sûresi 25. ayette ve Kur'ân'ın cennet ve cehennem tasviri içeren diğer birçok ayetinde geçen "…Orada her en zaman kendilerine rızık olarak bir ürün verilse, 'Bu bize daha önce verilmiş olanlardır' derler" ifadesinden hareketle bu rızıkların müttakilere dünyada verilenlerle aynı olduğunu, dolayısıyla cennetin dünyada başladığını savunur.[83] Ayrıca cehennemin ebedî olmadığını, "ebed" kelimesinin "sonsuzluk" anlamının yanı sıra "çok uzun süre" anlamı da taşıdığını, dolayısıyla

[81] Rippin, *Reading The Qur'ân wih Richard Bell*, s.643.

[82] Akhtar Jabeen Aziz, *A Mighty Striving, Life and Work of Maulana Muhammed Ali* (London: Ahmadiyya Anjuman Lahore Publications, 2011).

[83] Maulana Muhammad Ali, *Translation of the Holy Qur'an* (London: Ahmadiyya Anjuman Lahore Publications, 2010), ss.19-60.

cehennemde cezalandırılmanın da süresi olduğunu belirtmiştir.[84] Bunların yanı sıra çok eşliliğin İslâm'da yalnızca bir ruhsat olduğu, aslolanın ise tek eşlilik olduğu görüşünü ayetlerle desteklemeye çalışmıştır.[85]

Kâdiyânîlik (Ahmedîlik) mezhebinin Lahor kolunun kurucusu olan Mevlana Muhammad Ali, Gûlam Ahmed'i yaşadığı asrın müceddidi ve mehdîsi olarak görmekteydi.[86]

4.5. M.M. William Pickthall (1875-1936)

Mohammed Marmaduke Wlliam Pickthall tarafından kaleme alınmış *The Meaning of the Glorious Koran: An Explanatory Translation* adlı çeviri 1930 yılında Londra'da basılmıştır. Çeviride kullanılan Arapça metin, hicri 1246 (m.1831) yılında Sultan Mahmud'un talimatıyla Hacı Muhammed Şekerzade tarafından yazılmış taşbaskı Kur'ân nüshasıdır.[87] Pickthall'a göre Kur'ân tercüme edilemez. Kendi yaptığı çevirinin yalnızca Kur'ân'ın anlamını sunmaya ve İngilizcede aynı etkiyi yaratmaya yönelik olduğunu, Arapça Kur'ân'ın yerini hiçbir zaman tutamayacağını belirtmiştir. Pickthall çevirisini yaparken kaynak metne olabildiğince sadık kalmaya çalışmış, literal çeviri yöntemini kullanmıştır. Bunu yaparken sıkça klasik dönem müfessirlerinin görüşlerine atıfta bulunur.[88]

---

[84] Muhammad Ali, *Translation of the Holy Qur'an,* ss.19-60.

[85] Muhammad Ali, *Translation of the Holy Qur'an,* s.48.

[86] Muhammad Ali, *Translation of the Holy Qur'an,* s.443.

[87] Mohammed Marmaduke William Pickthall, *The Meaning of the Glorious Koran: An Explanatory Translation* (London, 1930) s.97.

[88] Sabri Gürses, "Kuran Çevresinde Üç Çevirmen," http://ceviribilim.com/?p=726 (27.08.2016).

4.6. Muhammad Asad (1900-1992)

Günümüze dek pek çok baskısı yapılmış, Muhammad Asad'e ait *The Message of the Qur'an* adlı İngilizce Kur'ân çevirisi ilk kez 1980 yılında Gibraltar, Dublin'de yayınlanmıştır.[89] Üzerine pek çok çalışma yapılmış Kur'ânî kavramlara kendine has çeviri tekniği getiren bu eserin önsözünde müellif, kendinden önce yapılmış İngilizce Kur'ân çevirilerinin müelliflerinin Arapçayı yalnızca akademik çalışmalar yoluyla öğrendiklerini, Arap dilinin inceliklerini ve söyleyiş biçimlerini, bu dile ait kelime ve cümlelerdeki akustik sembolizmi bizzat kulaktan duyarak kavrayamadıklarını, dolayısıyla bu müelliflerin Arapçaya vukufiyet açısından yetersiz olduklarını belirtmiştir.[90] Bu Kur'ân çevirisinin, Mevlana Muhammed Ali Lâhurî'nin 1917 yılında Lahore ve Londra'da basımı yapılan *The Holy Qur'an: Translation with Commentary* adlı Kur'ân çevirisinden çeşitli intihaller barındırdığını belirtilmiştir.[91] Bununla birlikte Asad'in çeviri yönteminin önemine vurgu yaparak, aksini ifade eden çalışmalar da mevcuttur.[92]

4.7. Muhammad Taqui al-Din al-Hilali (1893-1987)

İlk basımı 1974 yılında Ankara'da yapılmış, Muhammad Taqui al-Din al-Hilali- Muhammad Muhsin Khan'a ait *Holy Qur'an* adlı çeviri İbn Kesîr'in kısaltılmış hali olup, Ṭaberī tefsirinden ve *Ṣaḥīḥu'l-Buḫārī*'den alıntılar

[89] Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations,* s. 91.

[90] Muhammad Asad, *The Message of the Qur'ân* (İstanbul: İşaret Yayınları, 2006), s.3.

[91] Öztürk, *Meal Kültürümüz,* ss. 141-177.

[92] İsmail Çalışkan, "Çağdaş Bir Düşünür ve Müfessir Olarak Muhammed Esed," *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi.*, Sayı II, (1998) ss. 419-430.

içermektedir. [93] Hem Arap bir mütercim hem de uzmanlığı İngilizce olan diğer bir mütercimin ortak çalışmasının ürünü olması hasebiyle çeviri pek çok kişi tarafından kabul görmüştür. Bu çeviri İngilizce konuşulan ülkelerde oldukça yaygın olup, çevirinin basımı Suudi Arabistan tarafından finanse edilmiştir. Ancak, çevirinin diline hakim olan Müslümanların üstünlüğü söylemi, anti-semitik ve anti-Hıristyan polemikler, çevirinin önüne geçmiştir. Bunun yanı sıra, günümüzün siyasi çekişmeleri de çeviriye bulaşmıştır. Örneğin, çevirinin Suudi versiyonunda Maide sûresi 21. ayette sözü edilen "mukaddes belde", müellifler tarafından "…mukaddes beldeye (Filistin'e) girin" şeklinde çevrilmiştir.[94] Ayrıca Raed al-Jabari, bu çeviride sıkça başvurulan Kur'ân'ın temel kavramlarının transliterasyon yoluyla çevrilmesinin, ayetlerin manâsını tam olarak iletmediğini, ayetleri anlaşılamaz kıldığını belirtmiştir.[95]

4.8. Thomas Ballantyne Irving (1914-2002)

Thomas Ballantine Irving tarafından kaleme alınan *The Qur'an: The First American Version* adlı Kur'ân çevirisi ise 1984 yılında Brattlebro'da yayınlandı.[96] Kendisini Amerikan İngilizcesi ile kaleme alınmış ilk çeviri olarak niteleyen bu eserde Irving, Kur'ân'ın tercüme edilemez olduğunu, hiçbir çevirmenin çeviriye kendi görüşünü katmadan çeviri sürecini sürdüremeyeceğini, bunun da Allah'ın

[93] Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations*, ss. 65-175.

[94] Abdurraheem. Kidwai, "Review on Hilali's and Khan's Noble Quran," *Muslim World Book Review* 15:3 (1995), ss.3-5.

[95] Raed Al-Jabari "Reasons for the Possible Incomprehensibility of Some Verses of Three Translations of the Meaning of the Holy Quran into English" (Doktora Tezi, University of Salford, Salford, 2008) ss.164-166.

[96] Thomas Ballantine Irving, *The Qur'ān: The First American Version* (Brattleboro, Amana Books, 1984).

kitabını manipüle etmek anlamına geldiğini belirtmiştir. Bu nedenle Kur'ân çevirisi yerine, Kur'ân'ın mesajını iletmeyi amaçlayan Kur'ân yorumlarının yapılması gerektiğini savunmuştur. Irving, çevirisini yaparken linguistik doğruluğu hedeflemiş olsa da, çevirisinde temel Kur'ânî kavramları günümüze uyarlamayı yeğlemiş, bu da beraberinde bazı semantik hataları getirmiştir.[97]

4.9. 20. Yüzyıl'da Yapılmış Diğer İngilizce Kur'ân Çevirileri

Mohammad Abdul Hakim Khan'ın kaleme aldığı *The Holy Qur'an* adlı eser 1905 yılında Karnal'de basılmıştır. Bu eser Hindistanlı bir Müslüman tarafından kaleme alınmış ilk İngilizce çeviridir. Kısa tefsir notları da içeren bu eserde Arapça Kur'ân metnini de bulmak mümkündür. Kâdiyânî akımına mensup olan müellifin bu düşünceleri çevirisine de yansımıştır.[98]

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde yayınlanan İngilizce Kur'ân çevirileri arasında Abu'l-Fadl'ın müellifi olduğu *The Qur'an* adlı çeviriyi de bulmak mümkündür. 1911-1912 yılları arasında Allahabad'da yayınlanmış bu çeviri Arapça metni de içermekte olup nüzûl sırası uyarınca kaleme alınmıştır. Aynı eser 1916 yılında Nermavala'da ve 1955 ylında *The Koran* ismiyle Bombay'da yayınlanmıştır.[99]

Hairat Dihlawi ise 1916 yılında Delhi'de *The Koran* adlı çeviriyi üç cilt halinde yayınlamıştır. Eserin önsözünden anlaşıldığı üzere, bir grup şarki akademisyen

---

[97] Al-Jabari, *Reasons for the Possible Incomprehensibility,* s.19.

[98] Abdur Raheem Kidwai, "Mohammad Abdul Hakim Khan's the Holy Quran (1905): The first Muslim or the first Qadiyan English Translation," *Insights* 2:1 (2009), s.57.

[99] Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations,* s.74.

tarafından hazırlanan bu eserin editörlüğünü Hairat Dihlawi yapmıştır. Dihlawi, bu çeviriyi Sale, Rodwell, Palmer ve Sir William Muir gibi oryantalistlerce İslâm'a ve Kur'ân'a yöneltilen eleştirileri çürütmek amacıyla yaptığını söylese de, ortaya koyduğu çeviri içerik olarak zayıf kalmış, kullanılan arkaik ve biblikal dil de, sömürge dönemi Hindistan'ının Hıristiyan misyonerleri ve oryantalistlerine karşı yeterli antitezi oluşturamamıştır.[100]

Ghulam Sarwar 1920 yılında *The Holy Qur'an* isimli Kur'ân çevirisini kaleme almıştır. Çevirinin ön sözünde kendinden önce kaleme alınmış Mevlana Muhammed Ali'ye ait İngilizce Kur'ân çevirisi ile yarışabilecek bir İngilizce çevirinin olmadığını belirterek, onun çevirisine hayranlığını dile getirmiştir.[101]

1900'lü yıllarda kaleme alınan bir diğer Kur'ân çevirisi de Mahomedali Habib'in müellifi olduğu *The Holy Quran*'dır. Bu eser Karaçi bölgesinde basılmış ve Arapça metni de içermekte olup, M.H. Shakir tarafından dipnotlandırılmıştır.[102]

Kamal'ud-Din-Nazir Ahmad'e ait, *A Running Commentary of the Holy Qur'an* adlı eser ise Londra'da basılmıştır. Basım yılına ulaşamadığımız bu eserin müellifin oğlu Kwaja Nazir Ahmad tarafından tamamlanıp yayına kazandırıldığı belirtilmiştir.[103]

M.H. Shakir'in müellifi olduğu *The Qur'an* ise yirminci yüzyılın ikinci yarısında yazılmış Kur'ân çevirileri arasında olup basımı Karaçi'de yapılmıştır. Bu

[100] "Hairat Dihlawi," *Bibliography of English Translations of the Qur'ân*, https://englishqurantranslations.wordpress.com/2014/12/03/dihlawi-hairat/ (17.08.2016)

[101] Sarwar, *A Review of the Previous Translations of the Holy Quran*, ss.XXXVI-XXXVII.

[102] Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations*, s. 87.

[103] *Islamic Review* 49:1 (1958), s. 40.

çeviriye bakıldığında Shakir'in Şiî doktrinleri Kur'ân çevirisine soktuğu açıkça fark edilmektedir. Mamafih, mütercim Hz. Ali'nin, Hz. Muhammed'in vasîsi olduğunu, Gadir Hûm hadisesinin vukû bulduğunu ve Şii imamların Kur'ân'ın tek aklı selîm müfessirleri olduklarını iddia etmiş, çevirisini yaptığı ayetlerden bu hususlara delil getirmeye çalışmıştır.[104] Bu çeviri, Şiî tefsir geleneği için kıymet arz etse de, kaynak metne yani Kur'ân'a sadakat açısından vahim hatalar barındırmaktadır.

N.J. Dawood, 1956 yılında Penguin Books yayınlarıyla *The Koran* adlı İngilizce Kur'ân çevirisinin basımını gerçekleştirmiştir. Abdel Haleem'e göre bu çeviri, kaleme alındığı tarihte kolay okunur ve anlaşılır olsa da, çeviri metin ile Kur'ân metni arasında pek çok tutarsızlık vardır. Kur'ân'ın temel kavramlarını çevirmede izlediği yöntem Müslümanlar arasında eleştirilere hedef olmuştur.[105] Müellif çevirinin giriş kısmında savaş ve şiddeti Hz. Peygamber'in esas amacı olarak yansıtmış, Yahudiler ile olan ilişkileri orantısız biçimde çarpıtmıştır.[106]

Abul Majid Daryabadî 1957 yılında *The Holy Qur'an* adlı eserini Lahore-Karaçi'de yayınlamıştır.[107]

Khadim Rahmani Nuri ise 1958 yılında *The Running Commentary of the Holy Qur'an* adlı Kur'ân çevirisini Hindistan'ın Shillong şehrinde yayınlamıştır.[108]

---

[104] Abdurraheem Kidwai, "Review of the Holy Quran" Translated by M.H. Shakir", *Muslim World Book Review* 6:3 (1986), s.57.

[105] Abdel Haleeem, *The Quran*, s.27.

[106] E.F.F. Bishop, "The Koran: A New Translation," *Muslim World* 49:1 (1959), ss.55-56.

[107] Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations*, s.74.

[108] Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations*, s.74.

Ali Ahmad Khan Julundhri *Translation of The Glorious Qur'an* eserini Lahore'da 1962 yılında yayınlamışır. Aynı eserin açıklamalar eklenmiş halini 1963 Lahore baskısında bulmak mümkündür.[109]

1969 yılına gelindiğinde ise Pakistan'ın Rabwah şehrinde Malik Ghulam Farid'in müellifi olduğu *The Holy Qur'an* adlı eser hayata geçirilmiştir.

Abdul Latif'in kaleme aldığı *al-Qur'an* adlı eser ise 1969 yılında Haydarabad'da basılmıştır.[110]

Salahuddin Peer tarafından The *Wonderful Koran* isimli çeviri ise 1971 yılında Pakistan'ın Panjab şehrinde yayına kazandırılmıştır.

Muhammad Zafrulla Khan'a ait olduğu bilinen *The Qur'an* adlı çalışma ise 1971 yılında Londra'da basılmıştır. Pakistan Dışişleri Bakanlığı yapmış olan müellifin bu eseri, Arapça Kur'ân metnini de içermektedir. Bu çeviri tipik Kâdiyânî görüşlerle bezenmiş bir çeviridir. Bilhassa Hz. Muhammed'in son peygamber oluşu ve Hz. İsâ'nın Mesihliği hakkındaki ayetleri kendi mezhebî duruşu uyarınca saptırarak çevirmiştir. Örneğin Nisâ suresi, 157. ayetteki Hz. İsâ'nın Yahudîlerce çarmıha gerilmesini anlatan kısmın çevirisinde müellif Kâdiyân görüşlerinden haraketle mesihin aslında çarmıhta ölmediğini, ilahî müdahale ile Keşmir'e gittiği ve orada gömülü olduğu ima ve izlenimini vermektedir.[111]

---

[109] Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations*, s.76.

[110] Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations*, s.75.

[111]"Muhammad Zafrulla Khan," *Bibliography of English Translations of the Qur'an*, https://englishqurantranslations.wordpress.com/2014/12/03/khan-muhammad-zafrulla/ (28.08.2016).

1974 yılına gelindiğinde ise Attar Hussain *The Message of Qur'an* çevirisini Lahore'da yayına kazandırmıştır. Hussain, çevirisinin giriş kısmında Kur'ân'ın ilâhi kaynağına, biçemsel özellikleri ile içeriğine dair bilgiler vermiştir. Ona göre Kur'ân'ın biçemi ne yerleşik şehirli insanın uysallığının ne de göçebe bedevinin haşinliğinin dilidir. Birinin uysallığını, diğerinin coşkusunu içinde barındırır.[112] Müellif Kur'ân'ın nüzûlu ve tertibine ilişkin geniş bilgi verdikten sonra, Kur'ân'daki mucizeler hakkında görüşünü bildirir. Kur'ân'ın bizatihi en büyük mucize olduğunu, bunun yanı sıra rasyonel olarak açıklanamayacak diğer mucizelerin de Kur'ân'da var olduğu görüşündedir.[113]

Yine aynı yıl Hashim Amir Ali'nin *Message of The Qur'an* adlı çalışması Vermont'ta yayınlamıştır.

Mohammad Ahmad isimli müellif tarafından *The Koran: al-Koran'ul Mufasser* isimli çeviri 1979 yılında yayınlanmıştır.

Ahmed Ali tarafından kaleme alınan *Al-Qurʾān: A Contemporary Translation* adlı çalışma ise 1984'te Karaçi'de yayınlanmasının ardından, 2001 yılında gözden geçirilerek Princeton'da yayınlandı.[114] Çevirisinde Kur'ân'ın kendine has belagat özelliklerin ve ses ahengini yansıtmayı amaçladığını belirten Ahmed Ali, Yusuf Ali

[112] Hussain Attar, *Message of Qur'an* (Lucknow: Academy of Islamic Research and Publications, tsz.), s.1.

[113] Attar, *Message of Qur'an*, s.5.

[114] Ahmed Ali, *Al-Qurʾān: A Contemporary Translation* (Karachi: Arkash, 1984)

ve Pickthall'in aksine arkaik dil kullanımından kaçınmış, çevirisinde geleneksel görüşlerin dışına çıkarak yenilikçi yorumlar ortaya koymuştur.[115]

Ali Özek, Nurettin Uzunoğu, Tevfik Rüştü Topuzoğlu ve Mehmed Maksudoğlu'ndan oluşan heyetin müellifi olduğu *The Glorious Qur'an with English Translation and Commentary adlı* eser İstanbul'da 1992 yılında yayınlanmıştır.[116]

Heyet çevirinin ön sözünde şunları vurgulamıştır: "Kur'ân'ın günümüz dünyası üzerindeki etkisi tartışılmaz. Her çağda genç nesiller onun mesajından yeni ilhamlar almaktadır. Görüldüğü üzere Batı'da da Kur'ân pek çok tartışmanın odak noktası olmaktadır. Böylelikle Kur'ân'ın günümüz çağımızı etkileyen ve Allah diledikçe tüm çağları da etkileyecek olan muciz mahiyetine hepimiz şahit olmaktayız."[117]

The Qur'an: A Modern English Version adlı Kur'ân çevirisi ise müellifi Majid Fakhry tarafından Berkshire'da 1996 yılında yayınlanmıştır.[118] Müellif her ne kadar çeviride izlediği yöntemle kaynak metne sadık kaldığını belirtmişse de, bazı ayetler eksik çevrilmiş, sûreler öncesi herhangi bir bilgi verilmemiş, açıklamalı notlar ise yetersiz kalmıştır. Ayrıca, Batı karşısında apolojik tavır sergileyip, çok eşlilik ve

[115] Muhammad Taheer Saleem, *The English Translations of the Holy Qur'an: A Critique* (Islamabad: 2013), s.83.

[116] Ali Özek, Nurettin Uzunoğlu, Tevfik Rüştü Topuzoğlu ve Mehmed Maksudoğlu, *The Glorious Qur'an with English Translation and Commentary* (İstanbul: Birlik Kağıt ve Matbaacılık Tic. Ltd. Şti., 1992).

[117] Özek, *The Glorious Qur'an*, s.XIV.

[118] Majid Fakhry, *The Qur'an: A Modern English Version* (Reading: Garnet, 1996).

benzeri konuları "istisna" olarak yorumladığı çeviride göze çarpan diğer bir husustur.[119]

Muhammad Mohar Ali tarafından *A Word for Word Meaning of the Quran* adlı çeviri ise ilk kez 1998 yılında basılmıştır.[120]

Michael A. Sells'in müellifi olduğu *Approaching the Qurʾān: The Early Revelations adlı Kur'ân çevirisi ise Ashland'da 1999 yılında basılmıştır.*[121]

Son olarak, Abdulhaqq Bewley ve eşi Aisha Abdurrahman Bewley tarafından yapılan Kur'ân çevirisi Londra'da 1999 yılında kaleme alınmıştır.[122]

[119] A. R. Kidwai, "Review on Majid Fakhry's Translation of the Quran", *Muslim World Book Review* 18:1 (1997), ss.14-17.

[120] Binark and Halit Eren, *World Bibliography of Translations*, s.90.

[121] Michael A. Sells, *Approaching the Qurʾān: The Early Revelations* (Ashland: White Cloud Press, 1999).

[122] Abdulhaqq Bewley and Aisha Abdurrahman Bewley, *The Noble Qurʾan: A New Rendering of Its Meaning in English* (London: Madinah Press, 1999).

5. 21. Yüzyıl'da İngilizce Kur'ân Çevirileri: Laleh Bakhtiar (1938-)

Laleh Bakhtiar tarafından yapılmış Kur'ân çevirisi ise *The Sublime Qur'an* adıyla 2007 yılında Chicago'da yayınlanmıştır.[123] 2011 yılında ise *The Concordance of Sublime Qur'an*[124] adıyla kelime mealli bir Kur'an çevirisini yayınlamışıtr. İngilizce Kur'ân çevirilerinde tutarlılık olmayışı ve bu durumun Kur'ân'ı hedef kitle için anlaşılmaz hale getirmesinden yakınan yazar iç tutarlılığı olan, itimad edilebilir bir çeviri ortaya koymak amacıyla bu eseri kaleme aldığını belirtmiştir.[125]

Laleh Bakhtiar'a ait İngilizce Kur'ân çevirisi diğer çeviriler ile kıyaslandığında stil yönünden oldukça farklıdır. Bakhtiar çeviride izlediği yöntemin, 1611 ylında basılan İncil'in King James versiyonunda da kullanılan biçimsel (formal) eşdeğerlik olduğunu, Kur'ân'ı baştan sona çevirmek yerine, Kur'ân'da geçen kelimeleri ayrı ayrı çevirmeyi tercih ettiğini, dolayısıyla öznel yorumlardan kaçındığını belirtmiştir.[126] Böylelikle müellif bağlamlı dizin (concordance) metodu ile Kur'ân'da geçen isim, fiil ve ilgeçlerden oluşun üç ve dört heceli kökleri belirleyip toplamda 3.673 kelimenin literal tercümesini yapmıştır.[127]

21. yüzyılda yayınlanan bir başka Kur'an çevirisi Ali Quli Qaraʾi'ye aittir. Bu Kur'ân çevirisi *The Quran*: With a phrase-by-phrase English adıyla 2004 yılında

[123] Laleh Bakhtiar, *The Sublime Quran* (Chicago: Islamicworld.com, 2007).

[124] Laleh Bakhtiar, *Concordance of The Sublime Quran* (Chicago: Library of Islam, 2011).

[125] Bakhtiar, *Concordance of the Sublime Quran*, s.XIII.

[126] Bakhtiar, *The Sublime Quran*, s.XIII.

[127] Bakhtiar, *The Sublime Quran*, s.XX.

Londra'da yayınlanmıştır.[128] Bunlar belli başlı İngilizce Kur'an çevirileridir. Daha başka çeviriler de vardır.

[128] Ali Quli Qaraʾi, *The Quran*: With a phrase-by-phrase English (London: ICAS Press, 2004).

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİ LİTERATÜRÜNDE EŞDEĞERLİK KURAMI

Çeviri sürecinin temelinde yatan problem her zaman lafzî (*literal*) mi yoksa serbest (*free*) çeviri mi yapılması gerektiği üzerine oldu. Bu tartışma en az milattan önce 1. yüzyıldan 19. yüzyılın başlarına dek devam etti. 19. yüzyıla gelindiğinde ise kültürel antropoloji dilbilimsel engellerin aşılamaz olduğu ve bir dilin ait olduğu toplumun ürünü olduğunu ileri sürdüğünde, çevirinin imkânsız olduğu görüşü güç kazandı.[129]

Bu tartışmalardan bir süre sonra çeviririn mahiyetine dair görüş bildirme girişimleri başladı. Önceleri kaynak metni (*source text*) temel alan 'kaynak odaklı' çeviri anlayışları daha çok benimsenmişti. Kaynak metin dokunulmazlığı çerçevesinde oluşan bu kaynak odaklı yaklaşımlar aynı zamanda süreç ağırlıklı ve kuralcı yaklaşımlardı. Bu yaklaşımlar çerçevesinde çeviri sadece dilbilimsel bir metin olarak ele alınır ve eşdeğerlik sorununa artık hedef metin (*target text*) ile kaynak metin arasında iletişimsel-işlevsel ilkeler arayışı olarak yaklaşıldı.[130]

Literal ve serbest çeviri (*literal and free translations*) etrafında dönen bu tartışmalardan yüzyıllar sonra, teorisyenler çeviriye yönelik daha sistemli bir analize giriştiler. Artık temel dilbilimsel meseleler üzerinde tartışma başlamıştı. Bu konulardan biri Roman Jacobson'ın (ö.1982) 1959 yılında kaleme aldığı

---

[129] Peter Newmark, *A Textbook of Translation* (London: Prentice Hall International, 1988), s.45.

[130] Murat Demirekin, *Çeviriyorum: Türkçe'de Çeviri Sorunları ve Eşdeğerlik* (Konya: Eğitim Yayınevi, 2014), s.16.

makalesinde[131] yer verdiği "eşdeğerlik/*equivalence*" konusu idi. Bunu takip eden yirmi yıl boyunca eşdeğerliğin mahiyetini tanımlamak üzere pek çok girişim oldu.[132]

1960 ve 1970'li yıllarda çeviri kuramının önemli bir parçası haline gelen eşdeğerlik, hem kaynak metnin, hem de hedef metnin bir nevi aynılık niteliği taşıdığını varsayar.[133] Eşdeğerlik kavramı çeviri sürecinin hem kavramsal hem de uygulamalı yönüyle ilgili olduğundan[134] büyük önemi haizdir. Bu nedenle, eşdeğerlik kavramının gözlemlenebilecek bir sonuçtan çok daha fazla anlama sahip bir olgu olduğu söylenebilir.

Eşdeğerlik kavramının niteliğine dair çeviri kuramcıları her zaman farklı görüşler ileri sürdüler. Bu farklılık, çeviriye olan yaklaşımlarının da aynı olmayışından kaynaklanmaktaydı. Bu görüşleri, üç ana grup altında toplamak mümkündür. Bunlardan ilki, çeviriye dilbilimsel bir mesele olarak yaklaşan, ancak çevirinin bizatihi salt dilbilimsel bir olgu olmadığını göz ardı eden gruptur. Esasında kaynak dilden hedef dile bir metnin çevirisi yapıldığında, iki farklı kültür de sürece dahil olmuş olur. Bu hususu ikinci grup teorisyenler vurgulamakta ve çevirinin aslında bir mesaj iletimi olduğunu ileri sürmektedirler. Bununla birlikte, üçüncü

[131] Roman Jakobson, *On Linguistic Aspects of Translation* (Cambridge: Harvard University Press, 1959), ss.232-239.

[132] Jeremy Munday, *Introducing Translation Studies: Theories and Applications* (London: Routledge, 2001), s.36.

[133] Despoina Panou, "Equivalence in Translation Theories: A Critical Evaluation," *Theory and Practice in Language Studies* 3:1 (2013), ss.1-6.

[134] Panou, *Equivalence in Translation Theories*, ss.1-6.

grupta daha mutedil bir tavır takınıp eşdeğerliğin aslında bir tür kolaylık olduğunu savunan teorisyenleri bulmak da mümkündür.[135]

Jean Paul Vinay (ö.1999) ve Jean Darbelnet'e (ö. 1990) göre eşdeğerlik, farklı dillerin aynı durumu farklı biçimsel yollar ile anlatmasıdır.[136] Diğer bir deyişle, çeviride eşdeğerliği sağlamak orijinal metindeki bir anlatımı, hedef dile farklı söz dizimi ile aktararak mümkün olur.[137] Vinay ve Darbelnet, Fransızca ve İngilizce metinleri karşılaştırmalı analize tabi tutarak iki temel çeviri stratejisi sunmuşlardır. Bunlar doğrudan (*direct*) ve dolaylı (*indirect*) çeviri diye niteledikleri, kendi alt başlıklarına ayrılan çeviri stratejileridir.[138]

Diller arasında eşdeğer ifadelerin ancak sözlüklerde kelime çiftlerinin "bütünüyle eşdeğer/*full equivalents*" olarak belirtilmesi ile mümkün olduğunu söyleyen Vinay ve Darbeldent, aynı zamanda bunun ne kadar teferruatlı bir iş olacağını da kaydeder. Ayrıca, bir sözlükte farklı diller arasında anlam düzeyinde eşdeğer (*semantic equivalent of an expression*) olarak verilen iki ayrı ifadenin çeviriyi başarı kılmak için yeterli olmadığını savunur. Çünkü çevirisi yapılan metinle birlikte bağlam da değiştiğinden, söz konusu ifadenin sözlük anlamı her daim doğru eşdeğerliği sunmayı sağlamaz. Esasında burada belirtilen eşdeğerlik, özellikle deyim ve atasözü çevirilerinde kullanılan bir işlemdir. Bu nedenle, Vinay ve Darbeldent'in

[135] Vanessa Leonardi, "Equivalence in Translation: Between Myth and Reality," *Translation Journal* 4:4 (2000). http://translationjournal.net/journal/14equiv.htm (02.12.2016)

[136] Munday, *Introducing Translation Studies*, s.58.

[137] Munday, *Introducing Translation Studies*, ss.56-60.

[138] Geniş bilgi için bkz. Mehmet Hakkı Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak: Arapça Çeviride Eşdeğerlik* (İstanbul: Say Yayınları, 2013), s.43.

eşdeğerlik diye nitelediği kavramın aslında daha dar bir anlama sahip olduğu söylenebilir.[139]

Vinay ve Darbelnett ile Jacobson'ın çeviri yaklaşımları gözle görülür benzerlik taşımaktadırlar. Her iki yaklaşım da, dil odaklı çeviri yaklaşımının, çeviri işlemine uygun olmaması halinde çevirmenin yeni sözcük türetme (*lexicalising*), ödünç çeviri (*borrowing*) ve benzeri süreçlere dayanabileceği kanısındadırlar.[140] John Cunnison Catford'a (ö.2009) göre eşdeğerlik, bir metin içinde yer alan belirli bir kavramın, diğer dildeki karşılığına tekabül eder. Ancak bu tanım hem linguistik hem de kültürel açıdan farklılıklar barındıran Arapça ve Avrupa dilleri için geçerli sayılamaz. Bu tanım esasında tüm dilleri simetrikleştimişcesine değerlendirmesi hasebiyle hatalıdır.[141]

Roman Jacobson ise üç tür çeviriden söz eder. Bunlar (1) dilsel göstergelerin aynı dil içinde tekrar yoruma tabi tutulduğu "dil içi çeviri/*intralingual translation*", (2) dilsel göstergelerin başka bir dil içerisinde yorumlandığı, bir anlamda yeniden üretildiği "diller arası çeviri/*interlingual translation/translation proper*" ve (3) dilsel göstergelerin dil dışı gösterge dizgeleri içerisinde yeniden yorumlandığı "göstergeler arası çeviri/*intersemiotic translation/transmutation*"[142] olarak sıralanmıştır.[143] Jacobson, diller arası çeviriyi Ferdinand de Saussure (ö.1913) tarafından ileri sürülen "gösterge ve gösterilen/*signifier and signified*" arasındaki ilişkiden yola çıkarak

[139] Panou, *Equivalence in Translation Theories*, ss.1-6.

[140] Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s.45.

[141] Hussein Abdul-Raof, *Qur'an Translation: Discourse, Texture and Exegesis* (Oxon: Routledge, 2001), s.5.

[142] Susan Bassnet, *Translation Studies* (London/New York: Routledge, 2002), s.23.

[143] Demirekin, *Çeviriyorum*, s.14.

tanımlamıştır. Buna göre gösterge ve gösterilen dilbilimsel bir yapının parçalarıdır. Ancak bu yapı rastgele veya nedensizdir. Bu nedenle diller arası çeviri anlam aktarımını kapsar. Yani, yeni bir mesajın diğer dilde, teker teker anlam birimleri halinde değil, bütüncül olarak aktarılması gerektiğini belirtir. Böylelikle, çevirisi yapılan mesaj yeniden kodlarına ayrılarak, hedef dildeki karşılığıyla buluşturulur. Bu nedenle, çeviri süreci iki farklı dil ile birlikte iki farklı anlam birimini de içinde barındırır. Çünkü her ikisi de farklı göstergeler sistemine aittir.[144]

1. Eugene Nida'ya Ait Eşdeğerlik Kuramı

Eşdeğerlik üzerine görüş bildiren diğer bir kuramcı da Eugene Nida'dır (ö.2011). Nida, 1964 yılında kaleme aldığı eseri *Toward a Science of Translating* ve 1969'da Charles Russell Taber ile birlikte *The Theory and Practice of Translation* kitapları ile eşdeğerlik kuramını temellendirmiştir.[145] Nida, çevirinin mahiyetine dair kendinden önce dile getirilen literal ve serbest çeviri gibi kavramları bir kenara bırakarak iki tür eşdeğerlikten söz etmiştir. Geleneksel kaynak metin odaklı teorilerin aksine Nida, yeni bir bakış açısıyla hedef kitlenin mesajı tam anlamıyla anlamasına odaklanmıştır.

Ona göre eşdeğerlik biçimsel (*formal*) ve dinamik (*dynamic*) olmak üzere ikiye ayrılır. Biçimsel eşdeğerlikte, kaynak metne ait çeşitli biçimsel unsurlar korunmaya çalışılır. Bu yöntemde tercüman kaynak metne olabildiğince bağlı kalmaya çalışır. Bu nedenle, kelimesi kelimesine (*word for word*) çeviri göze çarpar. Dinamik eşdeğerlikte ise kelimesi kelimesine çeviri yerine, manânın aktarımına önem verilir.

[144] Munday, *Introducing Translation Studies*, s.36.

[145] Eugene A. Nida, *Towards a Science of Translating* (Leiden: E. J. Brill, 1964).

Böylelikle kaynak dildeki bir ifade, hedef dile ve kültüre aynı manayı iletecek şekilde çevrilir. Ancak bunu yaparken aynı kelime ve yapıları kullanmak yerine hedef dilde yaygın olarak kullanılan anlam birimlerine yer verir.[146]

Burada amaçlanan, kelimesi kelimesine çevirisi yapıldığında hedef dilde karmaşık hale gelen ve anlaşılması güçleşen kelime ve yapıları, bir nevi uyarlama yolu ile hedef dile aktararak metnin okunabilirliğini artırmaktır. Bu nedenle kaynak dilde verilen mesaj, hedef dildeki alıcının dilbilimsel eğilimleri ve kültürel beklentileri doğrultusunda yeniden şekillendirilerek anlatımın doğal ve akıcı olması sağlanır.[147] Ancak burada sözü edilen uyarlama biçiminde, kaynak metne sadık kalınması gerekmektedir.[148]

Nida'ya göre anlam düzeyinde eşdeğerlik, biçimsel eşdeğerliğe; sözlü/konuşulan dil, yazılı dile; hedef kitle için anlaşılabilir ve kabul edilebilir ifadeler, geleneksel olarak alışılmış ifadelere tercih edilmelidir.[149] Bu nedenle, çevirisi yapılacak metinde söz dizimi ve anlam karşı karşıya geldiğinde, anlam tercih edilmeli, hedef dildeki eşdeğerliği bulunmalıdır. Nida'ya göre bütün dillerin kavramları ifade etme yetisi aynı düzeydedir. Yani, bir dilde ifadesini bulan bir kavram başka bir dile aktarıldığında, o dil ve kültürdeki eşdeğeri bulunarak, söz konusu mesaja ait bilişsel çerçeveyi de eşleştirerek, mutlaka diğer dilde de elde

---

[146] Nida, *Towards a Science of Translating*, s.176.

[147] Munday, *Introducing Translation Studies*, ss.41-42.

[148] Shabnam Shakernia, "Study of Nida's (formal and dynamic equivalence) and Newmark's (semantic and communicative translation) translating theories on two short stories," *Merit Research Journals* 2:1 (2013), s.2.

[149] Eugene A. Nida and C.R. Taber, *The Theory and Practice of Translation* (Leiden: E. J. Brill, 1969) s.14.

edilebilir.[150] Böylelikle iletilen mesajın kendi dilinde okuyucuda yarattığı etkinin tıpkısı, hedef dilde de elde edilir.[151]

Diller arası çeviride dinamik eşdeğerlik sağlanabilmesi için kaynak dildeki mesaja en yakın anlam hedef dilde yeniden üretilmelidir.[152] Nida, "en yakın" ibaresiyle esasında mutlak eşdeğerlik sağlamanın neredeyse imkânsız olduğunu itiraf eder gibidir. Çünkü hiçbir dil çifti, ne ilgili sembollere verilen anlam bakımından, ne de bu sembollerin yapı ve cümlelere dönüştürülme yollarında birbiriyle aynı değildir. Zaten eşdeğerlik kavramının diller arasında sağlanabileceği tezi pek çok eleştiriye hedef olmuştur. Örneğin, Andre Lefevere (ö.1996) eşdeğerliğin her koşulda anlam düzeyinde olduğunu savunur. Robert Larose ise okuyucu üzerindeki eşdeğer etkinin ölçülmesinin imkânsız olduğunu belirtmiştir.[153]

Peter Newmark'a (ö.2011) göre Nida'nın dinamik çeviri diye tanımladığı şey çevrinin amacından çok arzu edilen sonucu ifade eder. Eşdeğer etki, Newmark'a göre test edilebilir, önemli bir sezgisel prensiptir. Ancak metin türleri uyarınca uygulanabilirliği değişir.[154] Newmark da iki çeviri türünden söz eder. Ancak anlamsal (*semantic*) ve iletişimsel (*communicative*) çeviri kavramlarını kullanmayı tercih etmiştir. Newmark'ın anlamsal çevirisi, Nida'nın biçimsel çevirisine nazaran kaynak metne bağımlılık açısından daha az radikal kabul edilebilir.[155] Buna göre,

---

[150] Liu Dayan, "Dynamic Equivalence and Formal Correspondence in Translation between Chinese and English," *International Journal of Humanities and Social Science* 2:12 (2012), s.242.

[151] Nida and Taber, *The Theory and Practice of Translation*, s.14.

[152] Nida and Taber, *The Theory and Practice of Translation*, s.12.

[153] Nida'nın eşdeğerlik kuramına yönelik eleştiriler için bkz. Munday, *Introducing Translation Studies*, s.42.

[154] Newmark, *Approaches to Translation*, s.48.

[155] Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s.39.

anlamsal çeviri anlatımsal (*expressive*) metinlerde, iletişimsel çeviri ise bilgilendirici (*informative*) ve çağrışımsal (*vocative*) metinler için uygundur.[156] Ancak, tercih edilen çeviri yöntemi ne olursa olsun eşdeğerlik kavramı ya fazla teoriktir, ya da fazla rastgelelik ifade eder.[157]

Nida'ya ait biçimsel ve dinamik eşdeğerlik tanımlarına karşın Basil Hatim (d.1947) ve Ian Mason (d. ?) tam bir eşdeğerlik sağlamanın, muvaffak olunamayacak bir hedef olduğunu dile getirmişlerdir. Bunun yerine "*approximation*" yani "yakınlaştırma" kavramının kullanılması gerektiğini belirtirler. Hatim, eşdeğerlik kavramı etrafında dönen tartışmayı mikro düzeyden, yani kelime düzeyinden makro düzeye, metin düzeyine taşımıştır. Ona göre eşdeğerliği sağlamanın yolu, çevirisi yapılan metin türüne bağlıdır.[158]

2. Mona Baker'a Ait Eşdeğerlik Kuramı

Mona Baker (d.1953), 1992 yılında kaleme aldığı *In Other Words* adlı eserinde çeviride eşdeğerlik kuramını temellendirmiş,[159] diğer teorisyenlere kıyasla çeviride eşdeğerlik düzeylerini bir bütün olarak ele almıştır. Eşdeğerlik düzeylerini çevirinin tüm yönlerini kapsayacak şekilde ele alan Baker, dilsel ve söylemsel çeviri yaklaşımları için orta bir yol sunmuştur.[160] Bu çerçevede, sözcük düzeyinde ve

[156] Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s.39.

[157] Abdul-Raof, *Qur'an Translation*, s.5.

[158] Abdul-Raof, *Qur'an Translation*, s.9.

[159] Mona Baker, *In Other Words* (London: Routledge, 2011).

[160] Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s. 53.

sözcük üstü düzeyde, dilbilgisel, metinsel ve kullanımsal eşdeğerlik türlerinden söz eder.[161]

Mona Baker, bir dile ait kelime haznesinin bir dizi kavramsal (*conceptual*) anlam alanına (*semantic field*) dahil olduğunu belirtmiştir. Buna göre, anlam alanları soyut kavramlardan oluşur. Bu kavramların altında bulunan sözcük veya ifadeler ise anlam birimleri (*lexical sets*) olarak da adlandırılır. [162]

Mona Baker, anlam alanlarının hiyerarşik bir düzene sahip olduğunu, daha genel anlamdan daha spesifik olana doğru seyr ettiğini; genel anlam taşıyan kelimelerin üst anlamlı (*superordinate*) kelimeler, spesifik anlamlı kelimelerin ise alt anlamlı (*hyponym*) kelimeler olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla çevirisi yapılan bazı bağlamlarda eşdeğerlik sağlanamadığında; iki dile ait anlam alanlarındaki farklılık veya benzerliklerin farkında olmak, yapılan çeviride eşdeğerliği sağlamayı kolaylaştırıcı bir yöntemdir.[163]

Mona Baker, anlam alanları ve eşdeğerlik ilişkisi üzerine yaptığı bu tespitin ardından kelime düzeyinde eşdeğerlik ve bu tür eşdeğerliği sağlamayı güçleştiren unsurlara değinmiştir. Buna göre, kelime düzeyinde eşdeğerliği sağlamayı güçleştiren unsurlar şunlardır:

1. Kültürel kavramlar (*culture- specific concepts*),
2. Kaynak dildeki kelimenin hedef dilde türetilmemiş (*not lexicalized*) oluşu,
3. Kaynak dile ait kelimenin karmaşık semantik yapıda oluşu,

[161] Baker, *In Other Words,* ss.9-274.

[162] Baker, *In Other Words,* s.16.

[163] Baker, *In Other Words,* s.17.

4. Kaynak ve hedef dilin anlam ayrımlarındaki farklılık,
5. Üst (*superordinate*) ve alt (*hyponym*) anlamlı kelimeler,
6. Çağrışımsal anlamda farklılık,
7. Diller arasındaki biçemsel farklılık,
8. Belirli dilsel öğeleri kullanım amacı ve sıklığındaki farklılık
9. Kaynak metindeki ödünç kelimeler.[164]

Baker'a göre kelime düzeyinde eşdeğerlik sorunu, kaynak metinde var olan bir kelimenin tam karşılığının hedef dilde bulunmayışıyla ortaya çıkar. Bu sorunun türü ve çevirilebilme derecesi büyük ölçüde söz konusu kelimenin mahiyetine bağlıdır. Diğer bir deyişle, farklı eşdeğerlik sorunlarını çözmek farklı çeviri stratejileri uygulamakla mümkündür. Ancak, bir eşdeğerlik sorununu belirli bir strateji ile ilintilendirmek çok isabetli olmamakla birlikte, mümkün de değildir.[165]

Baker kelime düzeyinde eşdeğerlik sorununun çözümüne yönelik farklı çeviri stratejileri sunmuştur. Bunlar:

a. Daha genel anlam alanına sahip kelime (*superordinate*) kullanarak çevirme
b. Daha nötr/daha az anlatımsal anlamlı kelime (*more neutral/less expressive word*) kullanarak çevirme
c. Kültürel uyarlama (*cultural substitution*) yoluyla çevirme
d. Ödünç kelime (*loan word*) yoluyla çevirme
e. İlgili kelimeyi açıklama (*paraphrase*) yoluyla çevirme
f. İlgili kelimeyi eleme (*omission*)

[164] Baker, *In Other Words*, ss.18-23.

[165] Baker, *In Other Words*, s.18.

g. Resim kullanarak çevirme. [166]

Çeviride kelime düzeyinde eşdeğerlik sorunlarını en aza indirmeye yönelik Baker tarafından önerilen bu stratejiler her metin türü için uygulanabilir nitelikte değildir. Özellikle çevirisi yapılan metin, Kur'ân gibi kendine has linguistik ve retorik özellikleri barındıran bir yapıdaysa, sunulan stratejiler geçerliliğini yitirebilir. Bu nedenle dil ve kültür temelli linguistik ve retorik özellikleri ile Kur'ân'ın, diğer dillere bütünüyle eşdeğer etki yaratacak şekilde tercüme edilmesi olası değildir. Kur'ân'a has çetrefilli ifadelerin hedef dilde eşdeğeri olmayacağı gibi, bu karmaşık ifadeler dilbilimsel ve kültürel ifadelerin "tercüme edilemez/*untranslatability*" oluşunun birer emsali niteliğindedir.[167] Kur'an metnine has bu özellikten hareketle H.Abdul Raof metinler arası (*inter-textual*) çeviriler içinde Kur'an çevirisinin eşdeğersizlik bakımından emsalsiz olduğu görüşündedir.[168]

Kelime düzeyinde eşdeğerlik, bir metnin çevirisinde karşılaşılabilecek en temel unsurdur. Zira tercümesi yapılan metinde, ilk olarak metinsel unsurlar ya da söylem gibi daha üst düzeylerle değil, kelimelerle karşılaşılır. Ancak bazı kelimeler farklı dillerde farklı anlamlar ihtiva ettiğinden, kelime üstü düzey de çeviriye dâhil olur.[169] Mona Baker tarafınca sistemleştirilmiş eşdeğerlik tipolojisinin diğer bir ayağı ise kelime üstü düzeyde eşdeğerlik sorunlarıdır. Baker, kelimelerin anlam birimleri oluştururken rast gele bir birliktelik sağlamadıklarını, aksine bir manânın iletilmesi için kelimelerin de çeşitli sınırlandırmalara tâbi olduğunu söylemiştir. Bu sınırlandırmaların, diğer bir deyişle sözcüksel örüntülerin (*lexical patterning*), kelime

[166] Baker, *In Other Words*, ss.23-44.

[167] Hussein Abdul-Raof, *Qur'an Translation: Discourse, Texture and Exegesis*, s.12.

[168] Hussein Abdul-Raof, *Qur'an Translation: Discourse, Texture and Exegesis*, s.13.

[169] Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s.53.

üstü düzeyde eşdeğerliği güçleştiren unsurları ise eş dizimli yapılar (*collocations*), deyimler (*idioms*) ve mecazlardır (*fixed expressions*).[170]

Mona Baker ayrıca dilbilgisel (*grammatical*), metinsel (*textual*) ve kullanımsal (*pragmatic*) eşdeğerlik türlerinden de söz etmiştir. Dilbilgisel eşdeğerliği güçleştiren unsurlar arasında sayı, zaman kipi ve şahıs zamirleri gibi unsurları zikreder.[171] Metinsel eşdeğerlik ise, kaynak ve hedef dildeki metinlerin bilgi ve tutarlılık açısından eşdeğer olması durumudur. Kaynak dildeki metnin dokusunu/*texture* muhafaza edip etmeme görevi çevirmene aittir. Çevirmen hedef kitle, çevirinin amacı ve metin türü uyarınca çevirisini yapmalıdır.[172] Kullanımsal eşdeğerliği sağlamak için ise çevirmenin rolü, yazarın niyetini başka bir dil ve kültürde açık bir şekilde anlaşılır kılmaktır.[173]

Bu çalışmaya konu olan M.A.S. Abdel Haleem tarafından kaleme alınmış *The Qur'an* ve Tarif Khalidi'nin yazdığı *The Qur'an* adlı İngilizce Kur'an çevirilerinin karşılaştırılması, kelime düzeyinde ve kelime üstü düzeyde eşdeğerlik sorunları bağlamında yapılacaktır. Kur'an çevirilerinin mahiyeti dikkate alındığında, en sık karşılaşılması muhtemel olan eşdeğerlik sorunları olmaları sebebiyle, kelime düzeyinde eşdeğerlik sorunları için kültürel kavramlar, kaynak dildeki kelimenin hedef dilde türetilmemiş oluşu ile üst ve alt anlamlı kelimeler; kelime üstü düzeyde

[170] Baker, *In Other Words*, s.51. Baker'ın *fixed expressions* diye sözünü ettiği ve mecaz olarak çevirdiğimiz kavram, *metaphor* kavramından farklıdır. Bu kavram sabit ifadeler olan, birlikte kullanım sıklığı bir dile yerleşmiş ancak içinde mecaz barındıran yapıları ifade eder.

[171] Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s.54.

[172] Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s.54.

[173] Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s.54.

eşdeğerlik için ise deyimler, mecazlar ve eş dizimli yapılar tercih edilmiştir. Ayrıca Nida'ya ait biçimsel ve dinamik eşdeğerlik türlerine de sıkça atıfta bulunulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

M.A.S. ABDEL HALEEM ve TARIF KHALIDI'NİN İNGİLİZCE KUR'AN ÇEVİRİLERİNİN EŞDEĞERLİK SORUNLARI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

1. M.A.S. Abdel Haleem: *The Qur'an*

M.A.S Abdel Haleem Mısır'da doğdu ve el-Ezher Üniversitesi'nde eğitim aldı. Doktorasını Cambridge Üniversitesi'nde tamamlayan yazar 1966'dan bu yana Arapça eğitimi vermektedir. Halen University of London, *School of Oriental and African Studies* (SOAS) Bölümünde Profesör olarak görev yapan Abdel Haleem, aynı zamanda *Journal of Quranic Studies* adlı derginin editörlüğünü de yapmaktadır. Abdel Haleem, Arap kültürü ve diline yaptığı katkılarla ve çalışmalarla bilinmektedir.

Yazarın Arapça ve İslami araştırmalar alanında birçok eseri mevcuttur. Haleem'in bu alanda yayımlanan yedi ve editörlüğünü yaptığı iki olmak üzere toplam dokuz kitabı ve çeşitli kitap ve dergilerde yayımlanmış birçok makalesi mevcuttur. Bu çalışmalarından en önemlisi *Understanding the Qur'an: Themes and Style* adlı eseridir.[174] Yine Abdel Haleem tarafından yazılan ve 2004 yılında Oxford Üniversitesi Yayınları tarafından basılan *The Qur'an* adlı İngilizce Kur'ân çevirisi,

[174] M.A.S. Abdel Haleem, *Understanding the Qur'an: Themes and Style* (New York: I.B.Tauris, 2011).

Oxford Dünya Klasikleri serisinde bulunmaktadır.[175] Yazar tarafından kaleme alınmış *Arabic- English Dictionary of Quranic Usage* adlı bir sözlük mevcuttur.[176]

Bu teze konu olan M.A.S. Abdel Haleem tarafından yapılmış çeviri *The Qur'an: A New Translation* adıyla 2004 yılında New York'da yayınlanmıştır. Haleem çevirisini yaparken günümüz okuyucuları için anlaşılmaz olan arkaik dil kullanımı ve literal çeviri yöntemini tercih etmediğini; bunun yerine çevirisini anlaşılır ve akıcı bir İngilizce ile kaleme aldığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra hiçbir Kur'ân çevirisinin Kur'ân'ın yerine geçemeyeceği vurgusu yapmış, her çevirinin Kur'ân'ı hedef kitleye tanıtmayı amaçlayan birer yorumdan öteye gitmeyeceğini vurgulamıştır.[177]

Çevirinin giriş bölümünde Kur'ân'ın İslâmî ilimler içindeki otoritesine değinmiş, Hz. Peygamber'in hayatı Kur'ân'ın vahiy süreci ve tedvini, biçimsel özellikleri ve Kur'ân tefsirinin özelliklerine dair muhtasar bilgiler vermiştir. Ardından Kur'ân çevirisinde dikkat edilmesi gereken hususları sıralayan müellif, İbn Teymiyye'nin (ö.1328) görüşünden hareketle Kur'ân'daki "metinler arasılık" (*intertextuality*) özelliğine dikkatleri çekmiş, Kur'ân'ın kendi kendini tercüme ettiğini, bir yerde yüzeysel anlatılan bir hususun başka bir âyette detaylandırıldığını; bu özelliği yansıtabilmek için dipnotları kullandığını belirtmiştir.[178] Nitekim çevirinin büyük bir kısmında açıklayıcı dipnotları görmek mümkündür. Müellif

[175] M.A.S. Abdel Haleem, *The Qur'ân* (Oxford: Oxford University Press, 2004).

[176] M.A.S. Abdel Haleem, *Arabic- English Dictionary of Quranic Usage* (Boston: Brill, 2008).

[177] Abdel Haleem, *The Qur'an*, ss.V-VI.

[178] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XXVIII.

ayrıca her bir sûre öncesi, ilgili sûre hakkında bilgi vermiş, İngilizce metnin yanı sıra Arapça Kur'ân metnini de çevirisine almıştır.

Abdel Haleem, Arapça Kur'ân metininde geçen ayetleri, her birini ait olduğu bağlamdan soyutlamamak için, birbirinden bağımsız olarak değil paragraflar halinde ele almayı tercih ettiğini belirtmiştir. 14 yüzyıldır süregelen, her bir âyet aynı bağlamın parçasıymış gibi âyetleri paragraflara bölmeme geleneği, yazı malzemesinin nadir ve zor bulunur olduğu dönemler için kabul edilebilir olsa da, müellife göre bu tercih Kur'ân çevirmenlerinin tâbi olmak zorunda olduğu bir yöntem değildir. Nitekim yapılan çeviri Kur'ân'ın anlamını İngilizce diline aktarmayı amaçladığından, buna en uygun yöntem seçilmelidir.[179] Abdel Haleem, Kur'an'ın Arapça metnini de Müslüman okuyucular için faydalı olacağı düşüncesiyle çevirisine eklediğini belirtmiş, en kolay okunur hattı kullandığını söylemiştir. Ayrıca, paragraflar halinde çevirisi yapılan ayet öbeklerinin her birinin taşıdığı ayet numarasını da ekleyerek okuyucunun ayetleri kolay bulmasını sağlamıştır.

Müellif, ayrıca çevirisinde yer alan ve okuyucu için olağan görünmeyen hiçbir ifadenin; sağlam linguistik temele ve tefsir deliline dayanmaksızın çeviriye sokulmadığının anlaşılması için, öncelikle bağlamın ve İngilizce'nin mecaz kabiliyetinin dikkate alınmasını, sonra genel kabul görmüş Arapça sözlüklere ve klasik tefsir metinlerine başvurulmasını tavsiye etmiştir.[180]

Abdel Haleem, Kur'ân'ın İslâm'daki yeri ve önemini şöyle özetler:

[179] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.V.

[180] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.VI.

> Kur'ân itikad, ibâbet, ahlâk ve İslâm dinin ahkâmının temel ve en mühim kaynağıdır. Günümüz Müslüman dünyasının; küreselleşme, çevre, terörle ve uyuşturucuyla mücadele, tıpta etik ve feminizm gibi mevzuları ele alırken, çeşitli tartışmalara kendinden delil getirilen, doğru ile yanlış arasında "furkân" olan bir Kur'ân'dır. Bu yüce otorite, Kur'ân'ın Muhammed Peygamber'e Cebrail kanalıyla vahyedilmiş Allah kelâmı olduğu inancından gelmektedir.[181]

Abdel Haleem Kur'ân'ın İslâmi ilimler içindeki yerine de şu sözlerle değinmiştir:

> Kur'ân İslâmi ilimlerin tümünün başlangıç noktasıydı. Arapça dilbilgisi, Kur'ân'a hizmet için geliştirildi. Arapça fonetik çalışmaları Kur'ânî kelimelerin doğru telaffuzunu belirlemek için, Arapça belagât ilmi ise Kur'ân'ın taklit edilemez biçem özelliklerini tanımlamak için geliştirildi. Arapça kaligrafi sanatı Kur'ân'ın yazılması üzerine bina edildi. Kur'ân ayrıca İslâm hukuku ve İslâmi teolojinin de temelidir. On beşinci yüzyılın tanınmış âlimi ve müellifi Suyûtî'nin de belirttiği gibi 'her şey Kur'ân'a dayanır.' Müslüman dünyanın dinî yaşantısının tamamı Kur'ân metni çerçevesinde şekillenir. Kur'ân sayesinde Arap dili, Arap yarımadasının çok ötesine gitmiş, Farsça, Urduca, Türkçe pek çok Müslüman coğrafyanın diline nüfuz etmiştir…[182]

Abdel Haleem, ayrıca Müslüman çocukların hâfızlık eğitimine de değinmiştir. Kur'ân'ın tamamını hıfz etme geleneğinin Hz. Peygamber döneminden beri süregelen bir gelenek olduğunu, İslâm ülkelerinde kimi dînî statüdeki okula kabul almanın da ön şartı olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte Müslüman yaşantısında, Kur'ân'ın okunmasına ve İslâmî çalışmalara yönelik pek çok girişim

[181] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XI.

[182] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XI.

olduğunu, bu tür yayın yapan televizyon ve radyo kanallarının bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca İslâm ülkelerindeki mahkemelerde ve günlük yaşamda Kur'ân üzerine yemin edildiğini de vurgulayarak Kur'ân'ın Müslümanlar nezdindeki önemini vurgulamıştır.[183]

Abdel Haleem'in çevirisinin kitap düzenine bakıldığında öncelikle giriş kısmı göze çarpar. Bu bölümde müellif Hz. Peygamber'in hayatı, Kur'ân'ın nüzûlü ve tedvini, Kur'ân'ın yapısı ve biçem özellikleri, tefsire dair mülahazalar, İngilizce Kur'ân çevirilerinin kısa tarihçesi ve kendi çevirisinin mahiyetine dair bilgi vermiştir.[184]

Abdel Haleem, çevirisinin giriş kısmında Hz. Peygamber'in hayatına ve geçmişine dair bilgi vermeyi de ihmal etmez. Buna göre, Hz. Muhammed yaklaşık m.570 yılında dünyaya geldiğinde, Mekke insanlarının çoğu çoktanrılı inanca mensup idi ve putlara tapıyordu. Özellikle Yemen'de ve Bizans hakimiyeti altındaki Arap kabileler arasında Hıristiyanlık hakimdi. Yahudilik de hem Yemen'de hem de sonraları Medine diye anılagelen Yesrib'de yaygındı. Mekke ise İbrahim Peygamber tarafından tek tanrıya ibadet için yapılmış olmasına rağmen içinde putları barındıran Kâbe ile Allah ile birlikte aracı ilahlar olarak meleklere, güneşe, aya ve putlara tapan putperest kavimlere ev sahipliği yapıyordu.[185]

Abdel Haleem, Kur'ân'ın vahyedildiği topluma dair şunları söylemiştir:

[183] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XI.

[184] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XIX-XXVIII.

[185] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. XII.

> …Merkezi bir yönetim yoktu. Çölün zor koşulları, kaynaklara erişimi güçleştirdiğinden, her kabilenin kendi içinde dayanışma güçlenmişti, ancak farklı kabileler arasında sıkça anlaşmazlıklar vukû bulmaktaydı. Özellikle kadın, çocuk, köle ve yoksullar gibi zayıf sınıflar, güçlüler tarafından daima haksızlığa uğratılıyordu.[186]

Hz. Peygamber'in böyle bir ortamda Mekke dışındaki Hira mağarasındaki serüvenine değinen yazar ilk vahyin nüzûlü ile birlikte peygamberlik sürecinin başladığını, tek tanrı inancının kendi prestijlerine ve ticarî kaygılarına zarar vereceğini düşünen pek çok kabilenin Hz. Muhammed'e tepki gösterdiğini dile getirmiştir. Söz konusu kabilelerin tepkisinin diğer bir nedeni ise insanların eşit olduğunu beyan ederek, toplumun zayıf kesimine yapılan haksızlıkları kınayan bu yeni "dîn"in toplum düzenini bozacağı öngörüsüdür. Daha sonra bu tepkileri alay ve işkenceler izlemiş, pek çok mü'min Habeşistan'a sığınmıştır.[187]

Giriş bölümünde müellif ayrıca Müslümanlara karşı uygulanan sosyal ve ekonomik boykota, Hz. Hatice'nin ölümüne ve beraberindeki hüzün yılına değinmiştir. Ayrıca İsrâ ve Mirac hadiselerine, peygambere süikast girişimi ve hicret gibi siyer-i nebî kaynaklarının temel konularına da değinmiştir. Abdel Haleem, hicretten sonra Hz. Muhammed'in Medine/Yesrib halkı içindeki önemini şu sözlerle özetlemştir:

> Peygamber, Yesrib'e varışının ardından İslâm'ın ilk camiîsini inşa etti ve zamanının çoğunu orada, önceleri kural tanımaz birer kabile üyesi iken artık İslâm'a girmiş kişilerin karakterlerini inananların kardeşliğine uygun olarak

[186] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.VII.

[187] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XIII.

> yeniden şekillendirmek ve onları eğitmek için geçiriyordu. Kur'ân'ı rehber edinen peygamber aynı zamanda bu yeni toplum için bir öğretmen, yargıç, arabulucu, danışman, teselli edici ve baba figürü görevlerini üstlenmişti. Peygamber'in bazı kabilelerce Yesrib'e davet edilmesinin nedenlerinden biri de çatışma halindeki kabileler arasında ara bulucu olacağı umuduna dayanmaktaydı. Nitekim umulduğu gibi oldu. Yesrib'e yerleşen Peygamber muhacirûn (göç edenler) ile ensâr (yardım edenler) arasında karşılıklı dayanışma anlaşması yaptı. Bu birliktelik kabileciliğe değil dinî dayanışmaya dayanmaktaydı. Böylelikle eskinin sosyal normlarına veda edilmişti. Muhammed ayrıca Yesrib'in tüm kabilelerini kapsayan, saldırı anında birbirlerini koruyacaklarını beyan eden daha genel bir anlaşmayı da akd ettirdi. Buna göre Yahudi olanlar da dahil her kabile kendi dinini yaşamakta özgür kılınmıştı.[188]

Abdel Haleem, Hudeybiye Anlaşması'na, Mekke'nin fethine, veda hutbesine ve peygamberin hakka rucû edişine de değinmiştir. Ardından halifeler dönemine ve Müslümanlar arasında ilk çekişmelerin nasıl başladığına dair okuyucuyu bilgilendirerek, Hz. Ali'nin (ö.40/661) hilafeti ardından Emevîler döneminin başlamasına ve bu dönemde çıkan anlaşmazlıkların doğurduğu Şiilik inancına ve Şiî imamet teorisine de kısaca değinmiştir.[189]

Mekkî veya Medenî ayetlerin doğru anlaşılabilmesi için dönemin sosyal koşullarının ve toplum yapısının, Hz.Peygamber'in bu toplumdaki yerinin bilinmesi önemlidir. Bu nedenle, Abdel Haleem'in kaleme aldığı İngilizce Kur'ân çevirisinin girişinde değindiği yukarıdaki hususlar, üzerine düşünülmesi gereken kayda değer bilgilerdir. Abdel Haleem, Hz. Peygamber'in hayatına dair verdiği bilgilerin

[188] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XIII.

[189] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XIV.

ardından ilk inen ayetler hakkında bilgi vermiştir. Buna göre, ilk inen ayetler esnasında peygamber mağarada yalnız olsa da, sonraki ayetlerin inişine çevresindeki kişiler de şahit olmuş, inen ayetleri kayıt altına almışlardır. [190] Abdel Haleem ayrıca şunları kaydetmiştir:

> … İlk inen ayetlerin emir formunda gelmesi, dilbilimsel açıdan Kur'ân'ın yazarının Muhammed dışında biri olduğunu gösterir. Esasen aynı yöntem Kur'ân boyunca izlenmiştir. Kur'ân ya Hz. Muhammed'e konuşur ya da Hz. Muhammed hakkında konuşur. Peygamber hiçbir zaman kendi sözünü eklemez veya kendinden konuşmaz. Kur'ân kendini Tanrı'nın inzal ettiği bir kitap olarak tanımlar (nüzul kelimesi Kur'ân'da 200'den fazla yerde geçer)… Kur'ân'da hitab eden Tanrı'dır, muhatap ise Peygamber… Kur'ân'da geçen 'de ki' (bu hitap 300'den fazla yerde geçer), 'sana soruyorlar', gibi ifadeler Muhammed'in yalnızca bir alıcı olduğunu gösterir. Dahası Peygamber zaman zaman Kur'ân'da eleştirilir.[191]

Abdel Haleem, yukarıdaki ifadeleriyle hedef kitlenin yalnızca ana dili İngilizce olan Müslümanlardan müteşekkil olmadığının bilincinde olarak, Kur'ân vahyinin mahiyetine dair bilgi vermiş, diğer kutsal kitaplara kıyasla, Kur'ân'ın herhangi bir yazarı olmadığını vurgulamak istemiştir. Kanaatimizce özellikle Batı Hıristiyan dünyasının itibar ettiği İncillerin tedvin süreci düşünüldüğünde, okuyucunun Kur'ân vahyinin bunlardan ayrışan niteliğini anlaması için Abdel Haleem'in vurguladığı bu nokta son derece mühimdir. Çünkü İslâm inancındaki "vahiy" dolayısıyla "Kutsal Kitap" anlayışının, diğer din ve inançlara ait "Kutsal Kitap" anlayışından hayli farklılık arz ettiği bilinmektedir.

---

[190] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XV.

[191] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. XVI.

Abdel Haleem, Allah'ın vahyettiği her yeni âyette, Hz. Muhammed'in bunu çevresindekilere duyurduğunu, tekrar ettiğini ve Kur'ân'ın kayıt altına alınmasını ihtimamla sağladığını; Cebrail'in her bir vahiyden sonra, o ayetin Kur'ân'ın nihaî halinde bulunması gereken yerini Hz. Peygamber'e hemen bildirdiğini belirtmişse[192] de bu görüşünü temellendirmemiştir.[193]

Müellif Kur'ân'ın yapısına dair bilgi vermiş, her sûrenin birkaç konu içerdiğini, sûre başlığı seçerken her sûrenin ana fikrine yönelik isimlendirme yaptığını söylemiştir.[194] Nitekim Abdel Haleem'in tercihi olan sûre isimlerinin çevirisine bakıldığında bu yaklaşım göze çarpar. Örneğin, 111/Tebbet Sûresi'nin son ayetindeki *mesed*, yani "bükülmüş lif" mânasına gelen "*Palm Fibre*" başlığını kullanmıştır. Ayrıca, tek bir kelime ile çevrildiğinde okuyucu için anlaşılması güç olan sûre isimlerini de açıklama yolunu seçmiştir. Örneğin, 32/Secde Sûresini yalnızca "*Bowing Down"* yani "eğilmek/secde etmek" olarak değil, "*Bowing Down in Worship*", yani "ibadetteyken eğilmek/secde etmek" şeklinde çevirmiştir. Asad'in *As-Sajdah (prostration)*[195] , "Secde (eğilme)" karşılığı ile kıyaslandığında Abdel Haleem'in tercihi daha anlaşılır gözükmektedir. Ancak "*prostration in worship*"

[192] Abdel Haleem, *The Qur'an,* s. XVI.

[193] Abdel Haleem'in sözünü ettiği Kur'ân'daki sûrelerin nihaî yerinin belirlenmesinin her bir ayetin nüzûlünden sonra değil, tefsir literatüründe "arza" uygulaması terimiyle bilinen uygulama ile olduğu görüşü hakimdir. Hz.Peygamber'in ömrünün son Ramazan ayında Cebrail'e Kur'ân'ın tümünü mukabele etmesini ve Kur'ân'ın tedvininin bu şekilde yapıldığını ifade eden genel kabul görmüş görüş için bkz. Mehmet Ünal, "Kur'ân'ın Metinleşme Tarihi," *Tefsir El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), s.30. Ayrıca bkz. Salih Akdemir, "Kur'ân'ın Toplanması ve Kırâatı Meselesi," *Bilgi Vakfı 1.Kur'ân Sempozyumu,* ss.25-29.

[194] Abdel Haleem, *The Qur'an,* s.XVIII.

[195] Asad, *The Message of the Qur'ân,* s.633.

karşılığının, "*bowing down in worship*" ifadesine kıyasla "secde" kelimesinin eşdeğeri olmaya daha yakın olacağı kanaatindeyiz.

Öte yandan bazı sûre isimlerinde ise köşeli parantez içi açıklamalar kullanarak ilgili ismin tam manâsını vermeye çalıştığı görülmektedir. Örneğin 41/Fussilet Sûresi'nde, "*[Verses]Made Clear*", yani "açıklanan (ayet)ler" karşılığını kullanmıştır. Asad ise "*clearly spelled out*", "açıkca denildi", Arberry "*distinguished*"[196], "açıklandı/ayırt edildi" karşılıklarını tercih etmişlerdir. Abdel Haleem'in çevirisi sûrenin mahiyetine dair daha doğrudan bilgi vermektedir.

İngilizce'de karşılığı bulunmayan kavramları veya özel isimleri içeren sûre isimlerini ise *The Jinn* (cin)[197], *Luqman* (Lokman)[198], *Abraham* (İbrahim)[199] vb. şekilde çevirmiş, *huruf-u mukattaâ*dan müteşekkil olan sûre isimlerinde de aynı yöntemi tercih ederek, *Ta Ha*[200], *Saad*[201], *Qaaf*[202] ve benzeri karşılıkları kullanmıştır. Kur'ân'ın temel kavramlarını içeren bazı sûre isimlerini ise o kavramın açıklayarak çevirmiştir. Örneğin, Arberry'nin "*Sincere Religion*" "dinde samimiyet" olarak[203], Asad'in ise "*The Declaration of (God's) Perfection*", "Allah'ın adını yüceltme" şeklinde[204] çevirdiği 112/İhlâs Sûresi'ni "*Purity of Faith*", "imanın saflığı" olarak

[196] Arberry, *The Koran*, s.VI.

[197] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.573.

[198] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 412.

[199] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.256.

[200] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.313.

[201] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.454.

[202] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.519.

[203] Arberry, *The Koran*, s.VIII.

[204] Asad, *The Message of the Qur'ân,* s.985.

çevirmiştir. Bununla birlikte her İngilizce sûre isminin yanına parantezle ilgili sûrenin Arapça orijinal adını yazmıştır.

Abdel Haleem ayrıca Mekkî ve Medenî sûrelerin özelliklerine de değinmiş, ardından Kur'ân'da geçen ahkâm âyetlerinin azlığına işaret etmiştir. Buna göre, Kur'ân'da yer alan 6200 âyetten yalnızca 100 tanesi ibadât ile, 70 tanesi şahsi yükümlülüklerle, 70 tanesi kamu hukukuyla, 30 tanesi ceza hukuku (*penal laws*) ile ve 20 adeti diğer hukuksal faaliyetler ve şahitlik mevzusu ile ilgilidir. Bu âyetlerin de detaylı kanunlardan ziyade adalet, merhamet infak gibi genel ilkeleri ele aldıkları görülür.[205] Abdel Haleem'e göre Kur'ân'da geçen hukuki mevzular dahi duyguları, bilinci ve Allah'a imanı harekete geçirecek bir dilde açıklanmıştır. [206]

Çevirisini yaptığı her sûrenin giriş kısmında o sûreye dair muhtasar bilgiler vermiştir. Bu bilgiler içinde sûrenin ismini nereden aldığı, Mekkî mi yoksa Medenî mi olduğu ve sûrenin içerdiği başlıca konulara dair okuyucuyu aydınlatır. 17/İsra Sûresi'nin girişine yazdığı şu açıklama bunlardan biridir:

> Mekkî olan bu sûrenin başında İsrailoğulları'na ve sonunda da Firavun'a atıf yapılarak sûrenin çerçevesi çizilmektedir. Sûrenin gövdesini Kur'ân'ın rehberliği ve uyarıcılığı, Muhammed ve peygamberliğin mahiyeti, bilhassa onun bir beşer oluşu ve kendi yetisiyle mucize üretemeyeceği vurgulanmıştır. Sûre ayrıca İblis'in insanoğlunu ayartmak için verdiği söze karşı ve kâfirlerin sonuna karşı uyarıda bulunur, bir dizi emir içerir (22-39 arası ayetler). Bu sûreye adını veren Gece Yolculuğu,[207] 1. ayette ve devamında 60. ayette geçer. Mekke döneminin sonlarına

[205] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XIX.

[206] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XIX.

[207] Müellif İsrâ sûresi için *Night Journey* karşılığını kullanır. Bkz. Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.283.

doğru Allah Muhammed'e, bir gece içinde, Mekke'den Kudüs'e; oradan da cennete yolculuk ettirerek, geri döndürmüştür.[208]

Kur'ân'ın biçemsel özelliklerine dair genel bir mülahazayı da Abdel Haleem'in çevirisinde bulmak mümkündür. Abdel Haleem, Kur'ân'ın kronolojik olarak veya sûre ana fikirlerine göre sıralanmadığını, aynı sûre içinde Allah'ın birliğinden, peygamber kıssalarına, ahiret günü verilecek ödül ve cezalara dair pek çok konunun yer aldığını, bu formatın ise iletilen mesajı güçlendirerek ikna edicilik vasfını arttığını belirtmiştir.[209] Abdel Haleem, ayrıca Kur'ân uslûbunun zıt kavramlar üzerinden ilerlediğini, Kur'ân'da verilen mesajın daima mantık önermeleriyle desteklendiğini, böylelikle ikna edicilik vasfı taşıdığını[210] da belirtmiştir. Ayrıca ona göre Kur'ân dili, 'bireyci' olmaktan öte 'toplumsalcı' bir retoriğe sahiptir. Birkaç istisna dışında şahısların isimleri çok zikredilmez.[211]

Abdel Haleem'in çevirisinin giriş kısmında değindiği bir diğer konu ise Kur'ân'ın tefsiri meselesidir. Müellif, esbâb-ı nüzûl rivayetlerinin oluşumuna ve âyetleri anlamada bağlamı dikkate almanın önemine değinmiştir. Âyetleri ait oldukları bağlamdan kopartarak anlamaya çalışmanın çok vahim sonuçlar doğurduğunu, pek çok oryantalistin ve İslâm'a hâsımane reflekslerle yaklaşan gayrimüslimin dilinden düşürmediği 2/Bakara Sûresi, 19. ayette geçen "Onları her nerede bulursanız öldürün" âyetiyle örneklendirmiştir.[212] Örneklendirme yaparken

[208] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.283.

[209] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XIX.

[210] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XXI.

[211] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XXI.

[212] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XXIII.

müellifin bu âyeti özellikle seçmesinin, hedef kitlede var olması muhtemel olan baskın görüşe bir reddiye niteliğinde olduğu söylenebilir.

Müellif ayrıca Müslümanların Ehl-i Kitâb ile ilişkilerine de değinmiştir. Buna göre, Kur'ân Müslümanların Ehl-i Kitâb ile tartışırken güzel uslûb kullanması gerektiğini belirtir. Çünkü Müslümanların "Bize ve bizden önce indirilene imân ettik"[213] demesini ister.[214] Abdel Haleem'e göre, Kur'ân'ı çeviren kişiye düşen, sağlam linguistik çıkarımlar ve bağlamı dikkate alarak okuyucuyu, orijinal Arapça metinde verilen manaya olabildiğince yaklaştırmaktır.[215] Tüm bunlara ilâveten Abdel Haleem, Kur'ân'ın İngilizce çevirilerine dair bilgi vermiş, ardından kendi çevirisinin biçemsel özelliklerine ve içeriğine değinmiştir. Anlamı bulanıklaştıran arkaik ifadelerden kaçınmasının sebebini şöyle izah etmiştir:

> …Kur'ân mesajı her şeyden öte, tüm insanlara herhangi bir sınıf, cinsiyet veyahut yaş ayrımı yapmaksızın doğrudan hitap etmektedir. Kur'ân etkileyicilik adına arkaik dil veya şatafatlı ifadeler kullanmaz. (Bu nedenle) Bu çevirinin dili sade ve anlaşılır olsa da, bu sadeliğin kabul edilebilir düzeyde görülmesini umuyorum.[216]

Abdel Haleem, çevirisinde çok anlamlı Arapça kelimelere anlam tayin ederken İbn Manzûr'un (ö.710/1311) *Lisanu'l-Arab'*ından, Feyruzabadi'nin (ö.816/1414) *Kamusu'l-Muhit'*inden ve basımı Kahire'de yapılan *el-Mu'cemu'l-Vasît* sözlüğünden yararlanmıştır.[217] Müellifin Kur'ân'daki ayetlerin günümüz dünyasındaki bilindik manâda noktalama işaretlerini içermediğini, bu nedenle çeviride kullandığı

[213] 29/ʿAnkebūt:46.

[214] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XXIV.

[215] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XXV.

[216] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XXVIII.

[217] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XXXI.

noktalama işaretlerini ayetlerin ahengine uygun olarak ihtimamla seçmeye çalıştığını söylemiştir.[218]

Abdel Haleem'in çevirisinde göze çarpan diğer bir biçemsel özellik ise müellifin sıkça kullandığı dipnotlardır. Âyetlerin çevirisinden oluşan metnin hacmini artırmayışı, gerektiğinde okuyucuya ilâve bilgi vermesi ve anlaşılması güç kavramları izah etmesi sebebiyle bu dipnotlar oldukça mühimdir. Müellif bu dipnotlarla, müphem olan Kur'ân pasajlarına dair klasik ve modern dönem müfessirlerinin görüşlerini de okuyucuya iletmeyi amaç edinmiştir.

Kur'ân çevirilerinde alışıldık olmayan bir diğer özellik de müellifin okuyucu için faydalı olabilecek bir okuma listesine de çevirisinde yer vermiş oluşudur. Bu listede hem Kur'ân çalışmalarına, hem Hz. Muhammed'in hayatına, hem de İslâm'a giriş başlığı altında İslâm dininin muhteviyatına dair yazılmış eserlerin künyesini bulmak mümkündür. Ayrıca dipnotlarda yararlanılan Arapça eserlerin de listesi yer almaktadır. Müellif, Kur'ân'ın nuzûlü esnasında Arap yarımadasının keyfiyetine dair bir harita eklemiştir.[219]

[218] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XXXII.

[219] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.XXXVII.

2. Tarif Khalidi: *The Qur'an*

Tarif Khalidi 1938 yılında Kudüs'te doğdu. Eğitimini, University College, Oxford ve University of Chicago'da tamamladı ve 1970 ile 1996 yılları arasında American University of Beirut Tarih Bölümü'nde profesör olarak görev aldı. 1996 ile 2002 yılları arasında Cambridge University Sir Thomas Adams Arapça kürsüsünde bulundu ve aynı zamanda Centre for Middle East and Islamic Studies direktörlüğünü yaptı. 2002'den sonra American University of Beirut Sheikh Zayed Chair in Islamic and Arabic Studies kürsüsünde çalışmalarına devam etmektedir.[220]

Tarif Khalidi'nin müellifi olduğu eserler ise *Islamic Historiography*[221], *Studies in the History of Arabic Islamic Culture*[222], *Classical Arab Islam*[223], *Land Tenure and Social Transformation in the Middle East*[224], *Arabic Historical Thought in the Classical Period*[225], *The Muslim Jesus*[226], *Images of Muhammad* [227] ve *The Qur'ân*[228] olarak sıralanabilir.

[220] http://staff.aub.edu.lb/~tk10/ (21.09.16).

[221] Tarif Khalidi, *Islamic Historiography: The Histories of Mas`udi* (Albany: SUNY Press, 1975).

[222] Tarif Khalidi, *Studies in the History of Arabic Islamic Culture* (Beirut: Dar al-Tali`a, 1977).

[223] Tarif Khalidi, *Classical Arab Islam* (Princeton: Darwin Press, 1985).

[224] Tarif Khalidi, *Land tenure and Social Transformation in the Middle East* (Syracuse University Press, 1985).

[225] Tarif Khalidi, *Arabic Historical Thought in the Classical Period* (Cambridge: Cambridge University Press, 1994).

[226] Tarif Khalidi, *The Muslim Jesus; Sayings and Stories in Islamic Literature* (Cambridge, Mass.:Harvard University Press, 2001).

[227] Tarif Khalidi, *Images of Muhammad: Narratives of the Prophet in Islam Across the Centuries* (New York: Doubleday, 2009).

[228] Tarif Khalidi, *The Qur'an* (New York: Viking, 2008).

Tarif Khalidi tarafından kaleme alınıp *The Quran* adıyla 2008 yılında New York'da yayınlanan eseri tezimizin bir diğer incelenecek İngilizce Kur'ân çevirisidir. Khalidi, çevirisinin önsözünde Kur'ân'ı anlamada tefsir geleneğinin önemine değinerek, tefsir usûlünün alt başlıklarına dair bilgi vermiştir. Khalidi Kur'ân'ı şu sözlerle tanımlamaktadır:

> Kur'ân en büyük dinî medeniyetin ve dünya dilinin ekseninde bulunan bir metindir. Hem İslâm medeniyeti için hem de Arap dili için, tarihte pek az kitapa bahşedilen otoritenin nihai parçasını oluşturur. Müslüman dindarlığı Kur'ân'ı en anlamlı, en hikmetli ve tüm hata ve yanlışlıklardan arınmış görmektedir. Kur'ân'ın bu berrak mahiyeti, ibadet halindeki gibi temiz olmadıkça dokunulamaz ve bozulamaz kabul edilen baskısına (mushafa) da yansımıştır…[229]

Kur'ân'ın Müslümanlar için önemine yukarıdaki sözlerle değinen Khalidi, Müslüman hayatındaki ilahî hakem olan Kur'ân'ın, çok derin bir tefsir geleneği ve hem İslâmî hem de İslâmî olmayan, hem modern hem de pre-modern ilim birikiminin içinde yer aldığını belirtmiştir. Ayrıca geçmişte Kur'ân yorumu ve tefsiri geleneğinin en saygın ilim dalı olarak görülmesinin yanı sıra, hata edilmesi durumunda doğuracağı vahim sonuçlar sebebiyle en tehlikeli faaliyetlerden biri olarak addedildiğini belirtmiştir[230]. Ancak, ona göre, bu durum Müslüman kişi ve grupları, kendi ideolojilerini güçlendirmek adına tefsir faaliyetlerinde bulunmaktan alıkoymamıştır. Bunun sonucunda tefsirlerin içine Allah'ın adaleti, kulun iradesi, büyük günah işleyenin durumu gibi meseleler girmiştir. Bu eserler içinde kutsal kitap

[229] Tarif Khalidi, *The Qur'an* (New York: Viking, 2008), s.IX.

[230] Tarif Khalidi, *The Qur'an*, s. IX.

yorumuna ilişkin çok değerli eserler bulunsa da, hacimlerinin büyük oluşu, dili Arapça olmayan okuyucu kitleleri için tercih edilen bir husus değildir.[231]

Müellif, okuyuculara "Kur'ân'ı, bu tefsir geleneği olmadan gerçekten anlamak mümkün mü?" sorusunu yönelterek tefsir ilminin alt dallarına değinir. Esbâb-ı nüzûl, garîbu'l-Kur'ân, Kıraât ve İ'câz gibi ilimler bunlardan bazılarıdır. Khalidi'ye göre önde gelen Kur'ân müfessirleri otoritelerini bu ilimler üzerine kurmuş olsalar da, bu ilim dallarının her birinde çok sayıda ihtilaf mevcuttur. Bu nedenle, basit görünen veya dolaysız olan fıkhî konularda veya dilbilimsel meselelerde dahi, tefsirin bir yönüne dair konsensusa varmak oldukça zordur.[232]

Tefsir ilminin görüş ayrılıkları barındırdığını belirten Khalidi, Kur'ân'ın muhkem ve müteşabih ayrımına da değinmiştir. Müteşabih âyetler bağlamında, Allah'a Kur'ân'da atfedilen "el, yüz, gazap, sevinç" gibi sıfatların yorumuna ilişkin tefsir ilminde farklı yaklaşımların olduğunu, ancak kullanılan tefsir metoduna bakılmaksızın, bu tür âyetlerin Allah tarafından insanı düşünmeye sevk etmek amacına matuf olduğu görüşünün baskın olduğunu belirtmiştir.[233]

Müellif, İslâm öncesi Arap yarım adasının koşullarını bilmenin, Kur'ân'ı kendi bağlamı içinde anlamayı kolaylaştıracağını belirterek şunları eklemiştir:

> … Ancak Kur'ân metninin apaçık göndermeleri, gayri-şahsiliği ve tarih üstü tonu, muhataplarına veya okuyucularına, benim de başka bir yerde önceden ifade ettiğim gibi, 'ezeli geniş zaman' kipinde hitap etmek için bağlam vurgusunu kasten

[231] Khalidi, *The Qur'an*, s.X.

[232] Khalidi, *The Qur'an*, s.X.

[233] Khalidi, *The Qur'an*, s.XI.

> azaltmaktadır. Kur'ân gerçekten de, kastî olarak metninin saptırılmasının ne kadar tehlikeli olacağını ön görür. Ancak, müttaki bir akıl, veya günümüz deyimiyle iyi niyet çerçevesinde yaklaşılırsa, yalnızca Allah en iyi müfessir olduğundan (3:7), tefsir[234] teorik olarak sınırsızdır.[235] Bu nedenle, belki bütün kutsal metinler içinde en çok Kur'ân, bilinçli olarak okuyucularını kendisiyle yorum vasıtasıyla yakın ilişki kurmaya davet eder.[236]

Khalidi, Kur'ân'ın tedvin sürecine dair de bilgi vermektedir. Buna göre, dönemin siyasi ve ideolojik tartışmaları sebebiyle erken dönem Kur'ân tarihine yönelik elimizdeki kayıtlar biraz karmaşıktır ve birbiriyle çelişki halindedir. Ancak baskın olan rivayete göre üçüncü halife Hz. Osman (ö.47/577) Kur'ân metninin nihaî nüshasını bir araya getirerek, İslâm devletinin yönetimindeki büyük kentlere göndermiş ve diğer tüm kopyaların imha edilmesini emretmiştir. Bu rivayete göre halifenin bu talimâtı, daha önceki döneme ait elinde özel nüsha veya aile nüshası bulunanların hoşnutsuzluğuna neden olmuş, böylelikle Halife'nin öldürülüşüyle sonuçlanan isyan hareketlerinin tetikleyicisi olmuştur. Ancak bu nüshaların neredeyse hiçbiri dilbilgisel farklılık veya lehçe farklılığı gibi ikincil konular dışında

---

[234] Khalidi'nin kullandığı, tefsir diye çevirdiğimiz *interpretation* kavramı hem yorum hem çeviri hem de tefsir karşılıklarını ifade etmektedir. İslâmi ilimler içindeki tefsir-te'vil-meal ayrımı, İngilizce'de var olmadığından, müellif hem çeviriyi hem de tefsiri birbiri yerine kullanmaktadır. Ancak kanaatimizce *interpretation* kavramı içinde yorum barındırdığından *translation*, yani çeviri kavramından ayrışır. Bu nedenle *interpretation* tefsir ve te'vil için, *translation* ise çeviri ve meal karşılıkları için uygundur.

[235] Khalidi'nin bu sözleri günümüz "i'câz" tartışmalarından bağımsız gözükmemektedir. Kur'ân'ın i'câzı, kimilerince, Kur'ân metninin sınırsız anlam taşıyışı/anlamının tükenmeyeceği olarak anlaşılmış olsa da, i'caz'ın vahyedildiği dönemdeki toplum içinde Kur'ân'a muhalif kesime yönelik bir tehaddî olduğu görüşü de mevcuttur. Bkz. Mehmet Akif Koç, "Tefsirde Keyfiliğin Çaresi: Tefsir Rivayetleri," *Tefsire Akademik Yaklaşımlar* (Ankara: Otto Yayınları, 2013), c.1, s.43-55.

[236] Khalidi, *The Qur'an*, s.XII.

bir farklılık içermez.[237] Khalidi, Kur'ân'ın metinleşme sürecine ilişkin şu sözlerini de eklemiştir:

> … İslâm, tarihindeki en erken dönemden beri kesinleşmiş bir kutsal metne sahiptir. Basitçe ifade etmek gerekirse, Kur'ân'ın söz konusu olduğu yerde hiçbir 'uydurma'dan söz edilemez. Bu nedenle, Müslüman ravînin sözünü ettiği, Halife'nin talimatıyla yaklaşık m.650'ye tekabül eden bir zaman diliminde sirkülasyonu yapılmış Kur'ân nüshasına sahip olduğumuza eminiz. Pek çok tarihi problem bâki olsa da bu durum, asgarî bağlam talebiyle metinle doğrudan ilişki kurmayı amaçlayan okuyucuyu ilgilendirmemektedir.[238]

Khalidi, Hz. Peygamber'in ilk vahiy tecrübesi ile ilgili bilgi verdikten sonra, gelenekte var olan siyer kaynaklarındaki bilgiden hareketle, vahye hazır ve nazır olmak için Hz. Muhammed'in hayatının belirli dönemlerinde, gökten inen ruhanî varlıklarca göğsünün temizlendiğini söylemiştir. Ayrıca, İbn Haldun'un (ö.808/1406) meşhur "*great chain of being*", yani "büyük varoluş zinciri" diye tanımladığı teoriyi hatırlatarak, peygamberlerin ruhunun insan basamağının en üstünde yer aldığını; böylelikle melek âlemiyle örtüştüğünü söylemiştir.[239]

Khalidi, İbn Haldûn'un da bir adım ötesine geçerek vahyin nüzûlü esnasında çektiği acıdan ötürü, Hz. Peygamber'in ruhunun meleksi alemle *(angelic realm)* örtüşen bir form kazandığını öne sürmüştür.[240] Şüphesiz, Hz. Muhammed'in tıpkı

[237] Khalidi, *The Qur'an*, s.XIII.

[238] Khalidi, *The Qur'an*, s.XIII.

[239] Khalidi, *The Qur'an*, s.XV

[240] Khalidi, *The Qur'an*, s.XV.

diğer peygamberler gibi bir beşer olduğunu vurgulayan pek çok Kur'ân ayetinin[241] var olduğu düşünüldüğünde Khalidi'nin bu görüşü tartışmaya açıktır. Daha açık bir ifadeyle, Khalidi'nin vahyin nüzûlü esnasında "peygamberin tecrübe ettiği acı" (*painful ordeal experienced by Muhammed*) vurgusu[242] ve Hz. Peygamber'in "meleksi alem" ile örtüştüğü anlayışı, Hıristiyan teolojideki peygamber tasavvuru ile benzerlik taşıdığından, müellifin içinde bulunduğu toplumun dinî kavramlarından bağımsız düşünmediğinin göstergesidir.

Khalidi Mekkî ve Medenî sûrelerin Osman nüshasındaki yerine ilişkin şunları söylemiştir:

> Osman nüshasını düzenleyenler sûreleri buna göre (Mekkî ve Medenî olarak) ayırmadı. Bu nedenle Mekkî ve Medenî ayetler birbiri içindedir… Eğer okuyucu vahyi kaba şekilde kronolojik sıralamasıyla okumak isterse, Kur'ân'ı sonundan başlayıp başa doğru okuyabilir.[243]

Khalidi, modern okuyucu için "ezelî geniş zaman kipi" (*eternal present tense*) diye tanımladığı, Kur'ân nahivine hâkim olan dilbilgisi zamanının yanı sıra, Kur'ân retoriğine hakim olan, tarih üstü kıssa ve mesellerin sorun olabileceğini söylemiştir. Khalidi Kur'ân'ın uslüb özelliğine dair şu açıklamaları yapar:

> … Esasında 'hatırlatıcı' (*el-zikr*) olma vasfı Kur'ân metninde en sık tekrar eden sıfatlardandır. Ancak Kur'ân'ın gündelik yaşama, anî bir olay, tırmanan bir kriz ve

---

[241] 5/Māʾide:75; 10/Yūnus:2; 14/İbrāhīm:10-11; 27/Neml:57; 18/Kehf:110; 21/Enbiyāʾ:3, 23/Muʾminūn:24, 33, 47; 25/Furḳān:7-8,20, 26/Şuʿarāʾ:154,186; 36/Yāsīn:15; 46/Ahkaf:1, 54/Ḳamer:24; 64/Teġabun:6.

[242] Khalidi, *The Qur'an*, s.XV.

[243] Khalidi, *The Qur'an*, s.XVI.

> hatta inananların hoşnutsuzluğuna sebep olan bir olaya dair pek çok duruma cevap verdiği de görülür. Ancak, bu en güncel problemler karşısında bile Kur'ân bu gündelik şeyleri "bir kenara bırakarak", "Allah gafûr, alîmdir" formülünü ortaya koyar. Anlatım tarzındaki bu başkalaşma, bu öyküleyici uslûptan öğüt verici uslûba geçiş, İncil kıssalarına alışık olan okuyucu kitlesi için anlaşılması güç olabilir.[244]

Khalidi'ye göre Kur'ân'ın diğer kutsal metinlerde bulunmayan bir diğer özelliği de, hem Kur'ân'ın mesajına hem de peygambere karşı çıkanların seslerinin de Kur'ân'da yer almasıdır. Buna göre, imânın en önemli şekli; düşünüp ibret almaya sürekli davet eden ilâhi çağrıyı ve polemikleri de içeren, imanda kesinliğe ulaşma (yakîn) sürecidir. Kur'ân'da insanlar aceleci ve kavgacı, aynı zamanda inatla bir fikir veya inanca saplanmış olarak resmedilir.[245] Khalidi'ye göre Kur'ân retoriğinin en çarpıcı yönü ise erkeklerin yanı sıra, kadınlara da bizzat hitap edilmesidir ki bu özelliği Kur'ân'ı, kutsal metinler içinde cinsiyete en çok duyarlı kitap yapmaktadır. Hem kadınlar hem de erkekler, ahlâki normlar ile sorumlu tutulmuşlardır.[246]

Khalidi, Kur'ân'ın diğer özelliğinin ise Hz. Peygamber'in zatında ortaya çıktığını söyler. Hz. Muhammed'in vahiy sayesinde zamanla gözle görülür olarak değişmesi, yalnızca bir uyarıcı ve güzel meziyetleri olan bir insanken, bir kural koyucu[247] ve bir peygambere dönüşmesi, Kur'ân'ın okuyuculara sunduğu diğer bir olgudur. Cennet ve cehennem tasvirleri ise Khalidi'nin dikkatleri çektiği diğer bir uslûb özelliğidir. Buna göre ahirete ilişkin bu tasvirler tabiatın iki zıt haline delalet

[244] Khalidi, *The Qur'an*, s.XVI.

[245] Khalidi, *The Qur'an*, s.XVII.

[246] Khalidi, *The Qur'an*, s.XVIII.

[247] Müellifin burada sözünü ettiği "kural koyma", fıkıh literatüründe yer alan, peygamberin sünnetinin "teşrî" yetkisinden farklıdır. Khalidi, bu ifadeyle Hz.Peygamber'in Kur'ân'ın vaz ettiği emirlerle mü'minleri yükümlü kılmasını, yani tebliğ etmesini kast etmiş olmalıdır.

etmektedir. Böylelikle cehennemdeki ceza günah ile özdeş, cennetteki mükafat ise erdem ile özdeş olan huzur ve sekînettir.[248]

Khalidi çevirisinde ayetleri zaman zaman teker teker, bazen de paragraflar halinde çevirmeyi tercih etmiştir. Bunun gerekçesini şöyle açıklamaktadır:

> … İkrime (ö.105/724), Kur'ân'ın üçer dörder ve beşer ayet bölükleri halinde vahyedildiğini bildirir. Bu nedenle, Kur'ân çevirmenlerinin tamamı bu "bölük"lerin nerede başlayıp nerede bittiğini iyi tespit etmek, bunu da çeviri metne yansıtmak durumundadır.[249]

Khalidi, çevirisinde âyetleri paragraflar halinde ele aldığından her âyeti numaralandırmamıştır. Hatta 1/Fâtiha, 104/Hümeze ve 109/Kâfirûn gibi kısa sûrelerin bazılarında hiçbir âyet numarasına yer vermemiştir. Bu durum, spesifik bir âyeti arayan okuyucunun işini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle Abdel Haleem'in izlediği paragraflandırma yöntemi, müstakil âyet numaralarını da içerdiğinden daha pratiktir.

Khalidi'nin çevirisinde takip ettiği diğer bir biçem farklılığı ise satırları dikey veya yatay olarak kullanışıdır. Kur'ân dilinin sürekli olarak değiştiği, hikaye edici uslûptan uyarıcı dile, korkutmadan müjdelemeye, uzun hitabelerden nazıma geçtiği vâkıadır. Khalidi bu farklılığı okuyucuya yansıtmak için dilin coşkulu ve çarpıcı olduğu âyetlerde, bilindik şiir formatını kullanarak satırları dikey olarak konumlandırdığını; ancak hikaye edici ve hüküm verici dil kullanıldığında ise nesir

[248] Khalidi, *The Qur'an*, s.XIX.

[249] Khalidi, *The Qur'an*, s.XX.

formatı olan yatay satırları tercih ettiğini, çoğunluğun da böyle olduğunu belirtmiştir.[250]

Khalidi çevirisinde kullandığı dilin, günümüzde var olan çeviri kuramlarından bağımsız olarak, modern İngilizce'nin imkânlarına göre gayri ihtiyarî şekillendiğini söylemiştir.[251] Müteşâbih âyetlerde, zorlama anlamlar arayışına girmediğini; aynı cümle içinde yer alan tekil ve çoğul fiil formlarını da değiştirmediğini belirtmiştir.[252] Arapçadaki söz dizimi ve deyimlerin, anlamı belirsizleştirmedikçe, çeviri metindeki cümle yapısında korumaya çalıştığını söyleyen Khalidi, arkaik dil ile modern dil arasında denge kurmaya çalıştığını, bunu yaparken de literal çeviriyi tercih ettiğini vurgulamıştır.[253]

Khalidi, farklı yerlerde geçen aynı Arapça kelimeye verdiği farklı karşılıkların gerekçesi olarak klasik dönem müfessirlerinin, aynı kelimenin farklı bağlamlarda muhtelif anlamlar kazanacağı görüşüne dayandığını söylemiştir.[254]

Müellif çevirisinde ileri okuma kaynaklarına da yer vermiştir. Burada tavsiye ettiği kaynaklar içinde Ṭaberī gibi erken dönem müfessirlerine, Fazlur Rahman'ın eserlerine ve bazı batılı kaynaklara atıfta bulunmuştur.[255] Bunun yanı sıra çevirisinin sonuna Müslüman olmayan okuyucular için Ebu Leheb (*Abu Lahab*), Ahmed (*Ahmad*), Hâmân (*Haman*) ve Lukmân (*Luqman*) gibi özel isimleri, muhacirler (*emigrants*), ensâr (*helpers*), münafıklar (*hypocrites*) ve ehl-i kitâb (*People of the*

[250] Khalidi, *The Qur'an,* s.XXI.

[251] Khalidi, *The Qur'an,* s.XXI.

[252] Khalidi, *The Qur'an,* s.XXI.

[253] Khalidi, *The Qur'an,* s.XXI.

[254] Khalidi, *The Qur'an,* s.XX.

[255] Khalidi, *The Qur'an,* s.XXIII-XXVI.

Book) gibi kavramları ve Bekke (*Bakka*), Huneyn (*Hunayn*), Tuva (*Tuwa*), Yesrib (*Yathrib*) ve Samûd (*Thamud*) gibi yer isimlerini içeren bir sözlük eklemiştir.[256]

[256] Khalidi, *The Qur'an*, s.527-530.

3. Mona Baker'a Göre Eşdeğerlik Sorunları

3.1. Kelime Düzeyinde Eşdeğerlik Sorunları

Bu bölümde Abdel Haleem ve Tarif Khalidi'nin İngilizce Kur'ân çevirileri kültürel kavramlar, kaynak dildeki kelimenin karmaşık semantik yapıda oluşu, üst ve alt anlamlı kelimeler bağlamlarında, eşdeğerlik sorunları çerçevesinde incelenecektir.

3.1.1. Kültürel Kavramlar

Dil ile kültür arasındaki ilişkiyi zihin-kültür ilişkisiyle tanımlamak mümkündür. Zihnin kültürle olan ilişkisi, kültürün de zihinle olan ilişkisine denk gelir. Binlerce yıldır insan zihni kültürlenirken, kültür de zihinselleşmiştir. Bunun en yaygın örneği ise "dil"dir. Dil ise zihin aracılığıyla tarihsel bir gelişim ivmesi olan karmaşık kültürel süreçlere ulaşmıştır.[257] Bunun sonucunda ise o kültüre ait karmaşık yapılar ortaya çıkmıştır.

Mona Baker'a göre bir dilde var olan, o kültüre has kavramlar hedef kültürün tamamen yabancı olduğu unsurlardan müteşekkildir. Söz konusu kavram soyut veya somut olmakla birlikte, dinî inanç, gelenek ve hatta yemek türü ile dahi ilintili olabilir.[258]

Mona Baker'ın sözünü ettiği dil-kültür ilişkisi, modern döneme ait metinlerin yanı sıra, modern olmayan metinler için de geçerlidir. Nitekim, inzâl edildiği

[257] Tolga Yıldız, "Saussure'den Bakhtin'e Dil-Kültür İlişkisi: Tümü Kapsayıcı Olgu," *İdil Dergisi*, 3:11 (2014), s.132.

[258] Mona Baker, *In Other Words*, s.18.

topluma doğrudan o toplumun dili ve kültürü içinden seslenen Kur'ân da kendi içinde bu ilişkiyi barındırmaktadır.

Toshihiko Izutsu (ö.1993) bir dil bünyesinde bulunan kelimelerin her birinin söz konusu kelimenin içine tarafımızdan sığdırılmış belirli bir bakış açısını temsil ettiğini ve kavram denilen şeyin bu tür öznel bir perspektifinin kristalleşmesi yoluyla oluştuğunu belirtmiş, tercüme edilemez her kelimenin o dili kullanan topluma has, çok özel bir zihnî tutumu şekillendirmesinden kaynaklandığını söylemiştir.[259] Bu çerçevede, ülkeden ülkeye, zamandan zamana ve temelden farklılık gösteren kavramların; kökleri her bir topluluğun dil alışkanlıklarının derininde yatan daha temel kültürel ayrılıklar olduğunu savunan kuramı desteklemiştir.[260]

Kur'an'ın vahiy süreci ve bu vahye tanıklık eden Arap toplumunun dil ve kültür yapısı göz önünde bulundurulduğunda, İngilizce-Arapça dil çiftinde kültürel unsurların çevirisi yapılırken eşdeğerlik sorunlarıyla karşılaşılması kaçınılmazdır. Aşağıdaki ayetlerin çevirisi bu sorunlara örnek teşkil etmektedir. Bu bölümde teze konu olan iki İngilizce Kur'ân çevirisi, 5/el-Mā'ide:95, 7/el-A'rāf:160, 9/etTevbe:29, 37, 11/Ḥūd:91, 15/el-Ḥicr:71, 37/eṣ-Ṣāffāt:49, 58/el-Mucādele:2, 69/el-Ḥāḳḳa:32 ve 76/el-İnsān:5 ayetlerinde yer alan kültürel unsurlar eşdeğerlik çerçevesinde incelenecektir.

[259] Toshihiko Izutsu, *Kur'ân'da Dînî ve Ahlâki Kavramlar*, terc. Selahattin Ayaz (İstanbul: Pınar Yayınları, 2011), s.50.

[260] Izutsu, *Kur'ân'da Dînî ve Ahlâki Kavramlar*, s.46.

5/el-Mā'ide:95

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَقْتُلُواْ الصَّيْدَ وَأَنتُمْ حُرُمٌ

"Ey iman edenler! İhramlı iken av hayvanlarını öldürmeyin"[261]

Arberry: " O believers, slay not the game while you are in pilgrim sanctity..."[262]

Abdel Haleem: "You who believe, do not kill game while you are in state of consecration (for pilgrimage)…"[263]

Khalidi: " O believers, do not kill game while in a state of sanctity..."[264]

Ayette geçen *ḥurum* ifadesi, bir kimseye normal durumlarda helâl olan bazı davranışların, hac ve umre için ihramlı iken haram kılınması[265] anlamına gelen Kur'an terimidir. Sözlükte "haram kılmak, kendini mahrum bırakmak, haram aylarına veya Harem bölgesine girmek" anlamlarına gelen *iḥrām* kelimesi, terim olarak hac veya umreye niyet eden kimsenin diğer zamanlarda yapması helâl olan bazı davranışları, hac ve umrenin rukünlerini veya bütün âdâbını tamamlayıncaya kadar kendine haram kılmasını ifade eder. [266]

Yapılan çevirilere bakıldığında Müslüman kültüründe hac ibadeti için gerekli olan ve belirli bir giysi türüne de atıf yapan *ḥurum* kelimesine Abdel Haleem ve Khalidi tarafından verilen karşılıklar sırasıyla "*state of consecration*" ve "*state of sanctity*" olmuştur.

---

[261] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2015), s.122.

[262] Arthur J. Arberry, *The Koran Interpreted* (Oxford: Oxford University Press, 2008), s.115.

[263] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.124.

[264] Tarif Khalidi, *The Qur'an*, s.95.

[265] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, tah. 'Abdulmuḥsin et-Turkī (Kahire: Hecr, 2001), c.8, s.673.

[266] Salim Öğüt,"İhram," *DİA*, c.21, s.539.

Abdel Haleem'in tercihi olan *consecration* kelimesi, bir şeyin veya bir kimsenin kutsal hizmet için ayrılması anlamına taşımaktadır.[267] Hıristiyan kaynaklara göre genel manada, bir şeyin yaygın ve profan olan halinden sıyrılarak kutsal olan hale bürünmesi, yani bir kişinin kendini ibâdet ve hizmette Tanrı'ya adaması anlamını taşımaktadır. Tevrat'ın Çıkış ve Levililer kitaplarında da karşılığını bulan bu gelenek[268], tanımından da anlaşılacağı üzere ruhbanlık denebilecek bir ritüeldir. Dolayısıyla, Abdel Haleem'in kültürel uyarlama (*cultural substitution*)[269] yoluyla kelimeye verdiği karşılık, parantez içi "hac için" açıklamasına rağmen, *ḥurum(un)* kelimesine eşdeğer olmayıp, farklı bir dinî-kültürel uygulamayı ifade etmektedir.

Khalidi ise aynı kelimeye *sanctity* kelimesiyle, "mukaddeslik hali" anlamını vermiştir. Kelimenin ihtiva ettiği asıl anlam olan hac ve umre zamanı belirli hususların ihramlı halde bulunan kişiye haram kılınmış olması nüansı ise, Khalidi'nin tercihi olan kelimede karşılığını bulmamaktadır. Bu nedenle Arberry'nin "*pilgrim sanctity*" yani "hac kutsallığı" diye yaptığı çeviri, okuyucu için ayete en yakın eşdeğer anlamı tayin etmiş gözükmektedir.

---

[267] Bu tanımla birlikte şu detayı da vermekte fayda görüyoruz. Hıristiyan gelenekte *consecration* kelimesi *consecration of eucharist* tamlamasıyla kullanıldığında, İsa'nın teni ve kanını temsilen ekmek ve şarap içme geleneğini anlatır. Bkz. E.A. Livingstone, *Concise Dictionary of the Christian Church* (New York: Oxford University Press, 2006), s.335.

[268] Schulte,A.J "Consecration," *The Catholic Encyclopedia*. http://www.newadvent.org/cathen/04276a.htm (21.08.2016)

[269] Mona Baker, *In Other Words*, s.29.

7/el-Aʿrāf:160

وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى

"...onlara kudret helvasıyla bıldırcın eti indirdik."[270]

Abdel Haleem: " …sent down to them manna and quails"[271]

Khalidi: "…brought down upon them manna and quail"[272]

Arberry: "...and We sent down manna and quails upon them"[273]

Ayette bahsi geçen *menn* yani kudret helvası, Hz. Musa'nın kavmi ile birlikte Tûr sahrasına girdikten sonra azıkları tükenince Allah'a yalvarması ile Allah'ın da bu duaya karşılık, Musa kavmine nimet olarak verdiği bir tür yiyeceği ifade eder. Eski Ahid'de şöyle tarif edilir: "Seherde ordugahın etrafına çiğ düşmüştü. Ve düşmüş olan çiğ kalkınca işte çöl toprağının yüzeyinde kırağı gibi küçük, yuvarlak bir şey vardı... ve o kişniş tohumu gibi beyaz ve lezzetli ballı yufka gibiydi."[274] "Görünüşü ak günnük görünüşü gibiydi. Kavim dolaşır ve onu toplardı. Değirmende öğütürler, yahut havanda döverlerdi. Ve tencerede haşlarlar ve ondan pide yaparlardı. Tadı taze yağ tadı gibiydi."[275]

Değişik türleri bulunan kudret helvası, farklı bitkilerin salgıladıkları öz sulardan elde edilmektedir. Sina ya da İbrani kudret helvası ise bir tür ılgın ağacı veya deve dikeninden elde edilen türüdür. Çoğunlukla bitki yaprakları üzerinde

[270] Heyet, *Kur'anı Kerim Meali*, s.170.

[271] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.172.

[272] Khalidi, *The Qur'an*, s.132.

[273] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.141.

[274] Çıkış, 16:13-14.

[275] Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'an Gerekçeli Meal Tefsir* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2010), s.23.

oluşması, halk arasında gökten yağdığı inancını doğurmuş, böylelikle "kudret helvası" olarak anılagelmiştir.[276]

Yapılan çeviriler incelendiğinde, hem Arberry hem Abdel Haleem hem de Khalidi'nin İngilizce'de eşdeğeri bulunmayışı sebebiyle, bu kelimeyi yabancılaştırma yoluyla "*manna*" şeklinde tercüme ettikleri aşikardır. "Yabancılaştırma" yöntemi, kaynak dilin kültürel özelliklerinin hedef metinde en üst düzeyde hissedilmesi olarak tanımlanmışr.[277] Dolayısıyla, mütercimlerin tercihi olan *manna* ifadesi, hedef dil okuyucusu için anlaşılması güç bir ifadedir.

9/et-Tevbe:29

يُعْطُواْ الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ

"...yenilmiş olarak ve kendi elleriyle cizyeyi verinceye kadar savaşın."[278]

Arberry: "...until they pay the tribute out of hand and have been humbled."[279]

Abdel Haleem: "…until they pay the tax promptly and agree to submit."[280]

Khalidi: "…until they offer up the tribute, by hand, in humble mien."[281]

Ayette geçen *cizye* kelimesi etimolojik açıdan *cezā* kelimesiyle ilintili olup *bedel, karşılığında ödenen* anlamına gelir.[282] Zekât ve askerlikten muaf olmanın karşılığında, İslam devletinde gayr-i müslim tebaanın erkeklerinden alınan baş

[276] Zafer Önler, "Yağdığına İnanılan Bir Kudret Helvası: Gezo," *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)* 4: 2(1990), ss.205-207.

[277] Mehmet Hakkı Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s.203.

[278] Heyet, *Kur'anı Kerim Meali*, s.190.

[279] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.182.

[280] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.192.

[281] Khalidi, *The Qur'an*, s.148.

[282] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.192.

vergisi[283] diye bilinen bu vergi türü, bu nedenle günümüz dünyasının ekonomik yapısında yer alan vergi çeşidinden pek çok yönden farklılık arz etmektedir.

Abdel Haleem bu ayetin çevirisinde yalnızca "*tax*/vergi" karşılığını kullansa da ilgili ayetin dipnotunda bu verginin mahiyetine dair ilave bilgi vermiştir. Bu nedenle metin içinde eşdeğerlik sağlayamasa da, bu yolla anlam kaybını önlemeye çalıştığı söylenebilir.

Khalidi ise, "bir devlet veya yöneticinin, diğer devlet veya yöneticiye bağlılık göstergesi olarak, özellikle güvenliğin sağlanması ve saldırı tehdidine karşılık belirli periyotlarda yaptığı ödeme" anlamını taşıyan[284] "*tribute*" kelimesini kullanmayı tercih etmiştir. Arberry ise "*out of hand*/elden (ödeyerek)" açıklamasını eklemiş olsa da, bu çeviri şekli diğer iki çeviriden çok büyük farklılık arz etmemektedir. Buna göre, *cizye* gayr-i müslim fertlerden alınabiliyorken, *tribute* daha çok devlet düzeyinde bir vergi olma niteliği taşımakta, inanç unsuru ön plana çıkmamaktadır. Böylelikle, iki kelimenin eşdeğer olduğunu söylemek güçtür.

[283] Mehmet Erkal, "Cizye," *DİA*, c.8, ss.42-45.

[284] A.S. Hornby, *Oxford Advanced Dictionary of Current English*(Oxford: Oxford University Press, 2005), s.1638.

9/et-Tevbe:37

إِنَّمَا النَّسِىٓءُ زِيَادَةٌ فِى الْكُفْرِ

“ Aylara ek yapmak, inkarcılığı artırmaktan başka bir şey değildir...”[285]

Arberry: “ The month postponed is an increase of unbelief...”[286]

Abdel Haleem: “Postponing sacred months is a further (act of) disbelief…”[287]

Khalidi: “ To postpone the sacred month is to increase in blasphemy…”[288]

Ayette yer alan *nesī* kelimesi, İslam öncesi Arap geleneğinde kamerî takvimi, şemsî takvime uyarlayarak aylara müdahalede bulunmayı ifade eder. Peş peşe gelen üç haram ayda savaşmanın yasak olması, çeşitli sebeplerle sık sık kavgaya tutuşan Arap kabilelerini zora soktuğundan, haccın sonunda savaş yapmak isteyen kabileler muharrem ayının haramlılığının/kutsallığının ertelenmesini istiyorlardı.[289]

Arberry’nin çevirisi olan “ertelenen ay küfürde ileri gitmektir” karşılığı, *nesī* kelimesinin içerdiği “haram ay” vurgusunu taşımamaktadır. Abdel Haleem ve Khalidi ise *nesī* kelimesininin mahiyetini açıklama yöntemini (*paraphrase*) kullanarak, “*postponing sacred months/to postpone the sacred month*/haram ayları/ayı ertelemek” tabirine yer vermiş, böylelikle anlam kayıplarının önüne geçerek, ilgili ayetin çevirisinde eşdeğerlik sağlamışlardır.

[285] Heyet, *Kur’anı Kerim Meali*, s.192.

[286] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.183.

[287] Abdel Haleem, *The Qur’an*, s.194.

[288] Khalidi, *The Qur’an*, s.149.

[289] Mustafa Öztürk, *Nüzul Sırasına Göre Kur’an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016), s.1049.

11/ Ḥūd:91

وَلَوْلاَ رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ

"...eğer kabilen olmasaydı, seni mutlaka taşlayarak öldürürdük."[290]

Arberry: "...but for thy tribe, we would have stoned thee."[291]

Abdel Haleem: "…But for your tribe, we would have stoned you."[292]

Khalidi: "were it not for your clan, we would have stoned you."[293]

Ayette geçen *rahṭ* kelimesinden Hz. Şuayb'ın kabilesi anlaşılmaktadır. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (ö.1942) "hısım akrabandan, yani saygı duyduğumuz kişilerden beş on kişi"[294] karşılığını tercih etmiştir. Bu yaklaşım göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu kelimenin "aileden nüfuz sahibi kişiler" olarak anlaşılabileceğini düşünmekteyiz. İngilizce çevirilere bakıldığında Khalidi'nin, Arberry ve Abdel Haleem'in aksine "*clan*" karşılığını kullandığı görülür.

"*Clan*", özellikle İskoçya'da birbiri ile alakalı birkaç ailenin biraraya gelmesiyle oluşan grup[295] anlamına gelmektedir. "*Tribe*" ise, bazen pejoratif bir anlam taşımakla birlikte aynı din, dil, ırk ve gelenekten oluşan insanların oluşturduğu

[290] Heyet, *Kur'anı Kerim Meali*, s.231.

[291] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.222.

[292] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.233.

[293] Khalidi, *The Qur'an*, s.180.

[294] Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*(İstanbul: Zehraveyn, 1979), c.4, s.563.

[295] Hornby, *Oxford Advanced Dictionary of Current English*, s.268.

topluluk anlamına gelir.[296] Arberry'nin tercihi olan arkaik dil kullanımı da ayrıca "thy" ve "thee" kelimelerinde açıkça görülebilir.

Bu ayetin çevirisinde, hem Khalidi hem de Abdel Haleem ve Arberry, kaynak dile ait *raḥṭ* kelimesinin eşdeğeri hedef dil ve kültürde bulunmadığından, daha geniş anlam alanına sahip (*superordinate*) kelimeler olan *clan* ve *tribe* karşılıklarını tercih etmişlerdir.

15/el-Ḥicr:71

قَالَ هَؤُلاء بَنَاتِى

"Lut: "İşte kadınlar, benim kızlarım"[297]

Arberry: "...these are my daughters"[298]

Abdel Haleem: "…my daughters are here"[299]

Khalidi: "…here are my daughters"[300]

Lūṭ ile şehir halkı arasında geçen diyaloğun devamı olan bu pasajda, *hā'ulāi benātī* ifadesi, Hz. Lût'un halkının kadınlarına işaret etmektedir. Allah ayrıca buna kendi kızlarını da ilave etmesini istemiştir.[301] Diğer bir deyişle, "eğer evlenmek istiyorsanız işte benim kızlarım durumunda olan ümmetimden kadınlar, onlarla

[296] Hornby, *Oxford Advanced Dictionary of Current English*, s.1638.

[297] Heyet, *Kur'anı Kerim Meali,* s.265.

[298] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.257.

[299] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.267.

[300] Khalidi, *The Qur'an*, s.374.

[301] Mustafa Öztürk, *Nüzul Sırasına Göre Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s.374.

evlenin"[302] anlamına gelmektedir. Çünkü bir ümmetin peygamberi o ümmetin babası gibidir.

Arberry ile birlikte her iki mütercim de ayeti "kızlarım" diye çevirdiği görülür. Dolayısıyla, peygamber-toplum ilişkisinde var olan sosyo-kültürel unsurun eşdeğerinin yakalandığını söylemek güçtür.

37/eṣ-Ṣāffāt:49

كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ

"...gün görmemiş güzel tenli kadınlar bulunur."[303]

Arberry: "as if they were hidden pearls"[304]

Abdel Haleem: " like protected eggs."[305]

Khalidi: " Egg-like, well-guarded."[306]

Ayette geçen *beyḍ(un) meknūn(un)* tamlamasının içerdiği anlama ilişkin olarak et-Ṭaberī, bu ifadenin Saīd b. Cubeyr (ö.95/714), Suddī (ö.127/745) ve Ḳatāde (ö.117/735) tarafından cennetteki hurilerin renk bakımından yumurtanın içindeki beyaz renge benzediği şeklinde anlaşıldığını; İbn 'Abbās'ın (ö.68/?) ise bahsedilen *beyḍ(un)* kelimesini "inciler" olarak yorumladığını belirtmiştir.[307]

Buna göre ayetteki *meknūn* ifadesinin "iyi korunmuş, kıymetli, dış dünyadan etkilenmemiş" anlamını taşıdığı aşikardır. Yapılan Türkçe çeviriye baktığımızda ise

[302] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l- Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l- Ḳurʾān,* c.14, s.91.

[303] Heyet, *Kur'anı Kerim Meali*, s.446.

[304] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.458.

[305] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.448.

[306] Khalidi, *The Qur'an*, s.362.

[307] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l- Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l- Ḳurʾān,* c.19, ss.540-541.

"güzel tenli" karşılığını görmekteyiz. Bu karşılık ayetin anlamına yakın olmakla beraber eksik bir anlatım şeklidir. Abdel Haleem ve Khalidi de aynı yöntemi kullanmışlardır. Bu nedenle Abdel Haleem'in çevirisinin metin içi eşdeğerliği sağlayamadığını görmekteyiz. Ancak Abdel Haleem bu ayete verdiği manaya ek olarak dipnotta *beyḍ(un) meknūn(un)* tamlamasının, Arap kültüründe güzel kadınlar için kullanılan, çok değerli olduğundan tüyler içinde toza karşı muhafaza edilen deve kuşu yumurtasını ifade ettiğini belirtmiştir.[308] Bu yöntemle, metin içi eşdeğerliği sağlamak yerine lafzı öncelemiştir.

Khalidi ise "iyi korunmuş yumurtalar gibi" karşılığını tercih etmiştir. Literal çeviri yöntemini kullanarak, âyetin lafzına sadık kalmışsa da bu çeviri şekli hedef dil kültüründe var olmayan ve okuyucu kitlesinin yabancı olduğu bir anlatım şekli olduğundan, Khalidi kültürel unsurları barındıran bu ayetin çevirisinde eşdeğerliği sağlayamamıştır.

Arberry'nin tercihi olan "*hidden pearls*" yani "saklı inciler" ifadesinin, İbn 'Abbās'ın açıklamasına dayandığı söylenebilir. Ayrıca bu ifadenin hedef kültürün kültürel art alanında var olan bir kullanım olduğundan, Abdel Haleem ve Khalidi'nin literal tercümeleri ile kıyaslandığında dinamik bir çeviridir. Bu nedenle ayetin eşdeğer manasını bu yöntem ile okuyucuya iletmiştir.

[308] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.448.

58/el-Mucādile:2

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنكُم مِّن نِّسَائِهِم

"İçinizden karılarına zıhâr yapanlar..."[309]

Arberry: "...who say, regarding their wives 'Be as my mother's back'"[310]

Abdel Haleem: "Even if any of you say to their wives 'You are to me like my mother's back',…"[311]

Khalidi: "They who say to their wives: 'You are to me like my mother's back'…"[312]

Çeviride eşdeğerliği sağlamayı güçleştiren kültürel unsurlara verilebilecek bir diğer örnek ise yukarıdaki ayette geçen *ẓıhar* kavramıdır. *Ẓıhar*; kocanın, karısını annesine ve dinen nikâhı düşmeyecek yakınlarına benzetmesi anlamında kullanılan bir terimidir.[313]

Hem Abdel Haleem hem de Khalidi, hedef dilde eşdeğerliği olmayışından hareketle, kelimenin anlamını aktarmak için kavramı açıklamayı seçmişse de, "*like my mother's back*/annemin sırtı gibi" ifadesi, hedef dilde var olmayan bir kullanımdır. Arberry de aynı yolla "*be as my mother's back*/annemin sırtı gibi ol" diyerek kavramı açıklamayı seçmiştir. Baker'ın eşdeğerlik sorunlarının çözümü için önerdiği kelimeyi açıklama (*paraphrase*) yoluyla çevirme yöntemi, tıpkı bu ayetin çevirisinde olduğu gibi, eşdeğerlik sorunlarını gidermede her daim işlevsel değildir.

[309] Heyet, *Kur'anı Kerim Meali*, s.541.

[310] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.569.

[311] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.543.

[312] Khalidi, *The Qur'an*, s.452.

[313] Ahmet Yaman, "Zıhar", *DİA*, c.44, ss.387-390.

69/el- Ḥāḳḳa:32

ثُمَّ فِى سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ

" Sonra da onu (diğerleriyle birlikte) yetmiş arşın uzunluğunda bir zincire dizin"[314]

Arberry: "...then in a chain of seventy cubits' lenght insert him!"[315]

Abdel Haleem: "…and (bind him) in a chain seventy meters."[316]

Khalidi: "Then lash him to a chain, seventy arms in length."[317]

Rāġıb el-Işfahānī (ö.502/1119) *ẕirā'* kelimesinin kol ile ölçülen şey anlamına geldiğini belirtmiştir.[318] Türkçede ise "arşın" kelimesine karşılık gelmekte olup Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde "yaklaşık altmış sekiz santimetreye eşit olan uzunluk ölçüsü"[319] olarak tanımlanmış, metrik sisteme geçilmeden önce kullanılan uzunluk birimidir.

Yapılan çevirilere bakıldığında, Arberry'nin "*cubit*/geçmişte kullanılan dirsekten parmak uçlarına kadar olan yaklaşık 45 cm uzunluğundaki ölçü birimi"[320] karşılığını kulandığı görülür. Khalidi'nin tercihi olan "*seventy arms in length*/yetmiş kol uzunluğunda" ise aynı anlamı ihtiva etmektedir. Ancak, her iki mütercimin de

[314] Heyet, *Kur'anı Kerim Meali*, s.566.

[315] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.604.

[316] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.568.

[317] Khalidi, *The Qur'an*, s.477.

[318] Rāġıb el-Işfahānī, *el-Müfredat*, terc. Abdülbaki Güneş ve Mehmet Yolcu (İstanbul: Yarın Yayınları, 2015), s.368.

[319] *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5769bdcaa9f972.47593658 (12.12.2016)

[320] Hornby, *Oxford Advanced Dictionary of Current English*, s.372.

literal çeviri yöntemini tercih ederek kelimenin manasını ön planda tuttukları aşikardır.

Dolayısıyla Abdel Haleem, "*seventy meters*" tabirini kullanarak, "yetmiş metre" karşılığını tercih etmiş, ayeti kültürel uyarlama (*cultural substitution*) yoluyla çevirmiştir. Fakat *ẕer'uhā seb'ūne ẓirā'an* ifadesinde kast edilen "arşın", diğer bir ölçü birimi olan metreden farklılık arz eder. Buna göre, Abdel Haleem ayetteki kültürel kavramı uyarlama (*cultural substitution*) yöntemiyle çevirmiş, Khalidi ise kelimeyi açıklamayı seçerek eşdeğerliğini bulmaya çalışmıştır. Sonuç olarak, ayetin taşıdığı mecaz göz ardı edilip ayet lafzî olarak ele alındığında Khalidi ve Arberry'nin tercihleri ayetin eşdeğerine daha yakındır.

76/el-İnsān:5

يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا

"...içindekine güzel koku katılmış bir kadehten içecekler"[321]

Arberry: "...shall drink of a cup whose mixture is camphor"[322]

Abdel Haleem: "…will have a drink mixed with kafur"[323]

Khalidi: "…shall drink from a cup mixed with choicest fragrance"[324]

Kāfūr, "üzümün çiçek açmadan önceki çanakçığı"nı ifade eder. "Herhangi bir çiçeğin çanakçığı" ve "bir hurma ağacı dalı" olarak da tanımlamıştır.[325] Tanımından

[321] Heyet, *Kur'anı Kerim Meali*, s.577.

[322] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.621.

[323] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.579.

[324] Khalidi, *The Qur'an*, s.490.

[325] Muhammad Asad, *The Message of The Qur'an* (İstanbul: İşaret Yayınları, 1980), s. 916.

anlaşılacağı üzere *kāfūr*un, o dönem Arap toplumunda tatlı ve hoş kokulu oluşuyla bilinen bir içecek olması kuvvetle muhtemeldir.

Abdel Haleem, söz konusu kelimeyi yabancılaştırma yöntemiyle, "*kāfūr* karıştırılmış içecek" olarak bırakmayı tercih etmiş, ayrıca ayeti dipnotlandırarak "kokulu bir bitki" açıklamasını yapmıştır. Khalidi ise kelimenin ihtiva ettiği koku unsuruna vurgu yapmış, "hoş koku karıştırılmış kadehlerden içecekler" ifadelerini tercih etmiştir. Arberry'nin tercih ettiği "*camphor*/keskin kokusu olan, tıbbî amaçla veya plastik yapımında kullanılan, böcekleri giysilerden uzak tutmaya yarayan"[326] maddenin adı olarak tanımlanmıştır. Diğer bir şekilde "naftalin" olarak anılan bu maddenin *kāfūr* ile eşdeğer anlama sahip oluğunu düşünmemekteyiz. Buna göre Abdel Haleem'e kıyasla Khalidi'nin bu ayetteki *kāfūr* için verdiği "hoş koku karıştırılmış" karşılığı açıklama (*paraphrase*) yoluyla eşdeğerlik sorununu çözmüştür.

3.1.2. Kaynak Dile Ait Kelimenin Karmaşık Semantik Yapıda Oluşu

Baker, kaynak dilin içerdiği bazı kelimelerin semantik açıdan karmaşık olmasının sık rastlanan çeviri sorunlarından olduğunu söylemiştir. Ona göre bir kelimenin karmaşık semantik yapıda olması, o kelimenin morfolojik (*morphologic*) yapısının da karmaşık olmasını gerektirmez. Diğer bir deyişle, tek bir anlambiriminden (*morpheme*) oluşan tek bir kelime bazen bütün bir cümleden daha fazla anlam içerebilir.[327]

[326] Hornby, *Oxford Advanced Dictionary of Current English*, s.215.

[327] Mona Baker, *In Other Words*, s. 19.

Morfem, bir dil içindeki en küçük anlam birimi olarak tanımlanır. Bu nedenle, morfoloji, kelimelerin nasıl biraraya geldiğiyle ilgilenir.[328] Her kelime bir veya birkaç morfemden oluşur.[329] Birkaç morfemden oluşan (*poly-morphemic*) kelimelerden anlam birimleri ile morfemler arasında yakın bir ilişki vardır. Böylelikle morfemler kelimenin tümünün anlamına etki ederler.[330]

Baker'ın bu eşdeğerlik sorunu çerçevesinde yaptığı tanım isabetli olmakla birlikte eksiktir. Çünkü bir kelimenin karmaşık semantik yapıda oluşu, Baker'ın da ifade ettiği gibi yalnızca morfemler yoluyla ortaya çıkan bir olgu değildir. Morfemlerden bağımsız olan çok anlamlılık (*polysemy*) esasının da göz önünde bulundurulması gerekir. Yani, Arapça dili özelinde düşündüğümüzde bir kelime *polimorfic*/çok biçimli olmasa da, *polysemic*/çok anlamlı olabilir.

Arap dilindeki fiil yapısını düşündüğümüzde, örneğin *sulasī mucerred* bir fiil tek bir morfemden oluşur. Ancak bu yalın haliyle bile pek çok anlamı ihtiva edebilir. Nitekim *ʿulūmu'l-Ḳurʾān* literatüründe *el-Vucūh ve'n-Neẓāʾir* ilmi çerçevesinde ele alınan Kur'ân'daki çok anlamlı (*polysemic/vucūh*) ve yakın anlamlı (*homonymy/neẓāʾir*) kelimelerden olan *el-vucūh* bu başlığa dahil edilebilir. Bu hususta Zerkeşī (ö.794/1392) *el-Burhān fī ʿulūmil-Ḳurʾān* adlı eserinde *el-vucūh*'u pek çok anlam taşıyan ortak lafız olarak tanımlamıştır. Buna göre *el-vucūh*'un anlam düzeyinde, *en- neẓāʾir*'in ise lafızda olduğunu belirtmiştir.[331]

---

[328] Charles F. Mayer, *Introducing English Linguistics* (Cambrigde: Cambridge University Press, 2009), s. 7.

[329] Mayer, *Introducing English Linguistics*, s. 152.

[330] Andrew Carstairs- McCarthy, *An Introdiction to English Morphology* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2002), s. 17.

[331] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, tah. Muṣṭafa 'Abdul-Ḳādir 'Aṭā (Beyrut: Dār-Al Kutub Al-Alemiyyeh, 1971), s. 88.

Bu bölümde Zerkeşī'nin *el-vucūh* kelimelere örnek olarak ele aldığı ve pekçok farklı anlamı içerdiğini söylediği *el-huden* ve *el-fesād* kelimeleri ve bu kelimelerden türetilmiş çeşitli kelimelerin âyetlere kattığı farklı anlamlar çerçevesinde mütercimlerin tercihleri ele alınacaktır. Bu doğrultuda öncelikle *el-huden* kelimesi sırasıyla 2/el-Baḳara:5, 3/Ālu ʿİmrān:73, 19/Meryem:76, 13/er-Raʿd:7, 2/el-Baḳara:38, 16/en-Naḥl:16, 2/el-Baḳara:159, 53/en-Necm:23, 40/el-Muʾmin:53, 2/ Baḳara:258, 28/el-Ḳaṣaṣ:57, 43/ez-Zuḫruf:22, 12/Yūsuf:52, 20/Ṭā Hā:50, 7/el-Aʿrāf:156 ayetleri özelinde incelenecektir.

2/el-Baḳara:5

أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ

"İşta onlar Rab'lerinden (gelen) bir doğru yol üzeredirler..."[332]

Arberry: "those are upon guidance from their Lord"[333]

Abdel Haleem: "Such people are following their Lord's guidance..."[334]

Khalidi: "These are truly guided by their Lord"[335]

Ayette geçen *huden* Zerkeşī'ye göre *beyān* anlamına gelir.[336] Bu kelimenin ihtiva ettiği "bir şeyi ortaya koymak, açıklamak" anlamları[337] göz önünde bulundurulduğunda, Arberry, Abdel Haleem ve Khalidi'nin ortak tercihleri olan

[332] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali* (Ankara Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2015), s. 1.

[333] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 2.

[334] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 3.

[335] Khalidi, *The Qur'an*, s. 4.

[336] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, s. 88.

[337] Rāġıb el-Iṣfahānī, *el-Mufredāt*, s. 170.

"*guidance/be guided by their Lord/*yol gösterme/Rab'leri tarafından yol gösterilmesi" karşılıkları, *beyān* ile ortak anlama sahip olduğundan, yapılan çeviriler ayetin anlamına eşdeğer görülmelidir.

3/Alu 'İmrān:73

اِنَّ الْهُدٰى هُدَى اللّٰهِ

"...Doğru yol ancak Allah'ın yoludur"[338]

Arberry: " The true guidance is God's guidance"[339]

Abdel Haleem: "True guidance is the guidance of God"[340]

Khalidi: "True guidance is God's guidance"[341]

Zerkeşī ayetteki *hudā* kelimesinin *dīn* anlamı taşıdığını söylemiştir.[342] Bu çerçevede ayetin çevirilerine bakıldığında, mütercimlerin tamamının 2/el-Baḳara:5 ayetinin çevirisi ile birebir aynı karşılığı kullanarak *guidance* "yol gösterici" anlamında çevirilerini yaptıkları görülür. Zerkeşī'nin buradaki görüşünün isabetli olmadığı kanaatindeyiz. Kur'an'daki *dīn* kavramı, ayetteki *hudā* ile farklı anlamlar ihtiva ettiğinden[343], Abdel Haleem ve Khalidi'nin karşılıkları ayetin anlamına daha yakın gözükmektedir.

[338] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 58.

[339] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 55.

[340] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 60.

[341] Khalidi, *The Qur'an*, s. 48.

[342] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, s. 88.

[343] Kur'an'da din kavramınına ilişkin bkz. İsmail Çalışkan, *Kur'an'da Din Kavramı* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016).

19/ Meryem:76

وَيَزِيدُ اللهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى

"Allah doğru yola gidenlerin hidayetini artırır"[344]

Arberry: "And God shall increase those who were guided in guidance"[345]

Abdel Haleem: "But God gives more guidance to those who take guidance"[346]

Khalidi: "God increases guidance those who are guided"[347]

Zerkeşī ayetteki *huden* kelimesinin *īmān* anlamına geldiğini belirtmiştir.[348] Arberry, Abdel Haleem ve Khalidi ise *guidance* /yol gösterme karşılığını kullanmıştır. Yapılan çevirilere bakıldığında "yol gösterilenlerin yol gösterilmesini arttırır" karşılığı, hedef kitle için anlaşılması güçtür. Dolayısıyla *el-vucūh* olan bu kelimenin bu ayetin özelindeki anlamını gözetip, ayetin çevirisinde eşdeğerliği yakaladıkları söylenemez.

13/er-Raʿd:7

وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ

"Her toplumun bir rehberi vardır"[349]

Arberry: "...a guide to every people"[350]

A.Haleem: "...(earlier) communities each had their guide"[351]

T.Khalidi: "...for every people there is a guide"[352]

---

[344] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 309.

[345] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 308.

[346] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 311.

[347] Khalidi, *The Qur'an*, s. 246.

[348] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿulūmi'l-Ḳurʾān*, s. 88.

[349] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 249.

[350] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 240.

[351] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 251.

Zerkeşī'ye göre ayetteki *hādin* kelimesinin "davetçi, yol gösterici" anlamına gelir.[353] Çevirmenlerin tamamı "*guide*/rehber/yol gösterici" karşılığını tercih ettiğinden ayete eşdeğer anlamı çeviriye yansıtmışlardır.

2/el-Baḳara:38

فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّى هُدًى

" Eğer benden size bir hidayet gelir de..."[354]

Arberry: "...yet there shall come to you my guidance from me..."[355]

Abdel Haleem: "...when guidance comes from Me..."[356]

Khalidi: "...when my guidance comes to you..."[357]

Ṭaberī'nin "açıklama ve doğru yolun beyanı"[358] diye izah ettiği *huden*, Zerkeşī'ye göre bu ayette "kitaplar ve peygamberler" anlamını taşır. Hem Arberry hem de Haleem ve Khalidi *guidance*/rehberlik karşılığını kullanmışlardır. Esasında Allah'ın vahyinin araçları olan kitaplar ve temsilcileri olan peygamberler elbette rehberlik misyonunu üstlenmişlerdir. Ancak buradaki kaygımız *el-vucūh* kelimelerin çevirisindeki anlam ayrımlarının eşdeğer etki ile hedef kitleye yansıtılıp yansıtılamadığı ile ilgili olduğundan, mütercimlerin *guidance* karşılığı ayetin anlamına eşdeğer gözükmemektedir.

---

[352] Khalidi, *The Qur'an*, s. 195.

[353] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, s. 88.

[354] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 6.

[355] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 6.

[356] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 8.

[357] Khalidi, *The Qur'an*, s. 7.

[358] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, tah. ʿAbdulmuḥsin et-Turkī (Kahire: Hecr, 2001), c. 1, s. 589.

16/en-Naḥl:16

وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ

"Onlar yıldızlarla da yollarını doğrulturlar"[359]

Arberry: "...and by the stars they are guided"[360]

Abdel Haleem: "...and stars to guide people"[361]

Tarif Khalidi: "...with the star they shall be guided"[362]

Zerkeşī'ye göre *yehtedūn* kelimesinin *maʿrife*/bilme/bilgi sahibi olma" anlamınagelir.[363] Yapılan çevirilerdeki "*to guide/be guided*" karşılıklarına bakıldığında, bu kelimenin içerdiği "karmaşık olanı açıklama"[364] anlamını göz önünde bulundurursak, ayette bahsedilen, insanların yönlerini yıldızlar yardımıyla bulması, mütercimlerin tercihini doğrular niteliktedir. Bu nedenle eşdeğer etkiyi yakalayabildikleri söylenebilir.

2/el-Baḳara:159

اِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَآ اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِى الْكِتَابِۙ

" İndirdiğimiz açık delilleri ve hidayet yolunu- kitapta onu insanlara apaçık göstermemizden sonra- gizleyenler yok mu..."[365]

Arberry: " those who conceal the clear signs and the guidance that we have sent down"[366]

---

[359] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 268.

[360] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 260.

[361] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 270.

[362] Khalidi, *The Qur'an*, s. 211.

[363] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, s. 88.

[364] Hornby, *Oxford Advanced Dictionary of Current English*, s. 690.

[365] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 23.

[366] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 20.

Abdel Haleem: "As for those who hide the proofs and guidance we send down"[367]

Khalidi: " those, however, who supress what we brought down of evident signs and Guidance..."[368]

Ṭaberī ilgili ayete yaptığı açıklamada, Yahudi ve Hıristiyan ulemanın, kendilerinde bulunan Tevrat ve İncil'de ismi zikredilmesine rağmen Hz. Muhammed'in bilgisini gizlediklerini belirtmiştir.[369] Zerkeşī'nin ayetteki *hudā* kelimesine *Muḥammed*[370] anlamını vermesi de Ṭaberī'nin bu yorumuna dayandığı söylenebilir. Ancak Ṭaberī'nin bu tercihinin ehl-i kitâb ile Müslümanlar arasında yaşanan tartışmalardan kaynaklandığı kanaatindeyiz. Bu nedenle yapılan çeviriler ayetin literal çevirisi olmasına rağmen, eşdeğerliği sağladıkları görülmektedir.

53/en-Necm:23

وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدٰىۗ

"Halbuki kendilerine Rab'leri tarafından yol gösterici gelmiştir"[371]

Arberry: "...and yet guidance has come to them from their Lord"[372]

Abdel Haleem: "...even though guidance has come to them from their Lord"[373]

Khalidi: "...even though Guidance has come to them from their Lord"[374]

---

[367] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 25.

[368] Khalidi, *The Qur'an*, s. 22.

[369] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c. 2, s. 749.

[370] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, s. 88.

[371] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 525.

[372] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 550.

[373] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 527.

[374] Khalidi, *The Qur'an*, s. 435.

Ṭaberī, ayete ilişkin yorumunda "şu putların ibadete lâyık olmadıklarını, ibadetin sadece el-Kahhâr olan Allah'a lâyık olduğuna dâir bir beyan ve açıklama" geldiğini belirtmiştir. Zerkeşī'nin Ṭaberī'nin yorumuna dayanarak "Kur'ân" anlamında kullanıldığını belirtmiştir.[375] Fakat mütercimler ayetin lafzına sadık kalarak eşdeğerliği yakalamışlardır.

40/el-Mu'min:53

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْهُدٰى

"And olsun ki biz Musa'ya hidayeti verdik..."[376]

Arberry: " We also gave Moses the guidance..."[377]

Abdel Haleem: " We gave Moses the guidance..."[378]

Khalidi: " We brought Moses guidance..."[379]

Ṭaberī, ayete ilişkin yorumunda *hudā* ifadesini "dinin emirlerini beyân" olarak yorumlamış, Hz. Mūsā'nın kavminin bu emirleri inkâr ettiğini söylemiştir.[380] Zerkeşī'ye göre *hudā* Tevrāt anlamında kullanılmıştır.[381] Yapılan çevirilerde bu anlam ayrımının yansıtılmadığı görülür.

[375] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, s. 88.

[376] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 472.

[377] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 487.

[378] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 474.

[379] Khalidi, *The Qur'an*, s. 385.

[380] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān* , c. 20, s. 347.

[381] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, s. 88.

2/el-Baḳara:258

وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَۚ

“ Allah zâlim kimseleri hidayete erdirmez”[382]

Arberry: “ God guides not the people of the evildoers”[383]

Abdel Haleem: “ God does not guide those who do evil”[384]

Khalidi: “ God guides not the tyrants”[385]

Zerkeşī’ye göre *yehdī* bu ayette hüccet, delil göstermek anlamına gelir.[386] Yapılan çeviriler kelimenin aslî manâsını tercih ederek, *to guide*/rehberlik etmek karşılığını kullanmışlardır.

28/el-Ḳaṣaṣ:57

اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ

“Biz seninle beraber doğru yola uyarsak...”[387]

Arberry: “Should we follow the guidance with thee..”[388]

Abdel Haleem: “If we follow the guidance with you...”[389]

Khalidi: “If we follow the guidance with you...”[390]

[382] Heyet, *Kur’an-ı Kerim Meali*, s. 42.

[383] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.38.

[384] Abdel Haleem, *The Qur’an*, s. 44.

[385] Khalidi, *The Qur’an*, s. 36.

[386] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi’l-Ḳurʾān*, s. 88.

[387] Heyet, *Kur’an-ı Kerim Meali*, s. 391.

[388] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 398.

[389] Abdel Haleem, *The Qur’an*, s. 393.

[390] Khalidi, *The Qur’an*, s. 316.

Ṭaberī ayete ilişkin yorumunda "eğer sizinle beraber hakka uyarsak"[391] ifadelerine yer vermiştir. Zerkeşī ayetteki *hudā* kelimesinin *tevḥīd* anlamında olduğunu söylemiştir.[392] Hem Arberry, hem de Abdel Haleem ve Khalidi'nin tercihleri *el-vucūh* olan bu kelimenin bu ayet bağlamındaki eşdeğeri olarak gözükmemektedir.

43/ez-Zuḫruf:22

وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُّهْتَدُوْنَ

"...biz de onların izinde gidiyoruz..."[393]

Arberry: "...we are guided upon their traces..."[394]

Abdel Haleem: "...we are guided by their footsteps..."[395]

Khalidi: "we...are guided in their footsteps..."[396]

"Adete uymak" karşılığı verilen[397] bu ayetin çevirisinde Arberry "onların izlerini takip ederiz", Abdel Haleem ve Khalidi ise "onların ayak izini takip ederiz" şeklindeki çevirileriyle ayetin anlamına eşdeğer manâyı tayin etmişlerdir.

[391] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c. 18, s. 487.

[392] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, s. 88.

[393] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 489.

[394] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 506.

[395] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 491.

[396] Khalidi, *The Qur'an*, s.400.

[397] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, s. 89.

12/Yūsuf:52

وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى كَيْدَ الْخَآئِنِينَ

"Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını..."[398]

Arberry: "...God guides not the guile of the treacherous..."[399]

Abdel Haleem: "...God does not guide the mischief of the treacherous..."[400]

Khalidi: "...God guides not the scheming of betrayers"[401]

Ayette *lā yehdī* olarak karşılığını bulan *ıslāḥ*[402] mütercimlerin tamamı tarafından "Allah hainlerin hilelerine rehberlik etmez" olarak çevrilmiştir. Bu ayetin çevirisinde, mütercimler ayete eşdeğer anlamı yakalayamamış, yaptıkları çeviri ile ayetin karşılığında anlam kaybına (*semantic gap*) da yol açmışlardır. Çünkü Allah'ın hainlerin hilesine rehberlik etmeyeceği zaten aşikârdır. Ayetteki *lā yehdī* ifadesi Elmalılı'nın ifadesiyle "Allah hainlerin hilesini başarıya ulaştırmaz"[403] olarak anlaşılmalıdır. Bu nedenle yapılan çevirilerin hiçbiri, literal eşdeğerliği dinamik olana tercih ettiklerinden, ayete eşdeğer anlamı iletememişlerdir.

20/Ṭā Hā:50

الَّذِى اَعْطٰى كُلَّ شَىْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى

"Her şeye hılkatini(varlık ve özelliğini) veren, sonra da doğru yolu gösterendir..."[404]

---

[398] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 240.

[399] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 232.

[400] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 242.

[401] Khalidi, *The Qur'an*, s. 188.

[402] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, s. 89.

[403] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, c. 5, s. 54.

[404] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 313.

Arberry: "...who gave everything its creation, then guided it..."[405]

Abdel Haleem: "...who gave everything its form, then gave it guidance..."[406]

Khalidi: "...who gave each thing likeness in form, then guided it..."[407]

Ṭaberī bu ayeti, Allah'ın insanları eşler halinde kadın ve erkek olarak yarattığını, daha sonra ise *hedā* ederek nikâha ve nesillerini çoğaltmaya yönelttiğini[408] belirtmiştir. Zerkeşī ise ayetteki *hedā* ile *ilhām'*ı özdeşleştirmiştir.[409] Yapılan çevirilerde bu ayrımları görememekteyiz.

7/el-A'rāf:156

اِنَّا هُدْنَآ اِلَيْكَ

"...Şüphesiz biz sana döndük"[410]

Arberry: "...we have repented unto Thee"[411]

Abdel Haleem: "...we turn to you"[412]

Khalidi: "We have repented to You"[413]

Ṭaberī ayeteki *hudnā*ya *tevbe* anlamını vermiştir.[414] Zerkeşī'nin tercihi de Ṭaberī'nin görüşü ile aynı doğrultudadır.[415] Ayetin çevirisine bakıldığında Arberry ve Khalidi'nin, bu kelimenin semantik yapısını göz önünde bulundurarak

[405] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 314.

[406] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 315.

[407] Khalidi, *The Qur'an*, s. 250.

[408] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c .16, ss. 79-80.

[409] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, s. 89.

[410] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 169.

[411] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 161.

[412] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 171.

[413] Khalidi, *The Qur'an*, s. 132.

[414] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Te'vīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c. 10, s. 479.

[415] Zerkeşī, *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, s. 89.

repent/tevbe etmek karşılığını kullandıkları görülür. Haleem ise " biz sana döneriz" çevirisi ile ayete eşdeğer anlamı yakalayamamıştır.

Bu bölümde çevirisi incelenecek diğer bir kelime de Kur'ân'da sıkça geçen *el-fesād* kavramıdır. Abdul Raof, bu kelimenin Kur'ânda altı farklı anlamda kullanıldığını söylemiştir.[416] Bu çerçevede 7/el-Aʿrāf:56, 23/el-Muʾminūn:71, 30/Rūm:41, 18/el-Kehf: 94, 2/el-Baḳara: 205, 10/Yūnus:81 ayetleri ele alınacaktır.

7/el-Aʿrāf:56

وَلَا تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ

"Islah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın"[417]

Arberry: " Do not corruption in the land, after it has been set right"[418]

Abdel Haleem: " Do not corrupt in the earth after it has been set right"[419]

Khalidi: "Do not corrupt in the land once it has been set right"[420]

Abdul Raof ayetteki *tufsidū* ifadesinin المعاصي yani *insubordination*/başkaldırma, itaatsizlik anlamına geldiğini belirtmiştir.[421] Mütercimlerin tercihi olan *to corrupt/corruption* ise özellikle maddi fayda sağlamak amacıyla sergilenen erdemli olmayan, ahlâksız davranışlar[422] olarak tanımlanmıştır. Türkçede "yozlaşma" diye kullanılan bu tabir, *insubordination* kelimesindeki

[416] Abdul Raof, *Qur'an Translation: Discourse, Texture and Exegesis*, s. 90.

[417] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 156.

[418] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 150.

[419] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 158.

[420] Khalidi, *The Qur'an*, s. 123.

[421] Abdul Raof, *Qur'an Translation: Discourse, Texture and Exegesis*, s. 90.

[422] Hornby, *Oxford Advanced Dictionary of Current English*, s. 344

"itaatsizlik" nüansını içermez. Dolayısıyla çevirmenlerin bu tercihi eşdeğerliği sağlayamamış, anlam kaybına yol açmıştır.

23/el- Mu'minūn:71

وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ اَهْوَآءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ

"Eğer hak, onların kötü arzu ve isteklerine uysaydı, mutlaka gökler ve yer ile bunlarda bulunanlar bozulur giderdi"[423]

Arberry: " Had the truth followed their caprices, the heavens and whosoever in them is had surely corrupted"[424]

Abdel Haleem: " but it the truth were in accordance with their desires, the heavens, the earth, and everyone in them would disintegrate"[425]

Khalidi: " Had the God of Truth indulged their whims, the heavens and earth, and all therein, would have been corrupted"[426]

Ayette *fesede* filinin *fiil māḍī* formunda gelen bu ifade, Zemaḫşerī'ye (ö.538/1143) göre الهلك anlamına gelir. Zemaḫşerī "ayetteki *el-ḥaḳḳ* Allah'a işaret eder. Yani Allah onların heveslerine uysaydı, kıyameti getirir dünyada yaşayan ve helak olmamış hiçbir canlı kalmazdı[427] demiştir. Abdul Raof da bu yoruma dayanarak *to perish*/çürümek manâsını taşıdığını söylemiştir.[428] Arberry, bu ayetin çevirisinde de *to corrupt* fiilini tercih etmiştir. Abdel Haleem ise

[423] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 345.

[424] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 348.

[425] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 347.

[426] Khalidi, *The Qur'an*, s. 278.

[427] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf ʿan Ḥaḳāʾiʾt-Tenzīl ve ʿUyūniʾl-Eḳāvīl fī Vucūhiʾt-Teʾvīl*, tah. ʿĀdil Aḥmed ʿAbdulmevcūd vd. (Riyad: Mektebetu'l- 'Ubeykān, 1988), c. 4, s. 241.

[428] Abdul Raof, *Qur'an Translation: Discourse, Texture and Exegesis*, s. 90.

disintegrate/çözülmek, bölünmek, parçalarına ayrılmak karşılığını tercih etmiştir. Khalidi'nin tercihinde dikkat çeken unsur "*God of Truth*/el-Hakk olan Allah" diye çevirebileceğimiz ibareyi eklemiş olmasıdır. Bu çevirinin Zemaḫşerī'nin ilgili ayetin açıklaması ile örtüştüğü söylenebilir. Ama Khalidi de *be corrupted* karşılığı ile *helāk* kelimesine eşdeğer anlamı çevirisine yansıtamamıştır. Abdel Haleem'in çevirisinin ayete eşdeğer anlamı iletmede daha dinamik bir çeviri olduğu görülür.

30/Rūm:41

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ

"...karada ve denizde düzen bozuldu"[429]

Arberry: " Corruption appeared in the land and the sea..."[430]

Abdel Haleem: "Corruption has flourished on land and sea..."[431]

Khalidi: " Corruption has appeared on land and sea..."[432]

Abdul Raof ayetteki *fesād*'ın القحط/ *famine, drought*/ kıtlık, kuraklık anlamını taşıdığını söylemiştir.[433] Yapılan çevirilerde bu anlam ayrımını görememekteyiz.

18/el-Kehf:94

اِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ

"Bu memlekette Ye'cûc ve Me'cûc bozgunculuk yapmaktadırlar"[434]

[429] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 407.

[430] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 415.

[431] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 409.

[432] Khalidi, *The Qur'an*, s. 329.

[433] Abdul Raof, *Qur'an Translation: Discourse, Texture and Exegesis*, s. 90.

[434] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 302.

Arberry: “ Gog and Magog are doing corruption in the earth”[435]

Abdel Haleem: “ Gog and Magog are ruining this land”[436]

Khalidi: “ Gog and Magog are working corruption on earth”[437]

Ṭaberī ayetteki *mufsidūn*a ilişkin farklı yorumların olduğunu nakleder. Buna göre, bazıları Ye’cuc ve Me’cuc denen iki topluluğunun insanları yediğini söylemiştir. Diğerleri ise bunu gelecekte vukû bulacak bir olay olarak yorumlamışlardır.[438]Abdul Raof’a göre ise القتل/*killing*/cinayet anlamında olup bu yorumun Ṭaberī’ye dayandığı söylenebilir. [439] Bu çerçevede Ye’cuc ve Me’cuc’un yeryüzünde insanları katlettiği sonucuna ulaşılır. Arberry ve Khalidi yine *corruption*/bozgunculuk karşılığını vermişlerdir. Abdel Haleem ise *to ruin*/yakıp yıkmak ile çevirisini yapmıştır. Abdel Haleem’in buradaki tercihi diğerlerine kıyasla daha dinamik bir çeviri yöntemidir. Ancak eşdeğerliği sağlayamadığını düşünmekteyiz.

2/el-Baḳara:205

لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ

“...yeryüzünde ortalığı fesada vermek, ekinleri tahrip edip nesilleri bozmak için çalışır. Allah bozgunculuğu sevmez.”[440]

Arberry: “…he hastens about the earth, to do corruption there and to destroy the tillage and the stock; and God loves not corruption”[441]

---

[435] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 299.

[436] Abdel Haleem, *The Qur’an*, s. 304.

[437] Khalidi, *The Qur’an,* s. 239.

[438] Ṭaberī, *Cāmiʿu’l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi’l-Ḳurʾān,* c. 15, s. 389.

[439] Abdul Raof, *Qur’an Translation: Discourse, Texture and Exegesis*, s. 90.

[440] Heyet, *Kur’an-ı Kerim Meali,* s. 31.

[441] Arberry, *The Koran Interpreted,* s. 28.

Abdel Haleem: " when he leaves, he sets out to spread corruption in the land, destroying crops and livestock- God does not like corruption."[442]

Khalidi: "but when he departs, he plies the land in order to corrupt it, destroying cultivation and flocks. God loves not corruption."[443]

Bu ayette ise *ifsād, corruption*/bozgunculuk genel anlamıyla kullanılmıştır.[444] Yapılan çevirilerin hepsinde mütercimler bu karşılığı tercih ettiğinden ayete eşdeğer anlamı hedef kitleye iletebilmişlerdir.

10/Yūnus:81

فَلَمَّآ اَلْقَوْا قَالَ مُوسٰى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُۙ اِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُهٗۗ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِيْنَ

"Onlar (iplerini) atınca, Musa dedi ki : 'sizin getirdiğiniz sihirdir. Allah onu boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez"[445]

Arberry: " when they had cast, Moses said, 'what you have brought is sorcery; God will assuredly bring it to naught. God sets not right the work of those who do corruption"[446]

Abdel Haleem: "when they did so, Moses said, 'everything you brought is sorcery and God will show it to be false. God does not make the work of mischief makers right'"[447]

Khalidi: "when they threw it down, moses said: 'what you brought forth is sorcery, and God shall nullify it. God does not set straight the actions of the corrupt...'"[448]

---

[442] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 33.

[443] Khalidi, *The Qur'an*, s. 27.

[444] Abdul Raof, *Qur'an Translation: Discourse, Texture and Exegesis*, s. 90.

[445] Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*, s. 217.

[446] Arberry, *The Koran Interpreted*, s. 206.

[447] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s. 219.

[448] Khalidi, *The Qur'an*, s. 168.

Ayetteki *mufsidīn*, içinde geçtiği bağlam dikkate alındığında *bewitching*/sihirbazlık ile meşgul olanlar anlamına gelir.[449] Mütercimlerin tamamı *corruption* karşılığını tercih ettiğinden, ayete eşdeğer karşılık yakalanamamıştır.

Sonuç olarak, Kur'ân ayetlerinde yer alan karmaşık semantik yapılı çok anlamlı (*polysemic*) kelimelerin çevirisinde mütercimler çoğunlukla literal tercümeyi öncelemişlerdir. Zaman zaman çevirilerinde dinamik eşdeğerlik izleri görülse de, *hudā* ve *fesād* kelimeleri özelinde düşünüldüğünde, bu istisnâi bir durumdur. Literal tercüme yöntemi çok anlamlı kelimelerin çevirisinde anlam kayıplarına (*semantic gaps*) yol açmış, kelime düzeyinde eşdeğerlik sağlamayı güçleştirmiş gözükmektedir.

3.1.3. Üst ve Alt Anlamlı Kelimeler

Kaynak ve hedef dilin kelime hazneleri her zaman birbirine eşdeğer sözcükleri barındırmayabilir. Çünkü bir dili oluşturan kelimeler, o dilin kullanıldığı toplumun günlük hayatından, yaşadığı coğrafyadan ve sosyolojik unsurlarından izler taşır.

Baker tarafından sistemleştirilen eşdeğerlik tipolojisine göre diller arası çeviride eşdeğerliği güçleştiren bir diğer unsur da üst ve alt anlamlı kelimelerdir. Üst anlamlı (*superordinate*) kelimeler, birbiri ile yakın anlamlı veya aynı kategoriye ait pek çok kelimeyi kapsayan çatı kelimeler olarak tanımlanabilir. Belirli bir üst anlamlı sözcüğün kapsadığı kelimeler ise o gruba ait alt anlamlı (*hyponym*) kelimelerdir.[450]

Örneğin Türkçe "kaç kardeşsiniz?" gibi bir sorunun yöneltildiği kişi, kaç erkek ve kız kardeşinin olduğuna dair bir soruya muhatap olduğunun farkındadır. Ancak,

[449] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c. 10 s. 242.

[450] Charles W.Kreidler, *Introducing English Semantics* (London: Routledge, 2002), s.93.

metinde açık bir bağlam bulunmadıkça, böyle bir sorunun Arapçada tam eşdeğeri yoktur. Zira kardeş sözcüğü Türkçede üst anlamlı bir sözcüktür. Arapçada aynı üst anlamı taşıyan bir sözcük yoktur.[451] Bu ve benzeri durumlarda, kaynak dil metninde yer alan bir kelime veya ifadenin hedef dilde tam bir eşdeğeri bulunamadığından anlam kayıpları (*semantic gaps*) kaçınılmazdır.[452]

Bu bölümde 6/el- Enʿām:144, 12/Yūsuf: 65, 17/el-İsrāʾ:59, 22/el-Ḥacc:36,56/el-Vāḳıʿa:55 ve 81/et-Tekvīr: 4 ayetlerinde geçen ve *cemel* üst anlamlı (*superordinate*) kelimesinin alt anlamları (*hyponym*) olduğunu düşündüğümüz *ibl*, *baʿīr, nāka, hīm* ve *ʿişār* kelimeleri özelinde incelenecektir.

6/el Enʿām:144

وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ

"…deveden de iki…"[453]

Arberry: "...of camels two..."[454]

Abdel Haleem: "…and a pair of camels…"[455]

Khalidi: "…two pairs of camels…"[456]

Ayetteki *ibl* Ṭaberī'ye göre Araplara bahsedilmiş, geçim kaynakları olan devedir.[457] Işfahānī ise *ibl* kelimesinin pek çok deveyi ifade etmek için kullanıldığını

[451] Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s.80

[452] Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s.79.

[453] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.146.

[454] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.138.

[455] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.148.

[456] Khalidi, *The Qur'an*, s.114.

[457] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l- Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l- Ḳurʾān*, c.24, s.339.

söylemiştir.[458] Sözlük anlamı ise eti için alınan ve üstüne binilmeyen deveye verilen isimdir.[459] Yapılan çevirilerde, *ibl* alt anlamlı kelimesi için çevirmenler *camel*/deve üst anlamlı sözcüğünü kullanmışlardır.

12/ Yūsuf:65

وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ

"…bir deve yükü de fazla alırız"[460]

Arberry: "...we shall obtain an extra camel's load"[461]

Abdel Haleem: "…we shall be entitled to another camel-load of grain"[462]

Khalidi: "…increase our wealth by a camel's load"[463]

Ayetteki *keylu baʿīr* tamlaması, yalnızca "deve yükü" değil, "merkep yükü" anlamını da ihtiva eder.[464] Dolayısıyla "yük taşıyan binek" olma vasfından dolayı *cemel* kelimesini de kapsayan bir üst anlamlı kelime olarak kabul edilmelidir. Yapılan çeviriler, eşdeğer kelime bulunmayışından ötürü, *baʿīr* üst anlamlı kelimesini *camel/deve* alt anlamlı kelimesi yoluyla yapmışlardır.

[458] Rāġıb el-Işfahānī, *el-Müfredat*, s.56.

[459] İbn Manẓūr, *Lisānu'l-ʿArab* (Beyrut: Dāru İhyāʾ, 1999), s.49.

[460] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.242.

[461] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.233.

[462] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.244.

[463] Khalidi, *The Qur'an*, s.189.

[464] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c.13, s.234.

17/el-İsrāʾ:59

وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ

"Nitekim Semûd kavmine... bir dişi deve vermiştik"[465]

Arberry: " we brought Thamood the She-camel"[466]

Abdel Haleem: "…we gave the people of Thamud the she-camel"[467]

Khalidi: "We brought Thamud the she-camel…"[468]

Ayette geçen *nāka* "dişi deve"[469] demektir. Buna göre *cemel* ve *baʿīr* üst anlamlı kelimelerinin kapsadığı bir alt anlamlı sözcüktür. Hedef dil olan İngilizcede buna eşdeğer bir sözcük bulunmadığından mütercimlerin tamamı "*she-camel*" karşılığıyla eşdeğerlik sorununu çözmüş, anlam kaybını önlemişlerdir.

22/el-Ḥacc:36

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُم مِّن شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ

"Biz büyükbaş hayvanları da sizin için Allah'ın (dininin) işaretlerinden (kurban) kıldık"[470]

Arberry: "...and the beasts of sacrifice- We have appointed them for you as among God's waymarks"[471]

Abdel Haleem: "We have made camels part of God's sacred rites for you."[472]

Khalidi: "Livestock we have assigned for you to be part of rituals of God"[473]

---

[465] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali,* s.287.

[466] Arberry, *The Koran Interpreted,* s.280.

[467] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.289.

[468] Khalidi, *The Qur'an,* s.226.

[469] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c.14, s.637.

[470] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.335.

[471] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.337.

[472] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.337.

Ayette geçen *budn* kelimesi hem deve hem de sığır anlamına gelmektedir.[474] Yapılan çevirilere bakıldığında Arberry'nin, "*beasts of sacrifice*/kurbanlık hayvanlar", Abdel Haleem'in "*camels*/develer" ve Khalidi'nin ise "*livestock*/çiftlik hayvanı" karşılıklarını kullandıkları görülür. Abdel Haleem'in tercihi olan "deve" karşılığı *budn* üst anlamlı kelimesinin eşdeğeri değildir. Bu da anlam kaybına yol açmıştır. Çünkü ayetin bağlamı dikkate alındığında, bahsedilen *budn*un kurban edilen hayvanlar olduğu anlaşılır. Khalidi'nin *livestock*/çiftlik hayvanı karşılığı ise İngilizcede yaygın olarak kullanılan bir kelime olup, "mal değeri olan çiftlik hayvanları"nın tümünü[475] kapsar. Hatta balık, arı, domuz, lama gibi hayvanlar da bu gruba dahildir.[476] Khalidi böylelikle, kaynak dil olan Arapçadaki üst anlamlı kelimenin eşdeğeri yerine daha geniş kapsama sahip bir üst anlamlı terim kullanarak anlam kaymasına (*semantic shift*) yol açmıştır. Bu ise ayetin anlamına eşdeğer değildir. Arberry'nin "*beasts of sacrifice*/kurbanlık hayvanlar" karşılığı bu ayete eşdeğer anlamı hedef kitleye iletmede çok daha başarılıdır. *Budn* kelimesini karşılayan sözcük olmayışından dolayı Arberry kelimenin mahiyetini açıklamayı seçmiştir.

56/el-Vāḳıʿa:55

فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ

"Susamış develerin suya saldırışı gibi içeceksiniz"[477]

---

[473] Khalidi, *The Qur'an*, s.269.

[474] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, c.17 s.483.

[475] Hornby, *Oxford Advanced Dictionary of Current English*, s.900.

[476] http://www.agriculturesnetwork.org/resources/learning/mod4-online/learning-block-1/1.2/1.2.1 (18/10/2016)

[477] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.535.

Arberry: "...lapping it down like thirsty camels"[478]

Abdel Haleem: "lapping it like thirsty camels"[479]

Khalidi: " and lap it up, like sick camels"[480]

Ayetteki *hīm* kelimesine ilişkin, içtikçe suya doyamayan develer[481] ve çok susamış hastalıklı deve[482] tanımları yapılmıştır. Arberry ve Abdel Haleem "*thirsty camels*/susamış develer" karşılığını kullanmış, Khalidi ise "*sick camels*/hasta develer" karşılığını tercih etmiştir. İngilizcede *hīm* kelimesi için alt anlamlı sözcük bulunmayışından dolayı çevirmenlerin sıfat tamlaması yoluyla ayete eşdeğer anlamı yansıttıkları görülür.

81/et-Tekvīr:4

وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ

" Gebe develer salıverildiğinde"[483]

Arberry: " when the pragnant camels shall be neglected"[484]

Abdel Haleem: "when pregnant camels are abondoned"[485]

Khalidi: "when pregnant camels are left unattended"[486]

Ayetteki ʿ*işār*, عُشراء ʿ*uşerāʾ* kelimesinin çoğulu olup on aylık gebe deveye verilen isimdir.[487] Bazısı yeni doğum yapmış bazıları ise doğum yapmaya çok

[478] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.561.

[479] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.537.

[480] Khalidi, *The Qur'an*, s.446.

[481] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c.22, ss.342-343.

[482] İbn Manẓūr, *Lisānu'l Arab*, s.183.

[483] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.585.

[484] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.632.

[485] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.587.

[486] Khalidi, *The Qur'an*, s.499.

yaklaşmış olan, korunup gözetilmesi gereken kıymetli mallar anlamına gelir.[488] Yapılan çevirilerdeki "*pregnant camels*/hamile develer" alt anlamlı *ʿişār* kelimesinin anlamını içerdiğinden eşdeğerlik sorunu bu ayette çözülmüştür.

Sonuç olarak, Kur'an-ı Kerîm'in muhtelif ayetlerinde geçen *cemel* kelimesinin Arap dilinde pek çok çeşidi bulunmaktadır ve her biri farklı alt anlamlı kelimelerdir. Ancak Arapça konuşan toplumların içinde yaşadığı coğrafi koşulların hüküm sürmediği bir bölgede konuşulan, Hint-Avrupa dil ailesinin mensubu olan İngilizcede, bu kelimenin eşdeğeri olan alt anlamlı kelimeleri bulmak oldukça güçtür.

Mütercimlerin çevirilerine bakıldığında üst ve alt anlamlı sözcüklerin çevirisinde karşılaşılan eşdeğerlik sorunlarının çözümü için, alt anlamlı sözcük olmayışı sebebiyle ya sıfat tamlaması yoluyla kelimenin mahiyetini açıkladıkları; ya da alt anlamlı sözcüğün anlamını genişleterek üst anlamlı bir sözcük tercih ettikleri görülür. Bu iki yöntemden ilkinin, çevirisi yapılan kelimenin eşdeğerini hedef kitleye iletmekte daha başarılı sonuçlar verdiği tespit edilmiştir.

Ancak hedef dilde, kaynak dildeki üst anlamlı sözcük bulunmadığında, *budn* örneğinde görüldüğü üzere, çevirmenler ya farklı bir semantik alana ait bir kelime tercih ederek anlam kaymalarına (*semantic shifts*) yol açmış, ya da alt anlamlı kelime seçerek anlam kayıplarına (*semantic gaps*) yol açmışlardır.

Üst ve alt anlamlı sözcük çevirilerindeki eşdeğerlik sorunları, diğerleri ile kıyaslandığında daha kolay alt edilebilir niteliktedir. Çevirmenler kelimenin

[487] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān,* c.24 s.134.

[488] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili,* c.9 s.13.

mahiyetini sıfat tamlaması yoluyla açıklayıp, anlam kayıplarını kimi ayetlerde önleyebilmişlerdir. Ancak bu yöntem her üst ve alt anlamlı sözcük için uygulanabilir nitelikte değildir.

3.2. Kelime Üstü Düzeyde Eşdeğerlik Sorunları

Baker tarafından oluşturulmuş eşdeğerlik tipolojisinin diğer bir alt başlığı da kelime üstü düzeyde eşdeğerlik sorunlarıdır. Kelime üstü düzeyde eşdeğerlik (*equivalance above word level*), birden fazla kelimenin biraraya gelmesiyle oluşan, metnin anlamına ve anlaşılırlığına etki eden sözcüksel yapılar olarak tanımlanabilir.

Bir dile ait kelimeler çoğunlukla müstakil olarak kullanılmazlar. Genellikle diğer kelimelerle birliktelik oluştururlar. Ancak bu birliktelik rast gele bir düzen üzerine kurulu değildir. Aksine anlamlı bir birliktelik oluşturmak için belirli kısıtlamalara uyarlar. Bu da beraberinde kurallı veya istisnaî sözcüksel yapıları (*lexical patterning*) getirir.[489] Baker kelime üstü düzeyde ortaya çıkan eşdeğerlik sorunlarını deyimler (*idioms*), mecazlar (*fixed expressions*) ve eş dizimlilik (*collocation*) çerçevesinde ele almıştır. Bu bölümde, Baker tarafından oluşturulmuş kelime üstü düzeyde eş değerlik sorunları, yine Baker'ın alt başlıkları göz önünde bulundurularak, Abdel Haleem ve Khalidi'nin İngilizce Kur'an çevirilerinden örnekler ile incelenecektir.

[489] Mona Baker, *In Other Words*, s.51.

3.2.1. Deyimler

Deyim, belli bir kavramı, duygu veya durumu ifade etmek amacıyla birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözlerdir.[490]

Herhangi bir dildeki deyimi, başka bir dildeki eşdeğeri ile eşleştirmek oldukça güçtür. Çünkü çevirisi yapılan iki dil arasında, aynı durumu anlatan deyim bulunmayabilir. Bunun sonucunda eşdeğerlik sorunuyla karşılaşılması kaçınılmazdır. Deyim çevirilerindeki eşdeğerlik sorunlarını tespit etmek amacıyla 5/el-Māʾide:64, 6/el-Enʿām:71, 7/el-Aʿrāf: 40, 14/ İbrāhīm:9, 17/el-İsrāʾ: 13, 18/el-Kehf: 22, 34/Sebeʾ: 49 ve 60/el-Mumteḥine:12 ayetleri ele alınacaktır.

5/el-Māʾide:64

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ

"Yahudiler Allah'ın eli bağlıdır (sıkdır) dediler"[491]

Arberry: " The Jews have said 'God's hand is fettered'"[492]

Abdel Haleem: **"**The Jews have said, 'God is tight-fisted',…"[493]

Khalidi: " The Jews say: 'The hand of God is shackled!'…"[494]

Yahudilerce dile getirilmiş *yedullāhi maġlūletun* ifadesi "mahcûrdur, bağlıdır, dilediği gibi tasarrufa yetkili değildir, her istediğini yapamaz ve şu halde istediği gibi

[490] Doğan Aksan, *Her Yönüyle Dil* (Ankara: TDK Yayınları, 1990), s.359.

[491] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.117.

[492] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.110.

[493] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.119.

[494] Khalidi, *The Qur'an*, s.91.

infak ve ihsan da edemez, dardır, bol rızık veremez manasına geldiği gibi, eli sıkıdır, tabiatında cimrilik vardır" gibi manaları da ihtiva etmektedir.[495]

Zemaḫşerī'nin de ifade ettiği gibi "*ġūllu'l yed ve bastu'l yed*" ibareleri cimrilik ve cömertliği ifade eden deyimlerdir. Bu ifadelerin kullanılması somut bir "el" ve bu elin açık veya kapalı olmasını işaret etmez.[496]

Ayetin tercümelerine bakıldığında Arberry'nin "*God's hand is fettered*/Allah'ın eli bağlıdır" karşılığını kullandığı görülür. Abdel Haleem'in ayette geçen deyimin manasını esas alarak "*tight-fisted*/cimri" tabirini kullandığı, Khalidi'nin ise literal tercüme yoluyla "*the hand of God is shackled*/Allah'ın eli zincirli/bağlı" karşılığını verdiği görülür. Abdel Haleem, hedef dilde anlamı olduğu gibi yansıtabilmeyi önceleyerek dinamik eşdeğerliği tercih etmiş, Arberry ve Khalidi literal çeviri yöntemini seçmişlerdir. Deyim çevirileri söz konusu olduğunda bu yöntem sağlıklı sonuç vermemektedir.

6/el-Enʿām:71

وَنُرَدُّ عَلَى أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللهُ

"… Allah bizi doğru yola ilettikten sonra, ...gerisin geri inkarcılığa mı döndürüleceğiz?..."[497]

Arberry: "...shall we be turned back on our heels after that God has guided us?..."[498]

Abdel Haleem: "…(are we to) turn on our heels after God has guided us,…"[499]

Khalidi: "…Are we to turn back upon our heels now that God has guided us?..."[500]

---

[495] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, c.3, s.277.

[496] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf ʿan Ḥaḳāʾiʾt-Tenzīl ve ʿUyūniʾl-Eḳāvīl fī Vucūhiʾt-Teʾvīl*, c.2, s.265.

[497] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.135.

[498] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.129.

[499] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.137.

Ayette geçen (*nu)reddu ʿalā ʿakāb(inā)* literal olarak tercüme dildiğinde "topukları üstünde geriye dönmek" manasına gelmektedir. Ancak ayetin bağlamı dikkate alındığında bu ifadenin "şeytanın ayartmalarına uymak" anlamı taşıdığı[501] görülür. Yapılan çevirilerin tamamı "topuk üstünde dönmek" (*turn on heels*) ifadesini kullanarak, ayetin manâsındaki eşdeğerliği gözetmek yerine, literal çeviriyi tercih etmiştir.

7/el-Aʿrāf:40

وَلاَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِى سَمِّ الْخِيَاط

"…deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir"[502]

Arberry: "...nor shall they enter Paradise until the camel passes through the eye of needle"[503]

Abdel Haleem: "… even if a thick rope were to pass through the eye of a needle they wouldn't enter the Garden."[504]

Khalidi: "…nor shall they enter the Garden, until the camel enters the eye of the needle."[505]

Ayette geçen *cemel* kelimesi bilindiği üzere "deve" mânâsına geldiği gibi, "urgan" ve "halat" manasına da gelmektedir. Bazı müfessirler halatın ipliğe benzeyişinden hareketle ve iğne ile deveden daha çok ilgisi olduğundan yola çıkarak ikinci manâyı tercih etmişlerse de, ilk manâyı kabul eden pek çok müfessir de

[500] Khalidi, *The Qur'an*, s.106.

[501] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf ʿan Ḥaḳāʾi't-Tenzīl ve ʿUyūni'l-Eḳāvīl fī Vucūhi't-Teʾvīl*, c.2, s.363.

[502] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.154.

[503] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.147.

[504] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.156.

[505] Khalidi, *The Qur'an*, s.121.

mevcuttur. Her iki manaya göre de bu bir mecaz olup, Türkçedeki "balık kavağa çıkıncaya dek" deyimi gibi imkansızlık ihtiva eden bir manâya delalet etmektedir.[506]

Arberry ve Khalidi *ḥattā yelice el-cemelu fī semmi'lḫiyāt* deyimi için "deve (*camel*) iğne deliğinden geçinceye dek" karşılığını kullanmışlardır. Haleem ise "urgan (*thick rope*) iğne deliğinden geçse bile" ifadeleriyle çevirisini yapmıştır.

Ayetteki bu deyimin, İngilizceye çevirisi yapıldığında, hedef kitleye "imkânsızlık" anlamını ilettiği açıktır. Yapılan çeviri literal olsa da anlam kaybı ortaya çıkmamıştır.

14/İbrāhīm:9

فَرَدُّوٓاْ أَيۡدِيَهُمۡ فِىٓ أَفۡوَٰهِهِمۡ

"…ellerini peygamberlerinin ağızlarına bastırdılar"[507]

Arberry: "...they thrust their hands into their mouths"[508]

Abdel Haleem:"…they tried to silence them"[509]

Khalidi: "…they bent their fingers back into their mouths"[510]

Öfke ve bıkkınlık ile karşı çıktıkları veya kahkahalar atıp ellerini ağızlarına bastırdıkları[511] anlamına gelen *reddū eydiyehum fī efvāhihim*, ayetin geçtiği pasajda kendilerini hidayete davet eden peygamberlere cevaben, müşrik halkın takındığı reddedici tavrı açıklamaktadır. Elmalılı'nın da tercihi olan "*try to silence*/susturmaya

[506] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili,* c.4, s.39.

[507] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali,* s.588.

[508] Arberry, *The Koran Interpreted,* s.247.

[509] Abdel Haleem, *The Qur'an,* s.257.

[510] Khalidi, *The Qur'an,* s.201.

[511] Zemaḫşerī, *el-Keşşāf ʿan Ḥaḳāʾiʾt-Tenzīl ve ʿUyūniʾl-Eḳāvīl fī Vucūhiʾt-Teʾvīl,* c.3, s.365.

çalışmak"[512] karşılığının yer aldığı Abdel Haleem'in çevirisi, Arberry ve Khalidi'nin *thrust/bent fingers into mouths*/parmaklarını ağzına tıkmak çevirileri ile karşılaştırıldığında, ayetin manasına eşdeğer manayı hedef dil olan İngilizcede daha iyi iletmiştir.

17/el-İsrāʾ:13

وَكُلَّ إِنسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَآئِرَهُ فِى عُنُقِهِ

"Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık"[513]

Arberry: " And every man- We have fastened to him his bird of omen upon his neck"[514]

Abdel Haleem: "We have bound each human being's destiny to his neck"[515]

Khalidi: " Upon each human being We have fastened his bird around his neck"[516]

Ayette geçen *tāʾirahu fī ʿunuḳihi* ifadesindeki *et-tāʾiru* Ṭaberī'ye göre kişinin amelleridir. Kişi işlediği amellerinin zorluğunu veya güzelliğini tıpkı boğazının ayrılmaz bir parçasıymışcasına hissedecektir.[517] Zemaḫşerī'ye göre de kişinin ayrılmaz parçası olan ve ondan hesap vereceği amellerdir.[518]

Bu çerçevede yapılan çevirilere bakıldığında, Arberry'nin "*bird of omen*/kehanet kuşu", Abdel Haleem'in kuş kelimesine yer vermeyerek "*destiny*/kader", Khalidi'nin ise *bird*/kuş karşılıklarını verdikleri görülür. Abdel Haleem çevirisini yaparken "her insanın kaderini boynuna doladık" karşılığı ile

[512] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, c. 5, s.174.

[513] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.278.

[514] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.275.

[515] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.284.

[516] Khalidi, *The Qur'an*, s.222.

[517] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c.14, s.518.

[518] Zemaḫşerī, *el-Keşşāfʿan Ḥaḳāʾi't-Tenzīl ve ʿUyūni'l-Eḳāvīl fī Vucūhi't-Teʾvīl*, c.3, s.498.

tā'iru kelimesinin temel anlamı yerine ayetteki deyimsel ifadenin eşdeğerini okuyucuya iletmeyi seçmiştir. Arberry ve Khalidi ise orijinal metne sâdık kalarak, anlamın müphem kalması pahasına, literal çeviri yapmışlardır. Bu nedenle Abdel Haleem'in bu ayetin çevirisinde diğerlerine kıyasla daha başarı olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

18/el-Kehf:22

وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ

"…'beş kişidir, altıncıları köpekleridir.'diyecekler. Bunlar bilinmeyen hakkında tahmin yürütmekdir"[519]

Arberry: "...They will say 'five and their dog was the sixth of them' guessing at the unseen"[520]

Abdel Haleem: "…they were five and the dog made six-guessing in the dark-…"[521]

Khalidi: "…they were five in number, their dog a sixth- predicting the unseen-…"[522]

Kehf sûresinde, mağara arkadaşlarının niceliğine ilişkin yapılan tahminleri dile getiren ayet, gayb hakkında tahmin yürütmek[523] anlamına gelen *recmen bi'l-ġayb* deyimi yapılan tahmin ve yorumların bilgisizce oluşuna vurgu yapmaktadır. Literal çevirisi "gaybı taşlamak" olan bu ifadeyi mütercimlerin üçü de dinamik eşdeğerlik yöntemi ile *guessing/predicting at the unseen/dark* yani "bilinmeyene dair tahmin yürütmek" olarak çevirmişlerdir. Dolayısıyla ayete eşdeğer anlamı çevirilerine yansıttıkları söylenebilir.

[519] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.295.

[520] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.290.

[521] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.297.

[522] Khalidi, *The Qur'an*, s.233.

[523] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. 5, s.354.

34/Sebeʾ:49

قُلْ جَاء الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيد

" De ki: ' Hak geldi; artık artık bâtıl ne bir şeyi başlatabilir ne de geri getirebilir."[524]

Arberry: " Say: 'Truth has come, falsehood originates not nor brings again."[525]

Abdel Haleem: " Say, 'The truth has come; falsehood is powerless.'"[526]

Khalidi: "Say, 'The Truth is come, and falsehood can neither create nor bring back to life."[527]

Ayetteki *bāṭil* erken dönem tefsir otoritelerince *iblīs* olarak anlaşılmış, onun "hiçbir şey yaratamayacağı ve diriltemeyeceği"[528] anlamına geldiği belirtilmiştir. Daha sonradan ise *mā yubdiʾu'l-bāṭilu ve mā yuʿīd* ifadesi "güçsüz" manasında anlaşılmıştır.[529] Abdel Haleem "hak geldi, batıl güçsüz kaldı" ifadesini kullanarak bu anlamı gözetmiştir. Arberry ve Khalidi ise "hak geldi, batıl ne yaratabilir ne de yeniden diriltebilir" cümlesiyle deyimi literal olarak çevirmiş, ayetin manasının eşdeğerliğini bulmaktan uzaklaşmıştır.

60/el-Mumteḥine:12

وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ

"…elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek…"[530]

Arberry: "...nor bring a calumny they forge between their hands and their feet..."[531]

---

[524] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.433.

[525] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.443.

[526] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.435.

[527] Khalidi, *The Qur'an*, s.350.

[528] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c. 19, ss.307-308.

[529] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.435.

[530] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.550.

Abdel Haleem: "…nor lie about who has fathered their children…"[532]

Khalidi: "…commit perjury as to parenthood,…"[533]

Ayetteki *buhtān* "başka kişilerden olan çocukları eşlerine isnad etmek"[534] anlamına gelmektedir. Diğer bir yoruma göre de, başka bir kadının doğurmuş olduğu çocuğu alıp veya kendi doğurduğu ile değiştirip ben doğurdum diyerek kocasına isnad etmesidir. Gayr-i meşru yolla yapılmış çocuğu kocasına isnad etmesi anlamına gelme ihtimali olsa da, ayette geçen ve *lā yeʾtīne* ifadesi bu anlamı zaten karşıladığından burada böyle bir ihtimale yer vermemek gerekir.[535] Ayetin Türkçe çevirisi, bu anlamı gözetmediğinden okuyucu için anlaşılması güçtür ve anlam kaybına yol açmıştır. Arberry'nin çevirisine baktığımızda, tıpkı Türkçe tercüme gibi karşılık verdiği görülür. Abdel Haleem'in "çocuklarının babası hakkında yalan söylememesi" ve Khalidi'nin de "anne/babalık konusunda yalancı şahitlik etmemesi" diye tercüme ettikleri bu ayetin, literal tercümesi "elleri ve ayakları arasında bir iftira ile gelmemek" olduğu halde, mütercimlerin söz konusu karşılıkları vermesinin, deyimin anlamına yönelik eşdeğerliği bulma amacına matuf olduğu açıktır. Dolayısıyla, Abdel Haleem ve Khalidi, Arberry'ye kıyasla ayete dinamik bir eşdeğerlik tayin etmişlerdir.

Sonuç olarak, Kur'an'ı Kerim'in dil özelliklerinden olan deyimler, başka dile tercüme edildiğinde kimi zaman eşdeğerlik sorunları ortaya çıkmaktadır. Mütercimlerin deyim çevirilerindeki tutumunun iki şekilde olduğu gözlenmiştir.

---

[531] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.579.

[532] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.553.

[533] Khalidi, *The Qur'an*, s.460.

[534] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c.22, s.594.

[535] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, c.7, ss.558-559.

Birinci yöntem olarak ayetin lafzına sadık kalarak literal tercüme tekniğini kullanmışlardır. Böyle durumlarda hedef kitle için anlaşılması güç olan tabirler hedef dile girdiği gibi âyetin anlamı aynı etki ile okuyucuya iletilemediğinden anlam kayıpları (*semantic gaps*) ortaya çıkmıştır. İkinci yöntem olarak, ayetin lafzı yerine bağlam içindeki anlamını tercih etmişler, dinamik eşdeğerliği esas almışlardır. Arberry ve Khalidi'nin çoğunlukla birinci yöntemi tercih ettikleri, Abdel Haleem'in ise genellikle ikincisini kullandığı tespit edilmiştir.

3.2.2. Mecazlar

Kur'an'da mecaz olup olmadığı selef âlimleri ve kelâmcılar tarafından tartışılan bir mesele olmuştur. Bazı Şâfiî, Mâlikî ve Zâhirî âlimler "kelâmda asıl olan hakikat olmaktır ve mecaz hakikate karşı koyamaz" ilkesinden hareketle mecazın zaruret sebebiyle kullanılan bir dil özelliği olduğunu vurgulayarak Kur'an'da mecaz bulunmadığı sonucuna varmışlarsa da, bu isâbetli bir yaklaşım değildir.[536]

ʿUlūmu'l-Ḳurʾān çerçevesinde *Mecāzu'l-Kurʾān* konusu ele alınmış, İslam âlimlerinin çoğu Kur'an'da mecazın varlığını kabul etmişlerdir. Buna göre Kur'an'ın içerdiği mananın etkisini arttırmak, güzellik ve zenginlik katmak için mecazlara yer verilmiştir. Bir dilin belâgat özelliklerinden kabul edilen mecâzlar, hakikatten daha beliğ ve edebî görülmüştür.[537]

Bu bölümde Kur'an çevirilerinde eşdeğerlik sorunlarına yol açan mecazları barındıran ayetlere örnek olarak 2/el-Baḳara:215, 4/en-Nisāʾ:12, 47, 125, 146,

[536] Ferhat Koca, "Mecaz," *DİA*, c.28, s.22.

[537] İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*(Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), ss. 177-178.

10/Yūnus:3, 107, 12/Yūsuf:9, 28/el-Ḳaṣaṣ:9, 37/eṣ- Ṣāffāt: 28, 41/Fuṣṣilet:14 ve 19/ Meryem:12 ayetleri ele alınacaktır.

2/el-Baḳara:215

مَا أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ

"…maldan harcayacağınız şey, ebeveyn, yakınlar, yetimler, fakirler ve yolcular için olmalıdır"[538]

Arberry: "...whatsoever good you expend if for parents and kinsmen, orphans, the needy, and the traveller"[539]

Abdel Haleem: "…whatever good things you give should be for parents, close relatives, orphans, the needy and travellers."[540]

Khalidi: "…what you spend of wealth goes to parents, near kin, orphans, the poor and the needy wayfarer."[541]

Ayette *ibni sebīl* diye karşılığını bulan mecazî ifade, Arap dilinde "yolda kalmış garipler"[542] anlamına gelen, infâk edilecek zümreler arasında sayılmaktadır. Yapılan tercümeler karşılaştırıldığında Arberry ve Abdel Haleem'in *traveller*/yolcu, Khalidi'nin ise *needy wayfarer*/ihtiyaç sahibi yolcu olarak çevirilerini yaptıkları görülür. Ayet ihtiyaç sahibi yolculardan söz ettiğinden, Khalidi'nin çevirisi ayetin eşdeğerliğini sunmaya daha yakın görünmektedir.

[538] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.32.

[539] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.29.

[540] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.34.

[541] Khalidi, *The Qur'an*, s.28.

[542] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c.3, s.215.

2/el-Baḳara:216

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ

“ ...savaş size farz kılındı”[543]

Arberry: “ Prescribed for you is fighting”[544]

Abdel Haleem: “ Fighting has been ordained for you,…”[545]

Khalidi: “ Fighting has been prescribed for you,…”[546]

Ayetteki *kutibe* ifadesi, Abdel Haleem tarafından *has been ordained*/emredildi, farz kılındı olarak tercüme edilmiştir. Arberry ve Khalidi ise “ *to be prescribed*/ yazılmak fiilini kullanmışlardır. Oysa ayetin manâsına ve *k-t-b* kökünün Arap dilindeki karşılıklarına bakıldığında, bu fiilin yalnızca yazmak manâsı taşımadığı, takdir etmek, belirlenmiş süre, kânun gibi manâları da ihtiva ettiği[547] görülecektir. Bu nedenle, Abdel Haleem’in çevirisi daha isabetli gözükmektedir.

4/en-Nisāʾ:47

مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَى أَدْبَارِهَا

“…birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden...”[548]

Arberry: ...before we obliterate faces, and turn them upon their backs..”[549]

---

[543] Heyet, *Kur’ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.33.

[544] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.29.

[545] Abdel Haleem, *The Qur’an*, s.35.

[546] Khalidi, *The Qur’an*, s.28.

[547] Mehmet Okuyan, *Kur’an-ı Kerîm’de Çok Anlamlılık* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012), ss.537-540.

[548] Heyet, *Kur’ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.85.

[549] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.79.

Abdel Haleem: "…before we wipe out(your sense of) direction, turning you back or reject you,…"[550]

Khalidi: "…before we blot out certain faces and turn them back upon their rear,…"[551]

Ayette geçen *ṭamase vech* terkibini Ṭaberī 36/Yā Sīn: 66 "Dilesek onların gözlerini büsbütün kör ederdik"[552] ayetine dayanarak, ayetteki لَطَمَسْنَا عَلَى أَعْيُنِهِمْ /onların gözlerini sildik ifadesini, gözlerin kör olması[553] olarak yorumlamıştır. Arberry ayetteki mecazı literal olarak tercüme ederek "*obliterate faces*/yüzleri silmek" karşılığını; Khalidi ise "*blot out certain faces*/bazı yüzleri silmek" ifadesiyle ayeti Arberry ile aynı doğrultuda tercüme etmiştir. Abdel Haleem ise Rāzī'nin yorumuna dayandığını söyleyerek, ayetteki *vucūh* kelimesinin yan anlamının "yön" olduğunu söylemiş, "*wipe out(your sense of) direction*/ yönünüzü (yön kavramınızı) silmek" karşılığını kullanmıştır. Söz konusu tâbirin mecaz olduğu ve "yüz silmek" gibi bir anlatım şeklinin hedef dil olan İngilizcede var olmadığı düşünülürse, Abdel Haleem'in çevirisi, diğer iki mütercime kıyasla ayete eşdeğer anlam tayin etmede daha başarılıdır.

4/en-Nisāʾ:125

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لله

"İşlerinde doğru olarak kendini Allah'a veren... kimseden dince daha güzel kim vardır?"[554]

Arberry: "...who is there that has a fairer religion than he who submits his will to God..."[555]

[550] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.87.

[551] Khalidi, *The Qur'an*, s.68.

[552] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.443.

[553] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c.7, ss.111-113.

[554] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.97.

[555] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.91.

Abdel Haleem: " Who could be beter in religion than those who direct themselves wholly to God,…"[556]

Khalidi: "Who is more excellent in religion than he who surrenders his face wholly to God,…"[557]

Ayetteki *esleme veche(hu)* ifadesinde yer alan, *vech* kelimesi "yüz" temel anlamının yanı sıra, "rızâ, benlik, itibar, ilgi, başlangıç" gibi anlamları içerir.[558] Arberry "*to submit (his) will*/iradesini teslim etmek" karşılığını kullanmıştır. Khalidi ise "*to surrender (his) face*/yüzünü teslim etmek" karşılığını vermiştir. Abdel Haleem "*to direct (themselves)*/kendilerini bütünüyle yöneltmek" karşılığını vermiştir.Bu nedenle, Arberry ve Abdel Haleem ayetteki mecazi ifadenin dinamik eşdeğerliğini çevirilerine yansıtmışlardır. Khalidi ise literal tercüme yöntemini bu ayette de sürdürmüştür.

4/en-Nisāʾ:146

اعْتَصَمُواْ بِاللّهِ وَأَخْلَصُواْ

"…Allah'a sımsıkı sarılıp dinlerini(ibâdetlerini) yanlız onun için yapanlar..."[559]

Arberry: "...and hold fast to God, and make their religion sincerely..."[560]

Abdel Haleem: "… hold fast to God, and devote their religion entirely to Him"[561]

Khalidi: "…take refuge in God, and have sincere faith in God"[562]

---

[556] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.99.

[557] Khalidi, *The Qur'an*, s.77.

[558] Mehmet Okuyan, *Kur'an-ı Kerîm'de Çok Anlamlılık*, ss.630-632.

[559] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.100.

[560] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.94.

[561] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.102.

[562] Khalidi, *The Qur'an*, s.79.

Ayetteki ʿ*itaṣamū billāh* terkibini Ṭaberī "Allah'a karşı ahdini tutan" olarak açıklamıştır.[563] Arberry ve Abdel Haleem "*to hold fast to God*/Allah'a sıkı tutunmak" karşılığını ayetteki mecazı literal olarak çevirmişlerdir. Khalidi ise "*to take refuge in God*/Allah'a sığınmak" karşılığı ile ayette dinamik eşdeğerlik ilkesini gözetmiştir.

10/Yūnus:3

اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الأَمْرَ

"...sonra da işleri yerli yerince idare ederek arşa istiva eden..."[564]

Arberry: "...sat himself upon the Throne"[565]

Abdel Haleem: " …then established himself on the Throne, governing everything…"[566]

Khalidi: "…then settled firmly on the throne, to order the world's affairs…."[567]

İstevā, sözlükte "doğru ve düzgün olmak, iki şeyin birbirine eşit olması, olgunlaşmak, yükselmek, yönelmek, kastetmek, zatında mutedil olmak, karar kılmak, oturup yerleşmek; yönelmek, yukarı çıkmak" gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise "Allah'ın bir şeyi düzeltmesi, hizaya koyması ve muradına uygun yapması; yani bir şeyi emri ve hâkimiyeti altına alma anlamlarına gelmektedir."[568] Kur'an'ın muhtelif ayetlerinde[569] *istevā alā el-ʿarş* şeklinde Allah'ın "arşa istivâsı" olarak geçen bu terkib, kâinatın mülkünü hükmü altına aldı, yaratılmış ne varsa hepsi üzerinde hüküm

[563] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān,* c.7, s.644.

[564] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.207.

[565] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.196.

[566] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.209.

[567] Khalidi, *The Qur'an*, s.160.

[568] Mustafa Güven, "Kur'ân'da İstiva," *Hikmet Yurdu* 3:6 (2010), ss177-178.

[569] Bkz. 7/54, 13/2, 20/5, 25/59, 32/4, 32/5, 57/4, 89/14, 2/29.

ve saltanatını icraya başladı anlamına gelir.[570]Bu anlamlar doğrultusunda, yapılan çeviriler incelendiğinde, her üç mütercimin de *ʿarş* kelimesine "*throne*/taht" manası vererek, "tahta oturdu/yerleşti" şeklinde ayeti anlamlandırdığı görülmüştür. Oysa, sözü edilen *ʿarş* isminin ve *istevā* fiilinin somut olandan çok mecazi bir anlam taşıdığı aşikardır. Bu nedenle, mütercimlerin tamamının anlam düzeyinde eşdeğerliği sağlamaktan ziyade, literal manayı gözettikleri tespit edilmiştir.

10/Yūnus:107

وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ

"Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa…"[571]

Arberry: "...if God visits thee with affliction..."[572]

A.Haleem: " If God inflicts harm on you,…"[573]

T.Khalidi: " If God should touch you with some harm,…"[574]

Ayetteki *yemseske allāhu biḍurrin* ifadesi "Allah sana şiddetle muamele ederse"[575] olarak anlaşılmıştır. Arberry "*to visit with affliction*/zarara uğratırsa" olarak çevirmiş, *yemseske* fiilinin temel anlamı olan "*touch you*/sana dokunursa" karşılığını kullanmamıştır. Abdel Haleem ise "*to inflict harm*/zarar vermek, zarara uğratmak" çevirisiyle Arberry ile benzer bir yöntem izlemiştir. Khalidi ise "*touch*" kelimesi ile "Allah sana zarar ile dokunursa" şeklinde tercüme etmiştir. Bu çerçevede, Arberry ve Abdel Haleem mecazî ifadeyi literal olarak çevirmemiş, ayetin

[570] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, c.4, s.444.

[571] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.220.

[572] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.209.

[573] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.222.

[574] Khalidi, *The Qur'an*, s.170.

[575] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c.12, s.305.

anlam düzeyindeki eşdeğerini okuyucuya iletmiştir. Khalidi ise hedef kültürde var olmayan bir terkibe çevirisinde yer vermiştir. Bu nedenle Arberrry ve Abdel Haleem'in çevirileri ayetin anlamına eşdeğer iken, Khalidi'nin çevirisi ayetin lafzına eşdeğerdir.

12/Yūsuf:9

يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ

"…babanızın teveccühü yalnız size kalsın"[576]

Arberry: "...your father's face may be free for you"[577]

Abdel Haleem: "…and your father's attention will be free to turn to you"[578]

Khalidi: "…and the face of your father shall be wholly yours"[579]

Ayette geçen *vech* kelimesi "saygı, mevkî, yön, zât" gibi anlamlarını içermekte olup[580] bu ayette metaforik biçimde "ilgi" manası taşımaktadır.[581]

Arberry ve Khalidi "*vech*" kelimesini "*face*/yüz" olarak çevirmişken, Abdel Haleem bu ayette "babanızın ilgisi/sevgisi" diye çevirmiştir. Dolayısıyla mecazî ifade içeren bu ayetin anlamına eşdeğer çeviri Abdel Haleem tarafından yapılmıştır.

[576] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.235.

[577] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.226.

[578] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.237.

[579] Khalidi, *The Qur'an*, s.183.

[580] Rāġıb el-Işfahānī, *el-Müfredat*, ss.1055-1057.

[581] Mehmet Okuyan, *Kur'an-ı Kerîm'de Çok Anlamlılık*, s.632.

28/el-Ḳaṣaṣ:9

وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّى وَلَكَ

"Firavun'un karısı 'benim ve senin için göz aydınlığıdır!' …"[582]

Arberry: "Said Pharaoh's wife, 'He will be a comfort to me and thee..."[583]

Abdel Haleem: "Pharaoh's wife said, 'here is a joy to behold for me and for you!..'"[584]

Khalidi: " The wife of Pharoah said: 'May he be a comfort to the eye, for me and you…'"[585]

Ayette geçen *ḳurretu ʿaynin* tamlamasındaki "*ḳurretu*/sevinç, ferahlık" gibi anlamları içermektedir. İngilizcedeki karşılığı "*delight of the eye/pleasure*"dır.[586] Arberry "*comfort*/rahatlık", Abdel Haleem "*a joy to behold*/hayret edilecek neşe" kaynağı olarak çevirirken, aynı ifadenin Khalidi çevirisindeki karşılığı "*comfort to eye*/göz rahatlığı" olmuştur. Khalidi ayetteki *ʿaynin* mecazını literal olarak çevirmiş, ayetin eşdeğerliğini sağlayamamıştır. Arberry ve Abdel Haeleem'in ise ayetin anlam düzeyinde eşdeğerini hedef kitleye anlam kaybına yol açmadan ilettiği söylenebilir.

37/eṣ-Ṣāffāt: 28

قَالُوا إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ

"… 'siz bize sağdan gelirdiniz(sûreti haktan görünürdünüz) derler"[587]

Arberry: "..they say, 'why you of old would come to us from the right hand"[588]

---

[582] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.385.

[583] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.392.

[584] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.387.

[585] Khalidi, *The Qur'an*, s.312.

[586] Munir Baalbaki ve Dr. Rohi Baalbaki, *Al- Mawrid Dictionary* (Beyrut: Dar el-Ilm Lilmalayn, 2014), s.856.

[587] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.446.

[588] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.457.

Abdel Haleem: "They will say: 'You came to us from a position of power.'"[589]

Khalidi: "Some saying: 'You used the right arm of power to lord it over us'"[590]

Ṭaberī, Arap dilinde *yemīn* kelimesinin kuvvet, kudret anlamına geldiğini belirtmiştir. Bu ayette ise şeytanın insanlara kendini *hakk* olarak göstermesi anlamına gelmektedir.[591] Elmalılı'nın "(bize uğurlu görünerek) sağdan görünür dururdunuz" olarak çevirdiği[592] ayetteki *yemīn* muhtelif ayetlerde "kitabı sağından verilen, sağ ehli, sağdan yaklaşmak gibi anlamların bir parçası olarak yer alır. Başlangıçta yalnızca yön ifadesi için kullanılan sağ ve sol sözleri, zaman içinde yan anlam kazanarak iyilik ve kötülük kavramlarını karşılar hale gelmiştir.[593] Arberry "*from the right hand*/sağ elden, sağ yandan" karşılığını kullanmıştır. Abdel Haleem'in, Ṭaberī'nin göüşüne dayanarak "bize güçlü/kudretli halde geldiniz" diye çevirdiği bu ayeti, Khalidi ise "üzerimizde hakimiyet kurmak için gücün sağ kolunu kullandınız" şeklinde çevirmiştir. Khalidi'nin çevirisinde "*power*/güç" vurgusu yapmayı ihmal etmese de literal çeviri kaygısı hem Arberry'nin hem de Khalidi'nin çevirilerinde aşikârdır. Abdel Haleem'in ise dinamik eşdeğerlik ilkesini gözettiği görülmektedir.

41/Fuṣṣilet:14

إِذْ جَاءتْهُمُ الرُّسُلُ مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ

"Peygamber onlara önlerinden ve arkalarından gelerek..."[594]

[589] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.448.

[590] Khalidi, *The Qur'an*, s.362.

[591] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān*, c.19, ss.525-526.

[592] Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, c.6, s.434.

[593] Vahit Türk, "Sağ, On, Sol Sözleri ve Kavram Alanları" *Türkbilig* 1:7 (2004), ss.125-136.

[594] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.447.

Arberry: “when the Messengers came unto them from before them and from behind them...”[595]

Abdel Haleem: “when their messengers came to them, from all angles…”[596]

Khalidi: “ Remember when messengers came to them, back and forth, …”[597]

Ayette geçen *min beyni eydīhim ve min ẖalfihim* ifadesi pek çok mealde “önlerinden ve arkalarından” şeklinde çevrilmişse de, Ẓemahşerī’ye göre “her türlü ikna yoluna başvurmak “ manasına gelir.[598] Abdel Haleem’in “*from all angles*/tüm yönlerden” karşılığının buna dayandığı söylenebilir. Arberry ise “*from before and from behind*/önünden ve arkasından” karşılığı ile literal eşdeğerliği tercih etmiştir. Khalidi’nin ise “*back and forth*/geriden ve ileriden” karşılığı ile yaptığı çeviri Arberry’nin çevirisi ile aynı doğrultudadır. Abdel Haleem’in çevirisi ayete eşdeğer manâyı tayin etmede daha dinamik bir çeviridir.

19/ Meryem:12

يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ

“Ey Yahya! Kitab’a (Tevrat’a) vargücünle sarıl!...”[599]

Arberry: “ O John, take the book forcefully...”[600]

Abdel Haleem: “John, hold on the Scripture firmly…”[601]

Khalidi: “ O John, take firm hold of the Book…”[602]

---

[595] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.492.

[596] Abdel Haleem, *The Qur’an*, s.479.

[597] Khalidi, *The Qur’an*, s.389.

[598] Zemaẖşerī, *el-Keşşāf ʿan Ḥaḳāʾi’t-Tenzīl ve ʿUyūni’l-Eḳāvīl fī Vucūhi’t-Teʾvīl*, c.5, s.312.

[599] Heyet, *Kur’ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.305.

[600] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.303.

[601] Abdel Haleem, *The Qur’an*, s.307.

[602] Khalidi, *The Qur’an*, s.242.

Ṭaberī ayetteki *kitāb* kelimesinin Tevrat, *biḳuvvetin* ifadesinin ise "ciddiyetle" anlamına geldiğini belirtmiştir.[603] Arberry bu iki kelimeye "*the book*/kitap" ve "*forcefully*/kuvvetle" anlamını vermiştir. Abdel Haleem ise "*the scripture*" karşılığı ile "kutsal metin" vurgusu yapmış, "*firmly*/sıkıca" karşılığını kullanmıştır. Khalidi'nin "*take firm hold*/sıkıca tut" karşılığı ise diğer iki mütercimin tercihleriyle aynı doğruldudadır. Dolayısıyla, Ṭaberī 'nin vurguladığı "ciddiyetle Tevrat'a uyma" manâsının eşdeğeri yapılan çevirilerde gözlemlenememektedir.

Sonuç olarak, yukarıda ele alınan ayetler özelinde değerlendirildiğinde, kelime üstü düzeyde eşdeğerlik sorunlarından biri olan mecazların çevirisi, çoğunlukla literal çeviri yöntemi ile yapıldığından anlam kayıpları (*semantic gaps*) ortaya çıkmış, hedef dilin söz varlığında karşılığını bulmayan ifadelerin İngilizce Kur'an çevirilerinde yer aldığı görülmüştür. Arberry, Abdel Haleem ve Khalidi'nin Kur'an'da yer alan mecazların çevirisine ilişkin bir çeviri stratejisi geliştirmeyip aynı yöntemi tüm mecaz çevirilerinde izlememeleri çeviride tutarsızlık oluşturmuştur.

3.2.3. Eşdizimli Yapılar

Baker'a göre eş dizimlilik (*collocation*), bazı kelimelerin belirli bir dilde sıklıkla ve düzenli olarak yan yana gelme eğiliminde oluşudur.[604] Eşdizimsel anlam ise belli bir sözcük birimin öncesinde ve sonrasında gelmesini beklediğimiz başka sözcük ve ifadelerle meydana gelen sınırlandırmalar ile ortaya çıkmaktadır.[605]

[603] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān,* c.15, s.473.

[604] Baker, *In Other Words,* s.52.

[605] Suçin, *Öteki Dilde Var Olmak*, s.108.

Bizi çevreleyen dünyanın mahiyeti kullandığımız dilin yapısına da yansır. Dış dünyada fiziksel olarak bir arada bulunan şeylerin, birlikte anılma olasılığı yüksektir. Bu da beraberinde dile yerleşmiş eş dizimli sözcük ve ifadeleri getirmektedir. Ayrıca çoğunlukla eş anlamlı kabul edilen kelimelerin bile farklı eşdizimli yapılara dahil oldukları görülür.[606] Örneğin "kaçmak" ile eşanlamlı kabul edilen "firar etmek" fiili "hapishaneden firar etmek" olarak kullanıldığında alışılagelmiş bir anlam ifade ederken, "tedaviden firar etmek" gibi bir kullanım abes ve yanlış bir kullanım olarak karşımıza çıkar. Bunun yerine "tedaviden kaçmak" tabiri dile yerleşmiştir.

Baker ayrıca söz konusu eş dizimli yapıların çoğunlukla rast gele olduklarını ve birbirinden bağımsız anlam taşıdıklarını belirtir. Bu nedenle, eş dizimlilik hem dil içi hem de diller arasında vukû bulur. İngilizce ve Arapça dil çiftini ele aldığımızda aynı durumun bu iki dil için de söz konusu olduğu görülür. Örneğin, Türkçeye "çocuk doğurmak" olarak yerleşen yapı İngilizcede *deliver a baby* karşılığını bulurken, Arapça'da *yuvallidu imraʾaten* halini almıştır. İngilizcedeki ifade "bebek" odaklı iken Arapça'da "kadın" odaklıdır.[607]

Bu tür eş dizimli yapılara Kur'an'da da sıkça rastlanır. Bu bölümde Kur'an Arapçasında var olan eş dizimli yapıların İngilizce Kur'an çevrilerindeki karşılıkları eşdeğerlik sorunları çerçevesinde, 5/el-Māʾide:12, 16/en-Naḥl:116, 17/el-İsrāʾ:28, 48/el-Feṯḥ:12 ve 66/et-Taḥrīm:2 ayetleri özelinde incelenecektir.

[606] Baker, *In Other Words*, s.52.

[607] Baker, *In other Words*, s.53.

5/el-Māʾide:12

وَأَقْرَضْتُمُ اللهَ قَرْضًا حَسَنًا

"…ve Allah'a güzel borç verirseniz…"[608]

Arberry: "...and lend to God a good loan..."[609]

Abdel Haleem: "…and lend God a good loan…"[610]

Khalidi: "…offer up to God a handsome loan…"[611]

Ayette geçen *ḳarḍen ḥasenen* terkibi, Arberry ve Abdel Haleem tarafından "*a good loan*/iyi borç" olarak tercüme edilmiştir. Khalidi ise bu eş dizimli yapının karşılığı olarak "*handsome loan*/güzel borç" karşılığını tercih etmiştir. Khalidi'nin tercihi olan "*handsome*" sıfatı *ḥasen(en*) sıfatının literal eşdeğerliği olsa da Khalidi, ayete eşdeğer mana vermeye çabalarken eş dizimlilik unsurunu gözetmemiştir. Bu da beraberinde, hedef dil okuyucusunun dil ve kavram dünyasına yabancı sözcüklerin bir arada kullanılmasını getirmiştir. Dolayısıyla Arberry ve Abdel Haleem'in tercihleri, eş dizimlilik bağlamında düşünüldüğünde İngilizce dili için daha uygun karşılıklar olduğundan, eşdeğerliği sağlamada daha başarılıdır.

16/en-Naḥl:116

وَلاَ تَقُولُواْ لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ

"…dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak..."[612]

Arberry: "...and do not say, as to what your tongues falsely describe..."[613]

---

[608] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.108.

[609] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.101.

[610] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.110.

[611] Khalidi, *The Qur'an*, s.85.

[612] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.279.

Abdel Haleem: "Do not say falsely…"[614]

Khalidi: "…your tongues utter lies…"[615]

Ayette geçen *elsinetikum* "diliniz" manasına gelmekte olup, Arap dilinde yalan söylemek yani *kezebe* fiili ile eş dizimli halde kullanılmaktadır. Ancak İngilizce dilinde "*to lie*/yalan söylemek", "*tongue*/dil" kelimesi ile eş dizimli halde kullanılmamaktadır. Yapılan çevirilerde Arberry ve Khalidi'nin bu hususu göz önünde bulundurmayarak, ayetin lafzına bağlı kaldıkları, böylelikle hedef dilde kullanımda olmayan eş dizimli bir yapıya çevirilerinde yer verdikleri görülür. Abdel Haleem ise bu anlamın İngilizcedeki birebir eşdeğeri olan "*to say falsely*/yalan söylemek" karşılığını tercih etmiştir. Böylelikle, Arapçadaki eş dizimli ifadenin eşdeğerini bulmak suretiyle, ayetin anlamını olduğu gibi iletmiştir.

17/el-İsrāʾ:28

فَقُل لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا

"…gönül alıcı bir söz söyle "[616]

Arberry: "...then speak unto them gentle words"[617]

Abdel Haleem: "…speak some word of comfort to them"[618]

Khalidi: "…speak to them words of comfort"[619]

---

[613] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.272.

[614] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.281.

[615] Khalidi, *The Qur'an*, s.220.

[616] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.284.

[617] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.277.

[618] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.286.

[619] Khalidi, *The Qur'an*, s.224.

Ayette geçen *ḳavlen meysūra* tamlaması "güzel söz" anlamına gelmektedir.[620] Arberry *ḳavlen meysūra*, eş dizimi için İngilizcedeki eşdeğeri olan "*gentle words*/güzel, nazik söz" karşılığını kullanmıştır. Abdel Haleem ve Khalidi ise "*word of comfort*/rahat söz" ile ayetteki eş dizimli bu yapıyı literal olarak tercüme etmişlerdir. Bu nedenle, Arberry'nin çevirisi Abdel Haleem ve Khalidi'ye kıyasla ayetin içerdiği eş dizimli yapının hedef dildeki eşdeğerini yakalamada daha isabetli gözükmektedir.

48/el-Feṯḥ:12

وَزُيِّنَ ذَٰلِكَ فِى قُلُوبِكُمْ

"…bu sizin gönüllerinize güzel göründü"[621]

Arberry: "...that was decked out fair in your hearts..."[622]

Abdel Haleem: "…this thought warmed your hearts"[623]

Khalidi: "This notion was made to appear attractive in your hearts"[624]

Ayetin bağlamında Hz. Peygamber'in ve onunla birlikte sefere çıkan müminlerin geri dönmeyeceği düşüncesinin bedevi Arapların gönül dünyasında uyandırdığı izlenimden bahsedilmektedir. Ayette yer alan *zuyyine fī ḳulūbikum* ifadesi "şeytan bunu size hoş gösterdi" anlamına gelmektedir.[625] Arberry'nin tercümesi olan "*decked out fair in your hearts*/kalplerinize korkuyu süsledi" ayetteki eş dizimli yapının eş değeri olmamakla birlikte, "*fair*/korku" kelimesi ile ayetin

[620] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān,* c.14, s.569.

[621] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali,* s.511.

[622] Arberry, *The Koran Interpreted,* s.532.

[623] Abdel Haleem, *The Qur'an,* s.513.

[624] Khalidi, *The Qur'an,* s.420.

[625] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l-Ḳurʾān,* c.21, s.258.

anlamını yanlış iletmiştir. Çünkü ayetin bağlamı dikkate alındığında bunun korkudan ziyade bir hoşnutluk olduğu görülür. Bu eş dizimli ifadenin İngilizce eşdeğeri ise Abdel Haleem'in tercihi olan "*to warm hearts*/birini sevindirmek" karşılığıdır. Khalidi ise diğer eş dizimli ayetlerin çevirisinde olduğu gibi bu ayette de literal tercüme yaparak "*appear attractive*/süslü, çekici gözükmek" karşılığını kullanmıştır. Bu nedenle Abdel Haleem'in çevirisi diğerleri ile kıyaslandığında daha başarılı gözükmektedir.

66/et-Taḥrīm:2

قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ

" Allah (gerektiğinde) yeminlerinizi bozmanızı size meşru kılmıştır"[626]

Arberry: "God has ordained for you the absolution of your oaths"[627]

Abdel Haleem: " He has ordained a way for you(believers) to release you from (such) oaths…"[628]

Khalidi: "God has ordained for you the means to be released from your oaths,…"[629]

Ayette geçen *teḥillete* "helal kılmak/çözmek/çıkmak/yerleşmek" gibi anlamlara sahiptir.[630] *Yemīn* kelimesinin cem'î olan *eymān* ile kullanıldığında eş dizimli bir yapı oluşturmaktadır. Bu ise Türkçede "yemini bozmak" olarak kullanılan yapıdır. İngilizcede *teḥillete* "*release*/çözmek" fiili ile değil "*to break oath*" olarak kullanılmaktadır. Arberry "*absolution*/beraat, affetme" karşılığını

[626] Heyet, *Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali*, s.559.

[627] Arberry, *The Koran Interpreted*, s.593.

[628] Abdel Haleem, *The Qur'an*, s.561.

[629] Khalidi, *The Qur'an*, s.468.

[630] Mehmet Okuyan, *Kur'an-ı Kerîm'de Çok Anlamlılık*, ss.222-224.

kullanmış, “Allah yeminlerinizin beraatini meşru kıldı” karşılığını kullanmıştır. Abdel Haleem ve Khalidi ayetteki eş dizimli yapıyı *release* fiili ile olduğu gibi çevirerek, hedef dildeki eşdeğerini göz ardı etmişlerdir. Dolayısıyla, bu ayet için yapılan üç çevirinin her biri, ayetteki, eş dizimli yapının eşdeğerini hedef dile aktarmada başarısız olmuşlardır.

Sonuç olarak, Kur’ân’da geçen eş dizimli yapıların çevirisinde Arberry ve Khalidi’nin çoğunlukla literal tercüme eğiliminde oldukları; Abdel Haleem’in ise dinamik eşdeğerlik unusrunu gözettiği tespit edilmiştir.

SONUÇ

Tezimizde, İngilizce Kur'ân çevirilerindeki eşdeğerlik sorunlarını M.A.S. Abdel Haleem ve Tarif Khalidi'nin çevirileri özelinde tespit ve tasnif etmeyi amaç edindik. Bunun yanı sıra İngilizce Kur'ân çevirilerini kronolojik biçimde ele alıp, genel kabul görmüş çevirilere ilişkin, birincil kaynak olan söz konusu çevirinin kendisinden veya o çeviri üzerine yazılmış ikincil kaynaklardan muhtasar bilgiler sunduk. İngilizce Kur'ân çevirileri ile yaptığımız girişten sonra ise çeviri literatüründe eşdeğerlikle ilgili yaklaşımları sunduk. Tezimizde sıkça atıfta bulunulduğundan, Mona Baker ve Eugene Nida tarafından sistemleştirilmiş eşdeğerlik kuramlarını ise müstakil biçimde inceledik.

Bu çalışma Kur'ân çevirilerindeki eşdeğerlik sorunları kelime düzeyinde ve kelime üstü düzeyde eşdeğerlik sorunları olmak üzere iki ana başlık altında sınıflandırmıştır. Bunlardan ilki olan kelime düzeyinde eşdeğerlik ise kendi içinde üç alt başlık halinde incelenmiştir. Kültürel kavramlar bunlardan ilkidir.

İngilizce Kur'ân çevirilerinde kelime düzeyinde eşdeğerlik sorunlarından olan kültürel kavramların çevirilerine bakıldığında müelliflerin bu sorunların çözümü için belli başlı yöntemleri kullandıkları tespit edilmiştir. Bunlar kelimeyi açıklama (*paraphrase*), kültürel uyarlama (*cultural substitution*) ve kaynak dildeki kelimeyi yabancılaştırma (*foreignizing*) ile hedef dilde aynen yazma yöntemleridir. Bu yöntemler içinde, ayetin anlamına yönelik dinamik eşdeğerliği (*dynamic equivalance*) sağlamaya en yakın yöntem *paraphrase* yöntemidir denilebilir. Kültürel

uyarlama ile tercüme edilen kelime ve kavramlar, hedef dilde var olan başka bir dinî-kültürel uygulamaya denk geldiğinden, diğer metin türleri için uygulanabilir olsa da kutsal metinler için aynı niteliği taşımamaktadır. Yabancılaştırma yöntemi ise hedef dil için anlaşılması güç kavramların hedef dile sokulması sonucununa yol açmıştır.

Kelime düzeyinde eşdeğerlik sorunlarından ikincisi ise kaynak dile ait kelimenin karmaşık semantik yapıda oluşudur. Çalışmamız, bu çerçevede Kur'ân'daki çok anlamlı (*polysemic/el-vucūh*) kelimlerin çevirisini analiz etmektedir. Buna göre, incelenen ayetler özelinde düşünüldüğünde, yapılan çeviriler *el-vucūh* kelimenin farklı ayetlerde üstlendiği farklı anlamların çevirisini, çoğunlukla o kelimenin temel anlamı ile yaptığından eşdeğerlik sağlayamamış, anlam kayıplarına (*semantic gaps*) yol açmışlardır.

Üst ve alt anlamlı kelimeler ise, kelime düzeyinde eş değerlik sorunlarının sonuncusudur. Kur'an'da geçen üst anlamlı (*superordinate*) ve alt anlamlı (*hyponym*) kelimelerin çevirisindeki eşdeğerlik sorunlarına yönelik, Abdel Haleem ve Khalidi tarafından izlenen yöntemler bazen sıfat tamlaması yoluyla kelimeyi açıklama, bazen ise alt anlamlı bir sözcüğü üst anlamlı başka bir sözcükle karşılamak veya üst anlamlı sözcüğün anlam alanını daraltarak alt anlamlı sözcük kullanma şeklinde olmuştur. Hedef dilde, kaynak dildeki üst anlamlı sözcük bulunmadığında, çevirmenler ya farklı semantik alana ait bir kelime tercih ederek anlam kaymalarına (*semantic shifts*) yol açmış, ya da alt anlamlı kelime seçerek anlam kayıplarına (*semantic gaps*) yol açmışlardır.

Araştırmamızın eşdeğerlik sorunlarını tasnif ettiği ikinci ana başlık ise kelime üstü düzeyde eşdeğerlik sorunları'dır. Mona Baker'ın eşdeğerlik kuramı doğrultusunda deyimler, mecazlar ve eşdizimli yapılar bu gruba dahil edilmiştir.

Çevirisi yapılan iki dil arasında, aynı durumu anlatan deyim bulunmayabilir. Bunun sonucunda eşdeğerlik sorunuyla karşılaşılması kaçınılmazdır. Deyim çevirilerinde literal çeviri (*literal translation*) yönteminin, anlam kayıplarına yol açtığı tespit edilmiştir. Aynı durum ayetlerde geçen mecazların tercümesi için de söz konusudur. Abdel Haleem, deyim ve mecazların çevirisinde çoğunlukla dinamik çeviriyi tercih ederek anlam kayıplarını engellemeye çalışmış, Khalidi ise kaynak metne sadık kalarak literal çeviri yöntemini benimsemiştir. Bu nedenle Abdel Haleem'in yöntemi eşdeğerlik sorunlarını en aza indirir niteliktedir. Ancak aynı yöntemin tüm deyim ve mecaz çevirilerinde uygulanmadığını görmekteyiz. Bu da çeviride tutarsızlığa yol açmıştır.

Tezimizde ele alınan kelime üstü düzeyde eşdeğerlik sorunlarının sonuncusu ise eş dizimli yapılardır. Eşdizimli yapılar eşdeğerlik sorunları içinde en kolay çözülebilir olandır. Ancak, çevirmenlerin kimi zaman ayetin lafzına sadık kalmak uğruna, kaynak dil Arapçaya ait olan ve hedef dil olan İngilizcede var olmayan eş dizimli yapıları literal olarak çevirdikleri görülmüştür. Bunun sonucunda anlam kayıpları gözle görülür oranda olmasa da, hedef dilin linguistik eğilimlerine aykırı kullanımaların çeviriye sokulmasına yol açmıştır.

Sonuç olarak, çeviribilim kuramlarının bir cüzü olan eşdeğerlik, İngilizce Kur'an çevirilerinde de sıkça rastlanan problematik bir konudur. Yapılan çeviriler ve mütercimlerin bu sorunlara yönelik izlediği çeviri stratejileri, kimi zaman işe yarar

olmakla birlikte, her daim uygulanamamıştır. Böylelikle Kur'an'ın mesajının hedef dil olan İngilizcede eksiksiz iletilmesi bazı ayetler özelinde sağlanamamıştır. Edebîlik vasfını en belirgin şekilde taşıyan Kur'an'ın tercümesi yapılırken, çeviribilim bünyesinde oluşmuş kuramların dikkate alınması gerektiği ve disiplinler arası çalışmalara ihtiyaç duyulduğu kanaatindeyiz.

EK: İNGİLİZCE SURE İSİMLERİ

Sure No	**Surenin Arapça İsmi**	***Arberry Tercümesi***	***Abdel Haleem Tercümesi***	***Khalidi Tercümesi***
1	Fātiḥa	The Opening	The Opening	The Opening
2	Baḳara	The Cow	The Cow	The Cow
3	Āl ʿİmrān	The House of Imran	The Family of Imran	The House of Imran
4	Nisāʾ	Women	Women	Women
5	Māʾide	The Table	The Feast	The Table
6	Enʿām	Cattle	Livestock	Cattle
7	Aʿrāf	The Battlements	The Heights	The Battlements
8	Enfāl	The Spoils	Battle Gains	Booty
9	Tevbe	Repentance	Repentance	Repentance
10	Yūnus	Jonah	Jonah	Jonah
11	Hūd	Hood	Hud	Hud
12	Yūsuf	Joseph	Joseph	Joseph
13	Raʿd	Thunder	Thunder	Thunder
14	İbrāhīm	Abraham	Abraham	Abraham
15	Ḥicr	El-Hijr	Al-Hijr	Al-Hijr
16	Naḥl	The Bee	The Bee	The Bees
17	İsrā	The Night Journey	The Night Journey	The Journey by Night
18	Kehf	The Cave	The Cave	The Cave
19	Meryem	Mary	Mary	Mary
20	Ṭāhā	Ta Ha	Ta Ha	Ta Ha
21	Enbiyāʾ	The Prophets	The Prophets	The Prophets
22	Ḥacc	The Pilgrimage	The Pilgrimage	The Pilgrimage
23	Muʾminūn	The Believers	The Believers	The Believers
24	Nūr	Light	Light	Light
25	Furḳān	Salvation	The Differentiator	The Criterion
26	Şuʿarā	The Poets	The Poets	The Poets
27	Neml	The Ant	The Ants	The Ants
28	Ḳaṣaṣ	The Story	The Story	The Narrative
29	ʿAnkebūt	The Spider	The Spider	The Spider
30	Rūm	The Greeks	The Byzantines	The Byzantines
31	Luḳmān	Lokman	Luqman	Luqman
32	Secde	Prostration	Bowing down in worship	The Prostration
33	Aḥzāb	The Confederates	The Joint Forces	The Confederate Troops
34	Sebeʾ	Sheba	Sheba	Sheba
35	Fāṭır	The Angels	The Creator	The Creator
36	Yāsīn	Ya Sin	Ya Sin	Ya Sin

37	Ṣāffāt	The Rangers	Ranged in Rows	Arrayed in Ranks
38	Ṣād	Sad	Saad	Sad
39	Zumer	The Companies	The Throngs	The Groups
40	Muʾmin-Ġāfir	The Believers	The Forgiver	Forgiver
41	Fuṣṣilet	Distinguished	(verses) made clear	Made Distinct
42	Şūrā	Counsel	consultation	Deliberation
43	Zuẖruf	Ornaments	Ornaments of Gold	Ornament
44	Duẖān	Smoke	Smoke	Smoke
45	Cāṣiye	Hobbling	Kneeling	Kneeling
46	Aḥḳāf	The Sand-Dunes	The Sand Dunes	Rolling Sands
47	Muḥammed	Muhammad	Muhammad	Muhammad
48	Fetḥ	Victory	Triumph	Victory
49	Ḥucurāt	Apartments	The Private Rooms	The Chambers
50	Ḳāf	Qaf	Qaaf	Qaf
51	Ẕāriyāt	The Scatterers	Scattering (winds)	The Lashing Gales
52	Ṭūr	The Mount	The Mountain	The Mountain
53	Necm	The Star	The Star	The Star
54	Ḳamer	The Moon	The Moon	The Moon
55	Raḥmān	The All-Merciful	The Lord of Mercy	The All-Merciful
56	Vāḳıʿā	The Terror	That which is coming	The Calamity
57	Ḥadīd	Iron	Iron	Iron
58	Mucādele	The Disputer	The Dispute	The Dispute
59	Ḥaşr	The Mustering	The Gathering (of Forces)	The Mustering
60	Mumteḥine	The Woman Tested	The Woman Tested	The Woman Tested
61	Ṣaff	The Ranks	Solid Lines	The Battle-Line
62	Cumuʿa	Congregation	The Day of Congregation	Congregational Prayer
63	Munāfiḳūn	The Hypocrities	The Hypocrities	The Hypocrites
64	Teġābun	Mutual Fraud	Mutual Neglect	Mutual Recrimination
65	Ṭalāḳ	Divorce	Divorce	Divorce
66	Taḥrīm	The Forbidding	Prohibition	Making Illicit
67	Mulk	The Kingdom	Control	Sovereignty
68	Ḳalem	The Pen	The Pen	The Pen
69	Ḥāḳḳa	The Indubitable	The Inevitable Hour	The Hour of Truth
70	Meʿāric	The Stairways	The Ways of Ascend	Ascensions
71	Nūḥ	Noah	Noah	Noah
72	Cinn	The Jinn	The Jinn	The Jinn
73	Muzzemmil	Enwrapped	Enfolded	Muffled
74	Muddeşşir	Shrouded	Wrapped in his cloak	Enfolded
75	Ḳıyāme	The Resurrection	The Resurrection	Resurrection
76	İnsān	Man	Man	Man
77	Murselāt	The Loosed Ones	(Winds) sent forth	Unleashed

78	Nebeʾ	The Tiding	The Announcement	The Proclamation
79	Nāziʿāt	The Pluckers	The Forceful Chargers	The Dispatchers
80	ʿAbese	He Frowned	He frowned	He Frowned
81	Tekvīr	The Darkening	The Rolling Up	Rolling Up
82	İnfiṭār	The Splitting	The Breaking	Disintegration
83	Muṭaffifīn	The Stinters	Those who Give Short Measure	Those who Shortchange
84	İnşiḳāḳ	The Rending	The Cracking	The Splitting
85	Burūc	The Constellations	The Towering Constellations	The Constellations
86	Ṭārıḳ	The Night-Star	The Night-Comer	The Night Intruder
87	A'lā	The Most High	The Most High	The Highest
88	Ġāşiye	The Enveloper	The Overwhelming Event	The Overspreading Pall
89	Fecr	The Dawn	Daybreak	The Dawn
90	Beled	The Land	The City	The City
91	Şems	The Sun	The Sun	The Sun
92	Leyl	The Night	The Night	The Night
93	Ḍuḥā	The Forenoon	The Morning Brightness	Prime of Morning
94	İnşirāḥ	The Expanding	Relief	Soothing
95	Tīn	The Fig	The Fig	The Fig
96	ʿAlaḳ	The Blood-Clot	The Clinging Form	The Blood Clot
97	Ḳadr	Power	The Night of Glory	Power
98	Beyyine	The Clear Sign	Clear Evidence	Manifest proof
99	Zilzāl	The Earthquake	The Earthquake	The Quake
100	ʿĀdiyāt	The Chargers	The Charging Steeds	The Charging Stallations
101	Ḳāriʿa	The Clatterer	The Crashing Blow	The Battering
102	Tekāşur	Rivalry	Competing for More	Rivalry in Wealth
103	ʿAṣr	Afternoon	The Fading Day	Afternoon
104	Humeze	The Backbiter	The Backbiter	The Backbiter
105	Fīl	The Elephant	The Elephant	The Elephant
106	Ḳureyş	Koraish	Quraysh	Quraysh
107	Māʿūn	Charity	Common Kindness	Liberality
108	Kevşer	Abundance	Abundance	Abundance
109	Kāfirūn	The Unbelievers	The Disbelievers	The Unbelievers
110	Naṣr	Help	Help	Victory
111	Tebbet	Perish	Palm Fibre	Fibre
112	İḫlāṣ	Sincere Religion	Purity of Faith	True Devotion
113	Felaḳ	Daybreak	Daybreak	Break of Dawn
114	Nās	Men	People	Mankind

BİBLİYOGRAFYA

ABAY, Muhammet, Türkçe'deki Kur'an Meallerinin Tarihi ve Kronolojik Bibliyografyası, *Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı 19 (2012) ss.231-301.

ABDEL HALEEM, M.A.S. *The Quran*. New York: Oxford University Press, 2004.

----------. *Understanding the Qur'an: Themes and Style.* New York: I.B.Tauris, 2011.

----------. *The Qur'ân* . Oxford: Oxford University Press, 2004.

----------. *Arabic- English Dictionary of Quranic Usage* . Boston: Brill, 2008.

ABDUL RAOF, Hussein. *Quran Translation Discourse Texture and Exegesis*. Oxon: Routledge, 2001.

AKSAN, Doğan. *Her Yönüyle Dil.* Ankara: TDK Yayınları, 1990.

AL-JABARI, Raed. *Reasons for the Possible Incomprehensibility of Some Verses of Three Translations of the Meaning of the Holy Quran into English*, Doktora Tezi, University of Salford, Salford, 2008.

AL-SHABAB, Omer A. Sheikh. "Textual Source and Assertion: Sale's translation of the Holy Quran," *Journal of King Saud University* 24 (2012), ss.1-21.

ALI, Ahmed. *Al-Qurʾān: A Contemporary Translation.* Karachi: Arkash, 1984. [Revised ed. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 2001].

ALI, Maulana Muhammad. *Translation of the Holy Qur'an* . London: Ahmadiyya Anjuman Lahore Publications, 2010.

ALTUNTAŞ, Halil ve Muzaffer Şahin. *Kur'an-ı Kerim Meali.* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2008.

ARBERRY, Arthur. J. *The Koran Interpreted*. Oxford: Oxford University Press, 2008.

ASAD, Muhammad. *The Message of the Qur'ân.* İstanbul: İşaret Yayınları, 2006.

ATALAY, Orhan. "Kuran'ın Başka Dillere Çevrilmesi Ekseninde Ortaya Çıkan Tartışmaların Tarihsel Arka Planı," *Kur'an Mealleri Sempozyumu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010, c.1, ss.29-44.

ATAMOV, Mursel. *Rus Dilinde Yayınlanan Kur'ân-ı Kerîm Çevirilerinin Çeviribilim Açısından İncelenmesi(Başarılı bir Rusça Kur'an Çevirisinin Oluşturulmasına Katkı)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2013.

ATTAR, Hussain. *Message of Qur'an.* Lucknow: Academy of Islamic Research and Publications, tsz..

AYKAN, Recep. *Kur'an Fihristi*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2012.

AZİZ, Akhtar Jabeen. *A Mighty Striving, Life and Work of Maulana Muhammed Ali.* London: Ahmadiyya Anjuman Lahore Publications, 2011.

BAALBAKI, Munir ve Rohi Baalbaki. *Al- Mawrid Dictionary.* Beyrut: Dar el-Ilm Lilmalayn, 2014.

BAKER, Mona. *In Other Words.* London: Routledge, 2011.

BAKTHIAR, Laleh. *The Sublime Quran.* Chicago: Islâmicworld.com, 2007.

----------. *Concordance of The Sublime Quran.* Chicago: Library of Islam, 2011.

BASSNET, Susan. *Translation Studies.*London/New York: Routledge, 2002.

BEWLEY, Abdulhaqq and Aisha Abdurrahman Bewley. *The Noble Qur'an: A New Rendering of Its Meaning in English.* London: Madinah Press, 1999. [Revised ed. Norwich: Bookwork, 2005].

BİNARK, İsmet and Halit Eren. *World Bibliography of Translations of the Meanings of the Holy Quran: 1515-1980,* Ekmeleddin İhsanoğlu (ed.), (İstanbul: IRCICA, 1986), içinde, ss.65-175.

BISHOP, E.F.F. "The Koran: A New Translation," *Muslim World* 49:1 (1959), ss.54-72.

CERRAHOĞLU, İsmail. *Tefsir Usulü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.

ÇALIŞKAN, İsmail, "Modern Zamanlarda Tefsirin Rotası ve Muhammed Esed Örneği," *Eski Yeni Dergisi*, Sayı 17 (2010).

----------. "Kur'an/Tefsir İlmi Hakkında İlmi Toplantılar ve Tefsir Akademisyenleri Zümre Toplantıları," *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Sayı 19 (2012) ss.437-456.

----------. Çağdaş Bir Düşünür ve Müfessir Olarak Muhammed Esed," *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fak. Dergisi.*, Sayı II, (1998) ss. 419-430.

----------. *Kur'an'da Din Kavramı.* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.

DAYAN, Liu. "Dynamic Equivalence and Formal Correspondence in Translation between Chinese and English," *International Journal of Humanities and Social Science* 2:12 (2012), ss.242-247.

DEMİREKİN, Murat. *Çeviriyorum: Türkçe'de Çeviri Sorunları ve Eşdeğerlik.* Konya: Eğitim Yayınevi, 2014.

EL-ISFAHANİ, Rāğıb. *el-Müfredat*, terc. Abdülbaki Güneş ve Mehmet Yolcu. İstanbul: Yarın Yayınları, 2015.

ERKAL, Mehmet. Erkal. "Cizye," *DİA*, c.8, ss.42-45.

FAKHRY, Majid. *The Qur'an: A Modern English Version.* Reading: Garnet, 1996.

FEINGOLD, Mordechai. “The Turkish Alcoran”: New Light on the 1649 English Translation of the Koran,” *Huntington Library Quarterly* 75:4 (2013), ss-475-501.

GÜRSES, Sabri. “Kuran Çevresinde Üç Çevirmen,” http://ceviribilim.com/?p=726 (27.08.2016).

GÜVEN, Mustafa. “Kur’ân’da İstiva,” *Hikmet Yurdu* 3:6 (2010).

HEYET. *Kur’ân-ı Kerîm Açıklamalı Meali.* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2015.

HORNBY, A.S.. *Oxford Advanced Dictionary of Current English.* Oxford: Oxford University Press, 2005.

İBN MANZŪR, *Lisānu’l Arab.* Beyrut: Dāru İhyā, 1999.

IRVING, Thomas Ballantine, *The Qur`ān: The First American Version.* Brattleboro, Amana Books, 1984.

IZUTSU, Toshihiko. *Kur’ân’da Dînî ve Ahlâki Kavramlar.*, terc. Selahattin Ayaz. İstanbul: Pınar Yayınları, 2011.

İSLAMOĞLU, Mustafa. *Hayat Kitabı Kur’an Gerekçeli Meal Tefsir.* İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2010.

JAKOBSON Roman. *On Linguistic Aspects of Translation.* Cambridge: Harvard University Press, 1959.

KHALIDI, Tarif. *The Qur’an.* New York: Viking, 2008.

----------. *Islamic Historiography: The Histories of Mas`udi.* Albany: SUNY Press, 1975.

----------. *Studies in the History of Arabic Islamic Culture.* Beirut: Dar al-Tali`a, 1977.

----------. *Classical Arab Islam.* Princeton: Darwin Press, 1985.

----------. *Land tenure and Social Transformation in the Middle East.* Syracuse University Press, 1985.

----------. *Arabic Historical Thought in the Classical Period.* Cambridge: Cambridge University Press, 1994.

----------. *The Muslim Jesus; Sayings and Stories in Islamic Literature.* Cambridge, Mass.:Harvard University Press, 2001.

----------. *Images of Muhammad: Narratives of the Prophet in Islam Across the Centuries.* New York: Doubleday, 2009.

KIDWAI, Abdurraheem. "Review on Hilali's and Khan's Noble Quran," *Muslim World Book Review* 15:3 (1995), ss.58-71.

----------. "Mohammad Abdul Hakim Khan's the Holy Quran (1905): The first Muslim or the first Qadiyan English Translation," *Insights* 2:1 (2009), ss.57-66.

----------. "Review of the Holy Quran Translated by M.H. Shakir", *Muslim World Book Review* 6:3 (1986), ss.55-69

----------. "Review on Majid Fakhry's Translation of the Quran", *Muslim World Book Review* 18:1 (1997), ss.14-17.

KREIDLER, Charles W. *Introducing English Semantics*. London: Routledge, 2002.

KOCA, Ferhat Koca. "Mecaz," *DİA*, c. 28, ss.22-24.

LEONARDI, Vanessa. "Equivalence in Translation: Between Myth and Reality," *Translation Journal* 4:4 (2000).

MADELUNG, W. "Translation of the Kur'ân," *Encyclopedia of Islam,* c.5, ss.429-433.

MALCOLM, Noel, "The 1649 English Translation of the Koran: Its Origins and Significance," *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 75 (2012), ss.261-295.

MARACCI, L. *Refutatio Alcorani.* Patavii: Typographia Seminarii, 1698.

MATAR, Nabil. "Alexander Ross and The First English Translation of The Qur'an," *The Muslim World* LXXXVIII:1 (1998), ss.81-92.

MAYER, Charles F.. *Introducing English Linguistics.* Cambrigde: Cambridge University Press, 2009.

McCARTHY, Andrew Carstairs. *An Introdiction to English Morphology.* Edinburgh: Edinburgh University Press, 2002.

MUNDAY, Jeremy. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications.* London: Routledge, 2001.

NEWMARK, Peter. *A Textbook of Translation.* London: Prentice Hall International, 1988.

NIDA, Eugene A.. *Towards a Science of Translating.* Leiden: E. J. Brill, 1964.

NIDA, Eugene A., and C.R. Taber, *The Theory and Practice of Translation.* Leiden: E. J. Brill, 1969.

OKUYAN, Mehmet. *Kur'an-ı Kerîm'de Çok Anlamlılık.* İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012.

ÖĞÜT, Salim. "İhram," *DİA*, C.21, s.539-543.

ÖNLER, Zafer. "Yağdığına İnanılan Bir Kudret Helvası: Gezo," *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)* 4: 2(1990).

ÖZEK, Ali, Nurettin Uzunoglu, Tevfik Rustu Topuzoglu ve Mehmed Maksudoglu. *The Glorious Qur'an with English Translation and Commentary*. Translation.

Ali Özek *et al*. İstanbul: Birlik Kağıt ve Matbaacılık Tic. Ltd. Şti., 1992. (The Arabic text is "bi'l-rasm al-ʿuthmānī.").

ÖZTÜRK, Mustafa. *Meal Kültürümüz*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014.

----------. *Nüzul Sırasına Göre Kur'an-ı Kerim Meali Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri.* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.

PALMER, Edward Henry. *The Quran.* Oxford: Clarendon Press, 1880.

PANOU, Despoina. "Equivalence in Translation Theories: A Critical Evaluation," *Theory and Practice in Language Studies* 3:1 (2013), ss.1-6.

PICKTHALL, Mohammed Marmaduke William. *The Meaning of the Glorious Koran: An Explanatory Translation.* London, 1930.

POLATER, Kadir. "Abdullah Yusuf Ali'ye Göre Kur'ân'da Zülkarneyn Kıssası," *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* VI:2 (2006), ss.95-121.

QARA'I, Ali Quli. *The Quran*: With a phrase-by-phrase English. London: ICAS Press, 2004.

RIPPIN Andrew, "Reading The Qur'ân wih Richard Bell," *American Oriental Society* 112:4 (1992), ss.639-647.

SAEED, Abdullah. "Fazlur Rahman: A Framework for Interpreting the Ethico-legal Content of Qur'an," Suha Taji-Farouki (ed.) *Modern Muslim Intellectuals and the Qur'an* London: Oxford University Press, 2004, içinde, s.43.

SALE, George. *Alcoran of Mohammed.* London: National Library of Scotland, 1877.

SALEEM, Muhammad Taheer. *The English Translations of the Holy Qur'an: A Critique.* Islamabad: 2013.

SARWAR, Ghulam. "A Review of the Previous Translations of the Holy Quran," in his *Translation of the Holy Quran.* Karachi: National Book Foundation, 1973.

https://englishqurantranslations.wordpress.com/2014/12/03/rodwell-john-meadows/ (25.08.2016).

SAUSSURE, Ferdinand De. *Course in General Linguistics.* trans. W. Baskin, Glasgow: Fontana/Collins, 1977.

SCHULTE, A.J.. "Consecration," *The Catholic Encyclopedia*, http://www.newadvent.org/cathen/04276a.htm (21.08.2016).

SELLS, Michael A. *Approaching the Qurʾān: The Early Revelations*. Ashland: White Cloud Press, 1999.

SHAKERNIA, Shabnam. "Study of Nida's (formal and dynamic equivalence) and Newmark's (semantic and communicative translation) translating theories on two short stories," *Merit Research Journals* 2:1 (2013), ss.1-7.

SUÇİN, Mehmet Hakkı. *Öteki Dilde Var Olmak-Arapça Çeviride Eş değerlik*. İstanbul: Say Yayınları, 2013.

SULTAN Shah, Muhammad. "Edward William Lane on interpreting the Holy Qur'an," *Islam and Christian–Muslim Relations* 21:3 (2010), ss.287-297.

TABERĪ. *Cāmiʿul- Beyān ʿan Teʾvīli Āyi'l- Ḳurʾān*, tah. ʿAbdulmuḥsin et-Turkī. Kahire: Hecr, 2001.

TÜRK, Vahit. "Sağ, On, Sol Sözleri ve Kavram Alanları," *Türkbilig* 1:7 (2004), ss. 125-136.

Von DENFFER, Ahmad. *History of Translation of the Meanings of the Qur'an in Germany up to the year 2000: A Bibliographic Survey*. Munich: Islamic Centre, tsz.

WHERRY, Elwood Morris, *A Comprehensive Commentary on the Quran: Comprising Sale's Translation and Preliminary Discourse Vol. II*. London: Trübner's Oriental Series, 1884.

YAMAN, Ahmet. "Zıhar", *DİA*, C.44, ss.387-390.

YAZIR, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Zehraveyn, 1979.

YILDIZ, Tolga. "Saussure'den Bakhtin'e Dil-Kültür İlişkisi: Tümü Kapsayıcı Olgu," *İdil Dergisi*, 3:11 (2014).

YUSUF ALI, Abdullah. *The Glorious Qur'ân Translation and Commentary.* Lahore: Qashmiri Bazar, 1934.

ZEMAHŞERÎ. *el-Keşşāf ʿan Ḥaḳāʾi't-Tenzīl ve ʿUyūni'l-Eḳāvīl fī Vucūhi't-Teʾvīl.* tah. ʿĀdil Aḥmed ʿAbdulmevcūd v.dğr. Riyad: Mektebetu'l-ʿUbeykān, 1988.

ZERKEŞÎ. *el-Burhān fī ʿUlūmi'l-Ḳurʾān*, tah. Muṣṭafa ʿAbdul-Ḳādir ʿAṭā. Beyrut: Dāru'l-Kutubi'l-Alemiyye, 1971.

İnternet Kaynakları

American University of Beirut, http://staff.aub.edu.lb/~tk10/ (21.09.2016).

"Hairat Dihlawi," *Bibliography of English Translations of the Qur'ân*, https://englishqurantranslations.wordpress.com/2014/12/03/dihlawi-hairat/ (17.08.2016).

"Muhammad Zafrulla Khan," *Bibliography of English Translations of the Qur'an*, https://englishqurantranslations.wordpress.com/2014/12/03/khan-muhammad-zafrulla/ (28.08.2016).

http://www.agriculturesnetwork.org/resources/learning/mod4-online/learning-block-1/1.2/1.2.1 (18.10.2016).

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5769bdcaa9f972.47593658 (12.12.2016).

Palanci, Merve, İngilizce Kur'an Çevirilerinde Eşdeğerlik Sorunu: M.A.S. Abdel Haleem ve Tarif Khalidi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Esra Gözeler, 169 s.

ÖZET

Bu çalışma İngilizce Kur'an çevirilerindeki eşdeğerlik sorunlarını M.A.S. Abdel Haleem ve Tarif Khalidi'nin Kur'an çevirileri uyarınca tespit ve tasnif etmeyi amaç edinmiştir. Bu çerçevede, mukayese ve tahlil metodları kullanılmıştır. Mona Baker ve Eugene Nida'ya ait eşdeğerlik kuramları ise çalışmanın dayandığı teorik zemindir.

Eşdeğerlik sorunları kelime düzeyinde ve kelime üstü düzeyde olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir. Kelime düzeyinde eşdeğerlik sorunları kültürel kavramlar, karmaşık semantik yapıdaki kelimeler ile üst ve alt anlamlı kelimelerdir.

Kelime üstü düzeyde eşdeğerlik sorunları ise deyimler, mecazlar ve eş dizimli yapılardır. Kur'an çevirilerinde eşdeğerlik sorunlarına yönelik tespit edilen çeviri stratejileri kelimenin mahiyetini açıklama, yabancılaştırma ve kültürel uyarlamadır. Bu yöntemler içinde kelimenin mahiyetini açıklama yönteminin, eşdeğerlik sorunlarının çözümü için en işlevsel olan strateji olduğu tespit edilmiştir. Yabancılaştırma yöntemi, kaynak dilin hedef dilde kendini hissettirdiği ve hedef kitle için anlaşılması güç kelimelerin ortaya çıkmasına yol açarak, anlam kayıplarına yol açmıştır. Kültürel uyarlama ise, kaynak dil olan Arapçadaki bir kelime veya yapının hedef dilin kültürel art alanıyla ilişkilendirilmesi sebebiyle anlam kaymalarına yol açmıştır.

Buna göre Abdel Haleem'in çoğunlukla dinamik çeviri yöntemini kullanarak, ayetlerin anlam düzeyinde eşdeğerini hedef dile aktardığı gözlenmiştir. Tarif Khalidi ise genellikle ilgili ayetin lafzına bağlı kalarak literal çeviri yöntemini kullanmıştır. Bu yöntemle eşdeğerlik sorunlarının çözülemediği görülmüştür.

Çeviribilim kuramlarının bir cüzü olan eşdeğerlik, İngilizce Kur'an çevirilerinde de sıkça rastlanan problematik bir konudur. Yapılan çeviriler ve mütercimlerin bu sorunlara yönelik izlediği çeviri stratejileri, kimi zaman işe yarar olmakla birlikte, her daim uygulanamamıştır. Böylelikle Kur'an'ın mesajının hedef dil olan İngilizce'de eksiksiz iletilmesi bazı ayetler özelinde sağlanamamıştır. Edebîlik vasfını en belirgin şekilde taşıyan Kur'an'ın tercümesi yapılırken, çeviribilim bünyesinde oluşmuş kuramların dikkate alınması gerekmekte ve disiplinler arası çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tefsir, Kur'an Çevirisi, Eşdeğerlik, Dinamik Çeviri, Literal Çeviri, Anlam Kayıpları, Çeviribilim

Palanci, Merve, <u>Equivalence Problems in Qur'an Translations in English: M.A.S. Abdel Haleem and Tarif Khalidi Samples</u>, Master's Thesis, Advisor: Assist. Prof. Dr. Esra Gözeler, 169 p.

ABSTRACT

This study aims to determine and classify equivalence problems in the Qur'an translations in English as per the translations by M.A.S. Abdel Haleem and Tarif Khalidi. To this end, comparison and analysis methods are used. Equivalence theories of Mona Baker and Eugene Nida are the theoretical grounds this study stands on.

Equivalence problems are analyzed under two main titles as equivalence problems at word level and equivalence problems above word level. Equivalence problems at word level are cultural concepts, semantically complex words and superordinate and hyponym words. Equivalence problems above word level are idioms, fixed expressions and collocations.

Translation strategies used for equivalence problems in Qur'an translations are paraphrasing, foreignizing and cultural substitution. Paraphrasing method is found to be the most functional strategy among these methods for eliminating equivalence problems. Foreignizing method leads to semantic gaps, causing to emerge incomprehensible words and structures for target audience. As for the cultural substitution method, it leads to semantic shifts as a word or structure, which belong to source language Arabic, to be associated with cultural background of the target language.

Accordingly, it is observed that Abdel Haleem has mostly employed dynamic translation method and transferred the equivalence of verses' meanings to the target language. Tarif Khalidi, however, has usually adhered to wording of the subject verse and used literal translation method. Equivalence problems are found to remain unsolved.

Equivalence, one part of the theories in translation studies, is a problematic topic which is frequently encountered in the translations of the Qur'an in English. Translations overall and the methods of translators for these problems are not practiced for each cases; they are sometimes effective, though. Thus, message of the Qur'an is not conveyed in full to the target language English. The theories of translation studies should be applied in case of translating the Qur'an which is a distinct literary text and interdisciplinary studies are needed.

Key Words: the Qur'an, Tafsir, Qur'an Translation, Equivalence, Dynamic Translation, Literal Translation, Semantic Gaps, Translation Studies